

ЧАСОПИС ЗА ДРУШТВЕНА ПИТАЊА,
НАЦИОНАЛНУ КУЛТУРУ И СРБИСТИКУ

ГОДИНА 6 • ДЕЦЕМБАР 2017 • БРОЈ 5

УДРУЖЕЊЕ ЗА ОДБРАНУ КИРИЛИЦЕ
ДОБРИЦА ЕРИЋ

ИЗДАВАЧ
**УДРУЖЕЊЕ ЗА ОДБРАНУ КИРИЛИЦЕ
„ДОБРИЦА ЕРИЋ“**

ОБИЛИКЕВ ВЕНАЦ 19, 11000 БЕОГРАД

МОБ: 063 384 020

WWW.CIRILICASRBIIJA.RS

ЕЛЕКТРОНСКА ПОШТА: CIRILICASRBIIJA@GMAIL.COM

ЗА ИЗДАВАЧА

Миодраг Којић

ИЗДАВАЧКИ САВЕТ

Добрица Ерић, Слободан Чуровић,

Момчило Мирић, Горан Киковић,

Сава Росић, Љубомир Манасијевић

УРЕДНИК

Миодраг Којић

РЕДАКЦИЈА

Тања Мирић, Бранко Стојановић,

Љубинко Стојановић, Дејан Матић,

Марија Којић, Александар Мојићевић

СЕКРЕТАР РЕДАКЦИЈЕ

Јасмина Мавреновић

ЛИКОВНО-ГРАФИЧКИ УРЕДНИК

Драган Башић

ШТАМПА

ДРАСЛАР ПАРТНЕР, БЕОГРАД

Тираж: 300 примерака

Корица 1: Краљ Петар I на фронту, новинска илустрација, Италија, 1917.

Корице 2-3: Крф-Видо, 1916-1917.

Корица 4: Крфска декларација; Група политичара која је написала Крфску декларацију, 20. јула 1917.

ЧАСОПИС ЗА ДРУШТВЕНА ПИТАЊА,
НАЦИОНАЛНУ КУЛТУРУ И СРБИСТИКУ

Мишљења, тврдње и тумачења
чињеница ПРЕДСТАВЉАЈУ СТАВОВЕ
АУТОРА

Миодраг Којић

РЕЧ УРЕДНИКА

ЈЕЗИЧКА ПОЛИТИКА, ЈУГОСЛОВЕНСТВО И СЕЦЕСИОНИЗАМ

ОД КРФСKE ДО САРАЈЕВСKE ДЕКЛАРАЦИЈЕ 1917. – 2017.

Овај број Српског слова посвећен је једном веку Крфске декларације. Потпис Николе Пашића, председника Српске Краљевске владе, био је печат на идеологију Скерлића, Цвијића и Белића, чиме је почео да се остварује и српско-хрватски језички споразум. Процес предавања државног суверенитета Србије окончан је крајем 20. века, док се језички суверенитет српског народа и после 100 година урушава „сарајевском“ декларацијом 2017. године. Пре и после сецесија југословенских република ударало се на српски језик: хрватском декларацијом о књижевном језику 1967. године, наметањем високог представника у Републици Српској и уставним решењима у Црној Гори.

„Југословенство није поникло ни из каквих позитивних основа, него из једној ате-
солушној неспоразума; производ је једној нарочитој поремећаја свих здравих на-
чела за животи, једна романтика која је представљена насупрот реалне политике
и једна фатаморјана која је одвела у катастрофу државу Србију, једино реалну
у шом нездравом сну о немоћу и немирном“.

Јован Дучић

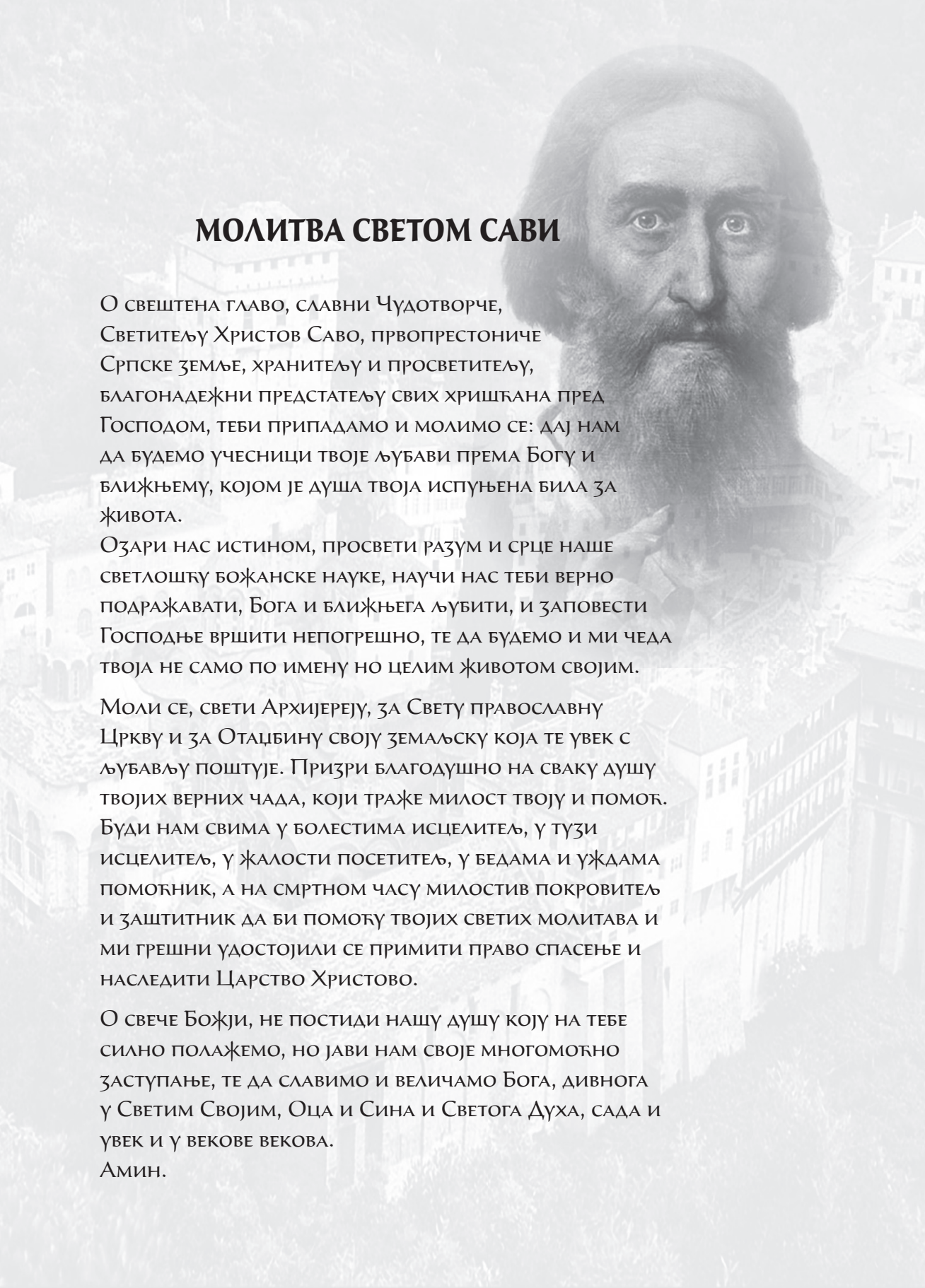
У овом броју

МОЛИТВА СВЕТОМ САВИ 5	Никола Танасић
Војислав Илић (1862-1894)	„ДЕКЛАРАЦИЈА О ЗАЈЕДНИЧКОМ ЈЕЗИКУ“
СВЕТИ САВА 6	– ПРЕВАРА ПОД МАСКОМ ЗДРАВОГ РАЗУМА..... 109
Василије Крстић	Павле Лагарић, Беч, 1909
МЕМОРАНДУМ САНУ 7	ЗАШТО СИ УЋУТАО ПЕТРЕ КОЧИЋУ? 122
Хаџи Мирјана Н. Стојисављевић	Драгослав Граочанкић
ЋИРИЛИЦА – ПИСМО ПРАВОСЛАВНИХ СЛОВЕНА 14	ОБЕЗДУШИВАЊЕ НАЈВАЖНИЈИХ РЕЧИ
Миодраг Којић	СРПСКОГ ЈЕЗИКА 123
ЈЕЗИЧКА ПОЛИТИКА, ЈУГОСЛОВЕНСТВО	Синиша Стефановић
И СЕЦЕСИОНИЗАМ 44	СРБИЈА И ЊЕН ЋИРИЛИЧКИ СТАНДАРД 126
Аустроугарски попис 1890.	Миодраг Којић
У ДУБРОВНИКУ ЖИВЕ СРБИ, НЕМА	ДРАШКОВИЋЕВО ЈУГОСЛОВЕНСКО
НИЈЕДНОГ ХРВАТА 51	ЈЕЗИЧКО ДЕКЛАРИСАЊЕ 128
Матица хрватска, 1967.	Огњен Војводић
ДЕКЛАРАЦИЈА О НАЗИВУ И ПОЛОЖАЈУ	ПИСМО КЊАЗА МИЛОША ВЛАДИКИ ЊЕГОШУ
ХРВАТСКОГ КЊИЖЕВНОГ ЈЕЗИКА 53	ПРОТИВ „ВУКОВСКЕ“ СЕКТЕ 132
Удружење књижевника Србије, 1967.	Горан Киковић
ПРЕДЛОГ ЗА РАЗМИШЉАЊЕ ГРУПЕ ПИСАЦА 56	ПОМОЋ РУСИЈЕ ЦРНОЈ ГОРИ И БРДИМА
Лондон, 26. април 1915.	КРОЗ ВЈЕКОВЕ 134
(ТАЈНИ) ЛОНДОНСКИ УГОВОР ИТАЛИЈЕ	ПРИЛОЗИ ЗА „СРПСКО СЛОВО“
СА СИЛАМА АНТАНТЕ 58	ПОДРУЖНИЦЕ „ЋИРИЛИЦЕ“ У ЦРНОЈ ГОРИ 154
Крф, 1917.	
КРФСКА ДЕКЛАРАЦИЈА 62	
Михаило Ђурић (1925-2011)	
СМИШЉЕНЕ СМУТЊЕ 66	
Бранислав Брборић (1940-2005)	
НАПОМЕНЕ О СРПСКО-ХРВАТСКИМ	
ЈЕЗИЧКИМ ОДНОСИМА 71	
Радомир Д. Лукић (1914-1999)	
ЋИРИЛИЦА У АМАНДМАНИМА НА УСТАВ	
СР СРБИЈЕ 74	
О СУДБИНИ ЋИРИЛИЦЕ У НОВОМ УСТАВУ 78	
Синиша Стефановић	
О ЈАВНОЈ УПОТРЕБИ ЈЕЗИКА И ПИСМА 80	

ЧАСОПИС ЗА ДРУШТВЕНА ПИТАЊА,
НАЦИОНАЛНУ КУЛТУРУ И СРБИСТИКУ

Година 6 • Број 5 • Децембар 2017

МОЛИТВА СВЕТОМ САВИ

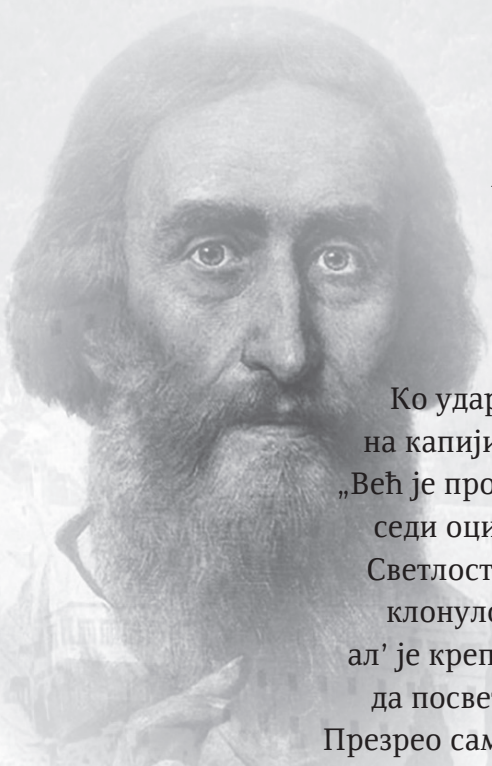
О СВЕШТЕНА ГЛАВО, СЛАВНИ ЧУДОТВОРЧЕ,
СВЕТИТЕЉУ ХРИСТОВ САВО, ПРВОПРЕСТОНИЧЕ
СРПСКЕ ЗЕМЉЕ, ХРАНИТЕЉУ И ПРОСВЕТИТЕЉУ,
БЛАГОНАДЕЖНИ ПРЕДСТАТЕЉУ СВИХ ХРИШЋАНА ПРЕД
ГОСПОДОМ, ТЕБИ ПРИПАДАМО И МОЛИМО СЕ: ДАЈ НАМ
ДА БУДЕМО УЧЕСНИЦИ ТВОЈЕ ЉУБАВИ ПРЕМА БОГУ И
БЛИЖЊЕМУ, КОЈОМ ЈЕ ДУША ТВОЈА ИСПУЊЕНА БИЛА ЗА
ЖИВОТА.

ОЗАРИ НАС ИСТИНОМ, ПРОСВЕТИ РАЗУМ И СРЦЕ НАШЕ
СВЕЛОШЋУ БОЖАНСКЕ НАУКЕ, НАУЧИ НАС ТЕБИ ВЕРНО
ПОДРАЖАВАТИ, БОГА И БЛИЖЊЕГА ЉУБИТИ, И ЗАПОВЕСТИ
ГОСПОДЊЕ ВРШИТИ НЕПОГРЕШНО, ТЕ ДА БУДЕМО И МИ ЧЕДА
ТВОЈА НЕ САМО ПО ИМЕНУ НО ЦЕЛИМ ЖИВОТОМ СВОЈИМ.

МОЛИ СЕ, СВЕТИ АРХИЈЕРЕЈУ, ЗА СВЕТУ ПРАВОСЛАВНУ
ЦРКВУ И ЗА ОТАЋБИНУ СВОЈУ ЗЕМАЉСКУ КОЈА ТЕ УВЕК С
ЉУБАВЉУ ПОШТУЈЕ. ПРИЗРИ БЛАГОДУШНО НА СВАКУ ДУШУ
ТВОЈИХ ВЕРНИХ ЧАДА, КОЈИ ТРАЖЕ МИЛОСТ ТВОЈУ И ПОМОЋ.
БУДИ НАМ СВИМА У БОЛЕСТИМА ИСЦЕЛИТЕЉ, У ТУЗИ
ИСЦЕЛИТЕЉ, У ЖАЛОСТИ ПОСЕТИТЕЉ, У БЕДАМА И УЖДАМА
ПОМОЋНИК, А НА СМРТНОМ ЧАСУ МИЛОСТИВ ПОКРОВИТЕЉ
И ЗАШТИТНИК ДА БИ ПОМОЋУ ТВОЈИХ СВЕТИХ МОЛИТАВА И
МИ ГРЕШНИ УДОСТОЈИЛИ СЕ ПРИМИТИ ПРАВО СПАСЕЊЕ И
НАСЛЕДИТИ ЦАРСТВО ХРИСТОВО.

О СВЕЧЕ БОЖЈИ, НЕ ПОСТИДИ НАШУ ДУШУ КОЈУ НА ТЕБЕ
СИЛНО ПОЛАЖЕМО, НО ЈАВИ НАМ СВОЈЕ МНОГОМОЋНО
ЗАСТУПАЊЕ, ТЕ ДА СЛАВИМО И ВЕЛИЧАМО БОГА, ДИВНОГА
У СВЕТИМ СВОЈИМ, ОЦА И СИНА И СВЕТОГА ДУХА, САДА И
УВЕК И У ВЕКОВЕ ВЕКОВА.

АМИН.

Војислав Илић (1862-1894)

СВЕТИ САВА

Ко удара тако позно у дубини ноћног мира
на капији затвореног светогорског манастира?
„Већ је прошло давно вече, и нема се поноћ хвата,
седи оци, калуђери, отвор'те ми тешка врата.
Светлости ми душа хоће, а одмора слабе ноге,
клонуло је моје тело, уморне су моје ноге –
ал' је крепка воља моја, што ме ноћас вама води,
да посветим живот роду, отаџбини и слободи.
Презрео сам царске дворе, царску круну и порфиру,
и сад, ево, светлост тражим у скромноме манастиру.
Отвор'те ми, часни оци, манастирска тешка врата
и примите царског сина ко најмлађег свога брата“.
Зашкрипаше тешка врата, а над њима сова прну
и с крештањем разви крила и склони се у ноћ црну.
А на прагу храма светог, где се Божје име слави,
са буктињом упаљеном, настојник се отац јави.
Он буктињу горе диже, изнад своје главе свете,
и угледа, чудећи се, безазлено босо дете.
Високо му бледо чело, помршене густе власи,
али чело узвишено божанствена мудрост краси.
За руку га старац узе, пољуби му чело бледо,
а кроз сузе прошапута: „Примамо те, мило чедо“.
Векови су прохујали од чудесне оне ноћи,
векови су прохујали и многи ће јоште проћи.
Ал' то дете јоште живи, јер његова живи слава,
јер то дете беше Растко, син Немањин – Свети Сава.

Извор: Поезија векова

МЕМОРАНДУМ САНУ

(Тридесет година после)

Као један од чланова Комисије која је написала Меморандум, и као један од оних који је заједно с покојним академиком Костом Михаиловићем припремио два издања тог документа, у многим приликама, на захтеве заинтересованих средстава информисања, износио сам своје виђење и оцене тог списка. Питања заинтересованих била су бројна, а најчешћа су: како је и зашто настао тај документ; ко га је и зашто нападао; да ли је прокомунистички или антикомунистички, пројугословенски или антијугословенски; да ли је послужио као иницијална каписла за разбијање Југославије; да ли је Меморандум српски, или, чак, велико-српски програм; да ли је српска власт у време Слободана Милошевића стајала иза Меморандума и да ли га је наручила од САНУ; да ли је академик Добрица Ћосић на неки начин учествовао у изради Меморандума и да ли је као председник државе имао задатак да га у пракси реализује; како је Меморандум доспео у јавност, тј. ко га је и да ли га је украо; како су академици прихватили Меморандум; да ли се, када и зашто изврстан број академика дистанцирао од Меморандума; какве су последице меморандумске афере на понашање академијиног руководства?

Овом приликом покушаћу да одговорим на сва та питања.

Одлука да се напише Меморандум донета је зато што су многи чланови Академије увидели да је Србија после доношења Устава из 1974. запала у вишеструку тешку кризу. Партија на власти је тзв. плавом књигом, на иницијативу Драже Марковића, покушала да реши питање положаја Србије у федерацији, али се испоставило да она за тако нешто није имала ни снаге, ни способности, па ни храбрости. У време једнопартијског система Академија није хтела, а и да је хтела, није могла да се уплиће у политику. Али, када се тај систем почео урушавати, пошто је произвео многе тешкоће, а

партија на власти, осим грчевите борбе да очува власт, за друго није била способна, Академија је одлучила да се Меморандумом укључи у политику, да једном анализом широког спектра укаже на све проблеме пред којима се нашла Србија и да подстакне њихово решавање.

Академија је одлучила да се огласи Меморандумом и зато што је свима мислећим људима, не само Академије већ и Србије, било јасно да је Југославија запала у тешку друштвену, економску, национално-политичку, уставну и културну кризу. Било је видљиво да се урушава не само федеративни систем већ и сама Југославија, да посебно две северозападне републике настоје да успоставе конфедерацију или асиметричну федерацију, чиме су припремале терен за сецесију, за разбијање заједничке државе. Слутећи зло до којег ће довести распад Југославије, академици су хтели да сачувају Југославију у федеративним оквирима у којима би Србија била потпуно равноправна с осталим федеративним јединицама и не би била подређена и обеснажена аутономним покрајинама. Према томе, Меморандумом није заговарано рушење већ очување Југославије. Онима који су одлучили да напусте Југославију, а то су Хрватска и Словенија, зато је и засметао Меморандум, зато су га и нападали и даље га нападају. Тим нападима они беже од сопствене одговорности за распад Југославије и за сву трагедију која је настала због распада. У критикама које изричу о Меморандуму они се не држе текста тог документа, већ му произвољно додају што у њему нема, измишљају, фалсификују и оптужбама безочно лажу.

Кад су западне силе одлучиле да разоре Југославију, свом силином и свим средствима окомиле су се на Србију и Србе зато што су, за разлику од северозападних република, били против разбијања заједничке државе. Србија и Срби су зато жигосани као главни кривци за сва злодела која су се дешавала на тлу Југославије. И САНУ са својим Меморандумом се зато нашла на удару безобзирних критика, па су оптужени као идеолошки предводници великосрпских планова и циљева. Зато што је Меморандумом извршена анализа стања које је владало у Југославији, чиме је показано да је Србија Уставом из 1974. доведена у врло тешку ситуацију, која њеним државним, националним, економским и културним интересима није одговарала, Хрватска и Словенија су се окомиле на Академију, – академике и Меморандум. Њима је одговарала слаба и Уставом из 1974. године на покрајине разбијена Србија, Србија без плана, без циља, Србија која је изгубила све компасе, која се немоћно копрцала завезана опаких веригама Устава из 1974. године. Када је освануо Меморандум, коме је био циљ да Србију извуче из кризе, да је ојача, сецесионисти нису бирали средства да је у томе онемогуће. Они њиме нису били само изненађени већ и заплашени. Схватили су да је у Србији на помолу заокрет. Да Србија више неће бити

спремна на ћутање и трпљење, на тешке неправде које су јој наметнуте. Не желећи да дозволе Србији да мења по њу погубне односе, одлучни да је зауставе у тражењу излаза из кризе, које је захтевао Меморандум, окомили су се на њега гебелсовским лажима.

На основу досад непознатог документа, који сам као прилог објавио у најновијем издању Меморандума под насловом *Информација о активностима и ставовима Савеза комуниста поводом изв. „Меморандума” групе академика у Српској академији наука и уметности*, а који су, као поверљив акт, сачинили Градски комитет основне организације Савеза комуниста у Београду и Централни комитет Савеза комуниста Србије, Комунистичка партија Србије и њени челници били су тешко погођени критиком Меморандума на рачун њене по српске интересе погубне политике. Посебно их је заболела и узнемирила критика која се односила на Јосипа Броза, Едварда Кардеља и одлуке АВНОЈ-а. Осим тога, из документа се види да су водећи људи Комунистичке партије Србије били уплашени да се у Академији око Меморандума појавила озбиљна опозициона групација, која би могла да угрози партију на власти. Да се то не би догодило, власт је одлучила да се свом силином обруши на Академију, творце Меморандума и на Меморандум. Тако се десило да су се властодршци Србије нашли на истим позицијама са Загребом и Љубљаном и са западним силама које су одлучиле да растуре Југославију. У сваком случају, била је то кратковида и себична, а по интересе Србије и опстанак заједничке државе веома штетна политика.

Једна од главних оптужби изречених на рачун Меморандума односила се на то да је тим документом заговарана великосрпска политика, да су академици њиме написали великосрпски програм. С том оптужбом Меморандум се нашао и пред Хашким трибуналом. Међутим, чињеница је да у Меморандуму нема ниједне реченице на основу које би се могло закључити да су академици њиме заговарали великосрпске амбиције, осим ако се намера да се Србија ослободи Устава из 1974. године, по надлежностима се изједначи са осталим републикама и ослободи се туторства двеју покрајина не протумачи као великосрпска тежња. Иако су Србија и САНУ крајње неосновано због Меморандума доживели праву сатанизацију због наводних великосрпских намера, између осталог и зато што се као такав Меморандум нашао и у оптужници пред Трибуналом, ни у једној пресуди досад изреченој у Трибуналу није поменут Меморандум. Треба ли бољег доказа да је оптужба о великосрпској политици Академије и Меморандума подла и злонамерна измишљотина, која се и данас, нарочито из Загреба, непрестано понавља, с намером да се прикрију више него столетне тежње најзначајнијих хрватских политичара за стварање велике и етнички чисте Хрватске.

Меморандум су посебно Хрвати, али и не само они, неосновано и злонамерно оцењивали као „фамозни и злокобни ратнохушачки документ, који је послужио као основа за крваве ратне походе”, па је постао „иницијална каписла” за разбијање Југославије. Кад се зна да је Фрањо Туђман изјавио да „рата не би било да га Хрватска није хтела, а хтела га је зато што је знала да не може бити независне Хрватске док постоји Југославија”, јасно је где се налазила иницијална каписла „за крваве ратне походе” и за разбијање Југославије. Онда је јасно и то да је Меморандум на сва звона озлоглашаван као ратнохушачки документ само да би се скинула одговорност са истинских криваца који су одлучили да по сваку цену, па и проливањем крви, разбију заједничку државу а створе своје посебне независне државе.

Кад је реч о оптужбама да је Меморандум великосрпски програм, потребно је да нагласим да Меморандум није написан с намером да буде национални програм, већ с циљем да послужи једнократно, у оном тренутку, а не у перспективи, што је случај с правим националним програмима. Ни по форми, ни по садржају, ни по закључцима и циљевима који се из њега могу извући, Меморандум није написан као национални програм. Упркос томе, он је доживљен као национални програм и данас га с многих страна, посебно они који Србима нису наклоњени, тако и представљају. Они добронамерни, који су у Меморандуму видели излаз из ондашње кризе, а таквих није било мало, и касније су од Академије очекивали да се огласи, да понуди неки нацрт, или чак и готов национални програм. Не колебам се у томе да кажем да, по мом уверењу, САНУ није позвана да пише национални програм. Свугде у свету иза таквих програма морају и треба да стану државе и владе. Он мора да буде састављен на основу бројних, разноврсних и поузданих података, сурово реалних оцена, процена и стварних могућности. Ти подаци, оцене и процене у надлежности су државе. Они нису, не могу и не треба да буду доступни свима којима се прохте да их имају. Подаци на основу којих треба да буде састављен национални програм и сâм програм нису доступни јавности. Свуда у свету то су тајни документи с којима су упознати само најужи кругови државног руководства. Меморандум није рађен у тајности. Одлука да он буде написан донета је јавно на једној од скупштина Академије. Према томе, он из много разлога не би могао да буде третиран као национални програм.

Поред многих других инкриминација које су се могле чути на рачун Меморандума, да би га приказали у што ружнијем светлу, да би показали и доказали да је он великосрпски, да представља опасност за читав регион, систематски су ширене вести да иза њега стоје Слободан Милошевић и Добрица Ћосић, да га је чак наручо Милошевић, а да је Ћосић не само његов инспиратор већ и један од његових најглавнијих творца.

Приписивати Милошевићу Меморандум као програм за његову политику чиста је измишљотина. Кад се то чини заборавља се да је и он, као и већина његових партијских другова, напао Меморандум и да за све време свог владања није нашао за потребно да посети Академију. Уз то, како је Меморандум од владајуће партије проглашен за антикомунистички спис, а Милошевић је био и остао комуниста и левичар до краја живота, само наивни и необавештени могу поверовати да је Меморандум њему служио као путоказ у политици.

Као члан Комисије која је припремала Меморандум, као један од његових писаца, као приређивач тог текста за објављивање, као човек који је био у жижи збивања која су се тицала читавог процеса око настанка тог документа могу да кажем да су све то минхаузеневске измишљотине. Идеја о потреби да се напише Меморандум настала је у кругу академика. Сви текстови који чине саставни део Меморандума добили су место у завршном документу без било каквих спољних сугестија, допуна и измена. Добрица Ћосић није био члан Комисије која је писала Меморандум. Он није присуствовао ниједној седници Комисије и уопште није утицао на садржај тог документа. Због тога је не само неосновано већ и подло непрестано повезивање Ћосића с настанком и садржајем Меморандума. Исто тако нечасна је и подла тврдња да је Добрица Ћосић, кад је постао председник државе, имао задатак да ради на остварењу меморандумских идеја. Кад је Ћосић постао председник Југославије Меморандум је као политички документ био мртав. Њега су сахранили догађаји везани за разбијање Југославије. Меморандум је био актуелан само у оквирима СФРЈ. Чим је ње нестало, догађаји су за сва времена Меморандум сместили у архив, осим за политичку пропаганду Загреба, Љубљане и других политичких средишта, која су подржавала та два центра. Пема томе, Ћосић није могао имати и није имао планове који му се приписују у вези са Меморандумом.

У расправама о Меморандуму често је потезано питање како је он доспео у јавност. О томе су изношене разне претпоставке. Све се сводило на то да је, по налогу српских политичара, главну улогу одиграла служба државне безбедности. Овом приликом немам намеру да се задржавам на том питању, зато што не мислим да оно има посебан значај, премда је обавијено маштовитим мистификацијама. Чињеница је да је одлука да се приступи писању Меморандума донета јавно, на једној од скупштина Академије. Све време док је припреман Меморандум Академија није крила да ради на том документу. Према томе, ако је нека тајна служба била за њега заинтересована, није имала тежак посао да га се домогне у настајању. Сада, после тридесет година, поуздано знамо да је тачна само претпоставка која се тицала академика Јована Ђорђевића. Њега је, као и неке друге академике, Коми-

сија замолила да прегледа и стави примедбе са становишта своје струке, на текст Меморандума. Рукопис, који је добио од Комисије, он је, у присуству неколико сведока предао свом зету Аци Ђукановићу, новинару „Вечерњих новости”. Како се то десило у неколико реченица описао је наш познати новинар господин Владан Динић, који је присуствовао том чину предаје. Опис тог догађаја налази се у прилогу најновијег издања Меморандума, који су објавиле „Вечерње новости”.

Осећам потребу да укажем на још једно питање које се тиче Меморандума. У расправама насталим о том спису често се могло чути да је украден незавршени текст тог документа. Није тачно да је текст био незавршен. Комисија, која га је припремала, привела је крају свој посао и предала га је језичким

стручњацима на лектуру. Да није завршен, он не би ишао на лектуру. Може се сматрати да је био незавршен само зато што није прошао сву процедуру, што због афере која је избила није било могуће да га прихвати или одбаци Председништво или Скупштина Академије. Логична је претпоставка да би се у тим телима можда и могли јавити захтеви да се текст у нечему исправи, допуни или дезавуише. Према томе, није тачна тврдња да писање Меморандума није завршено. Чињеница је да није спроведена процедура о његовој верификацији. С тог становишта посматран, он није постао пуноважан акт Академије.

Кад се после тридесет година од настанка Меморандума оцени све што је о њему речено, ко га је и на који начин оспоравао, нападао и кривотворио, кад

се има у виду да је он и данас мета неоснованих напада, јасно је да је од Меморандума начињен баук за застрашивање свих који Србији и Србима нису наклоњени. Неосновано жигосаним и сатанизованим документом извршено је обједињавање свих противника Срба и Србије. Нападима на Меморандум, који још нису престали, задатак је био и до данас је остао да се свако српско национално обједињавање, сваки српски план за напредак и успешнији развој оцени као националистички и великосрпски, па да се зауставе и осујете. Кад то имамо у виду, а то морамо знати, и о томе посебно треба да воде рачуна наши политичари, не треба да се чудимо што су и недавно најављену Декларацију о заштити и ојштанку

српске нације у нашем суседству, поједине невладине организације и њихови чланови из Србије прогласили као трећи меморандум. Судећи по томе, Меморандум САНУ из 1986. године толико је зло од којег треба бежати и од чега се ваља чувати да је довољно сваки план и програм који се покрене у Србији за добробит државе и нације назвати именом тог документа и тиме га избламирати.

Такво понашање свих који у Меморандуму виде велике опасности није безазлено и не би се смело потцењивати. Оно урађа плодом зато што је упорно, агресивно и непрестано, што добија велики простор у медијима и што индоктринише нацију. Да је ово што кажем тачно, као доказ може да послужи чињеница да је током више година чак и Академијино руководство живело под хипотеком Меморандума, па је због тога у једном тренутку, у страху да не буде означено као националистичко и великосрпско, било спремно да из наслова САНУ изостави придев који означава њену националну припадност. Ако се то могло десити са Академијом, још лакше може се догодити са знатним делом наше јавности.

На крају осећам потребу да кажем због чега сам у договору с руководећим тимом „Вечерњих новости“ одлучио да и трећи пут објавим Меморандум с предговором који смо написали академик Коста Михаиловић и моја маленкост. Учинио сам то зато што напади на тај документ нису престали а претходних издања књиге о Меморандуму у књижарама више нема. Како заинтересовани читалац нема могућности да се упозна са садржајем Меморандума, а често може да прочита нападе не само на њега већ и на Академију, сматрао сам да би било добро да се Меморандум објави у већем тиражу и да буде што јевтинији а тиме и доступнији већем броју читалаца. „Новости“ су одлучиле да Меморандум објаве у тиражу од 8.000 примерака. Користим ову прилику да им на том подухвату захвалим.

Хаџи Мирјана Н. Стојисављевић¹

КИРИЛИЦА – ПИСМО ПРАВОСЛАВНИХ СЛОВЕНА²

*Када не постоји унутрашњи непријатељ,
својни непријатељи ти не могу ништа.*

В. Черчил

*Сада су власти у цијелом свијету узели Јевреји
и желе у пошуности искоријенити хришћанство.*

Старац Јосиф Ватопедски

Кирилица, семиотичко обиљежје православне словенске културе, изложена је перманентној агресији Запада с циљем да се замије-ни папском и натовском латиницом. На дјелу је системска латинизација, католизација и глобализација српске као дијела словенске културе која се проводи, поред осталог, и путем науке о језику, кроз унијатско-екуменистички концепт звани „Срби сва три вјерозакона“.

Кирилица, латиница, славистика, србистика, екуменизам.

Сто година од Фебруарске револуције

1. Налазимо се у првој седмици Часног поста³ у којој се прије равно 100 година одиграо најстрашнији чин у историји православног свијета, када се у Фебруарској револуцији, по јулијанском календару, чији је наставак била буревјесна Октобарска револуција, десило одречење од сверуског престола цара Николаја II Романова, а православна Русија, према проро-

¹ Универзитет у Бањој Луци, Филолошки факултет, Студијски програм Српски језик и књижевност

² Студију посвећујем господину Момчилу Крајишнику за пожртвованост у борби за српство у Хашкој судници.

³ Научно-политички скуп „Говори српски – пиши ћирилицом“, на коме је предочено ово излагање, одржан 4. 3. 2017. године у Требињу, резултовао је доношењем Требињске декларације у којој је наведено да ћирилица у Републици Српској мора имати статус јединог службеног писма, како је то уставом дефинисано у Србији.

чанству Светог Серафима Саровског, због гријеха цароубиства и богоотпад-ништва, пала у једновјековно јеврејско ропство. То, превасходно, духовно ропство, страшније од сваког физичког, слава Богу, окончава се наредне 2018. године, откад је у крвопролићу дотад невиђеном, срушено руско са-модржавље и проглашена република, подијељен руски народ на бјелоруски и украјински и разбијено његово јединство затирањем руског православља горе него у доба Нерона; све посредством ционистичке власти састављене од неруских, јудеомасонских завјереника потеклих од несемитских и не-словенских преобраћеника у јудаизам, који су провели бољшевичку оку-пацију и совјетизацију Русије. Оних који су по налогу цароубице Лењина починили окрутно убиство по црномагијском обреду, 17. 7. 1918. године, када је пострадао Господар и наследник, царевић Алексеј, дјеца и њихови родитељи.

Прије пуних сто година уништена је највећа православна империјална сила, за коју се говорило да граничи са небом, због издаје 16 масонизова-них генерала који су као унутрашњи непријатељи у дослуху са свјетском закулисом нагнали Божјег помазаника цара Николаја II, највећег у исто-рији заштитника нашег и спасиоца од србофобних Аустроугара, да се по-вуче са престола. Мала руска браћа заувјек ће упамтити да је без икакве користи за себе Свети Цар године 1914. изрекао да „Србија неће остати сама“, да би нас у албанској голготи још једанпут спасао од тоталне поги-бије ултимативно наредивши савезницима да српску војску по сваку цијену морају да превезу у Грчку јер ће, у супротном, начинити сепаратни договор са аустријским царем. На концу је мученички пао у сужањство рушитеља историјске Русије, чуварке православља, и погубљен по налогу илумини-зираног масонства које је стајало иза њемачког, али и британског царства, подупртог финансијски од стране јудеоамеричких банкарских милионера. Нажалост, у посљедњој српској голготи деведесетих година у којој још јед-ном пострадасмо само зато што исповиједамо праву, живу вјеру, бијасмо заборављени од јељциновске Русије и остављени на немилост пројевре-јеном натовском Западу који нас је увијек доживљавао као „мале Русе“. Штавише, духовно и физички ослабљена Русија признала је суверенитет насилно отцијељене Хрватске чак и прије САД, да би потом путиновска Русија, заговорница стварања евроазијског блока⁴, исказујући својеврсни

⁴ Евроазијство је такође натруњено духом њу ејца о чему свједочи суплементарни на-зив „Нова“ Византија. Наиме, гдје год сретнемо одредницу „нова“, знајмо да је ријеч о тво-ревини новог доба и о својеврсној реинкарнацији, а нипошто духовној обнови евроазијства. Тако су новосрбисти „реинкарнирали“ Вуково учење, јасно, без просвјетитељског хумани-зма који га је својевремено пратио назвавши тај поступак „новим ратом за српски језик и правопис“. Овако гласи наслов програмске књиге србистичког гуруа Р. Маројевића, зелене боје, илуминатске (!), којом је по угледу на Даничића обзнанио своју улогу новосрбистичког квислинга.

конспиративистички континуитет власти, за 60. годишњицу побједе над фашизмом наградила србофобне Хрвате за антифашизам и одликовала тадашњег предсједника Стјепана Месића⁵ за допринос који је хрватски народ и Хрватска као држава (није ваљда НДХ?) дала у коначној побједи над фашизмом. У широком луку заобиђени су Срби са своја два антифашистичка покрета, равногорским и у највећем проценту партизанским, који су пресудно допринијели коначној побједи антифашизма у Југославији, којом је потом завладао србофобни ционистички комунизам⁶. Шта рећи осим да се у Руској Федерацији под маском антифашизма и даље глорификује комунизам уз величање улоге источног Хитлера, Џугашвилија, тог „Малог Јеврејина“, како на грузијском значи Стаљиново презиме. Све ове контрадикторности које захтијевају подробно тумачење дјело су оних који у данашњици заводе Четврти Рајх, познат као нови свјетски англоционистички поредак, у име кога је прије двије године бивши високи преставник за БиХ Карл Билт обзнанио да је Запад узео православље за мету. Стога, сви морамо бити прожети свијешћу да се против Срба и Руса проводи перманентни крсташки рат рат у коме су јудеокршћани још једном ставили на карту свјетски мир како би сломили кичму православном словенству.⁷ Ради се о сведимензионалној агресији на Србе и Русе, која је суштински наставак Четвртог крсташког похода у коме је својевремено пострадала Византија да би на њеним развалинама било утемељено тзв. Латинско царство. Упркос томе, Констатинопољ, а са њим и православље, остало је вјерно право вјери, а Рим и католичанство власти; онај Рим који је вјеру претворио у средство освајања власти, објавивши да је његово царство од овога свијета, у име кога је римска црква унаказила Христов лик оваплотивши га у папству. „Римокатолицизам је продао Христа за овоземаљску власт“, пророчки је упозоравао светац руске књижевности Ф. М. Достојевски.

2. Рат Ватикана против Срба отпочео је онога часа кад је Српска православна црква, захваљујући Светоме Сави који је Србе извукао испод скута римског папе, задобила аутокефалност 1219. године⁸. То му Ватикан никада није опростио већ је чинио све на затирању његовог култа преко Штросмајера, заговорника уније, који је умјесто њега код Србо-Хрвата устоли-

⁵ Управо је Месићев стриц као, прво, усташа, а потом пресвучени партизан, при „ослобођењу“ Београда пуцао у икону Исуса Христа у цркви Карађорђевића на Белом двору, што је до данас видљиво.

⁶ Такав комунизам предводио је милитантни циониста Мојсије (Моша) Пијаде у анти-српском савезу са Павелићевим усташама, склопљеном 1935. године.

⁷ Џејмс Бејкер, државни секретар САД, на америчкој телевизији изјавио је јуна 1992: „Водићемо против Срба рат – дипломатски, економски, политички, пропагандни и психолошки.“ Изоставио је намјерно рат култура.

⁸ Светосавље симболизује самосталну, аутокефалну српску цркву задобијену од патријарха цариградског 1219. године у малоазијској Никеји, гдје су се налазили остаци Византијског царства.

чио словенски култ Св. Ћирила и Методија, а за највећег српског просвјетитеља прогласио дорадника Беча Вука Караџића. У посљедњем крсташком походу евроатлантских јудеокрсташа који су оспорили конститутивност Србима у Хрватској и у БиХ, што је био повод за изазивање антисрпског рата, доживјели смо да нас на крилима „милосрдног анђела“ НАТО чланице бомбардију осиромашеним уранијумом, а потом проводе обручење Србије, агресивно намећући денационализацију уз помоћ петоклонашке српске политике, на шта нас је недавно упозорио Сергеј Лавров. Опкољавање српских земаља плански проводе англоамерички неоколонијалисти како би уништили или максимално смањили српство на тзв. „западном“ Балкану. Стога је посљедњи антисрпски рат имао размјере рата култура и цивилизација с циљем провинцијализације српске, а шире, словенске православне културе, коју је пратило затирање симбола православног словенства – ћирилице, настојањем да се свим силама замијени натовском латиницом. Уз латинизацију и хрватизацију Срба континуирано су преваспитавани нови нараштаји, што је отпочело још средином деветнаестог вијека путем књижевнојезичке реформе Вука Караџића којом се плански проводило добровољно католизовање свега што чини српску националну културу преко Вуковог концепта „Срби сви и свуда“; који се, којег ли криво вјерја, нипошто није односио на светосавске већ на Србе све три вјероисповијести. Штавише, претече латинизације биле су управо извикани „српски“ просвјетитељи, о чему свједочи латинички Вуков и Даничићев аутограф на документу Бечког књижевног договора (1850). Вуков задатак је био да према инструкцијама Копитаревим, као поунијаћени Србин, који је обредно признао папско преимућство, проведе обезимењавање српског језика, како би се отворио простор за његово прекрштавање и хрватизацију. Само зато име језика који је реформисао Вук ни једном није поменуо у бечком документу, премда је добио задатак да лично напише правила стандардизације; све како би се према закулисном нордијском пројекту српски језик одмах могао преименовати у хрватски.

Од 1850. Срби су одучавани да мисле својом главом, већ само да служе и тако духовно гину како никада не би спознали каква је била суштина реформе којом је извршен духовни преврат код Срба од стране Вука Европејца. О томе најбоље свједочи сам „велики луткар“ хабсбургизма Вартоломеј Копитар, који је као Вуков јересоучитељ и загрижени католик заговарао латинизацију свих православних Словена, због чега га је Шафарик прозвао „словенским Мефистофелом“. Управо он препоручује Вука бечкој канцеларији хвалишући га ријечима: „Срећна је случајност да је његова књижевна реформа, која мора победити пре или после, у исто доба и у политичком погледу повољна за Аустрију јер она (реформа) турске и аустријске Србе

удаљује од Руса тиме што им даје властиту књижевност на њихову омиљеном матерњем језику. С друге стране, она их приближује католичким Илирима који истим језиком говоре и пишу, само латиницом, *tant bien que mal*, док Вуков реформовани правопис боље одговара задаћи, те га русомани због тога и гоне. (Зб. Копитар и Вук 1980: 107-108) У досад скривеном документу⁹ из 1827. Копитар износи суд из кога је лако закључити да је Вук био само кукавичије јаје Беча у програму распарчавања, латинизације и католичења свега што је српско, а у којем истиче: „Српска православна црква чувањем старог језика Светог Саве жели сачувати и језичку разлику између римокатоличких и православних Јужних Словена, те би стога, више него икад, Беч морао подржати реформу Вука Караџића, јер се њоме та разлика поништава, а главна препрека за превођење Срба у римокатоличанство биће заувек уклоњена. Овим ће нам Београд¹⁰, временом, сам од себе пасти у руке.“ (П. Д. Кијук 2011:379)

Нови србисти – тројанци Запада

1. У последњих двадесет година таквога Вука пропагирали су по српским земљама „обновитељи“ вуковске србистике, који су се као српске Јуде латили задатка да још једном реанимирају идеју југословенства преко његовог концепта „Срби сви и свуда“, тако што ће да код Срба мијењају свјетоназор утемељен на вјери православној, косовском завјету и борби „за крст часни и слободу златну“ те на вјерности српства својим староставним ћириличним писменима. Умислили су били да по директиви евроатлантиста могу да Србима наметну вјештачку националну самоидентификацију према језику, понајприје у Републици Српској и да у својој изопачености пројеврејених слуга новог доба измијене светосавску оријентацију што нису успјели ни римски језуити па ни комунистички сатанисти. Као тројанци Запада, ови грабежљиви вукови у овчијој кожи, који варају овце одводећи их далеко од светосавског српства у богохулни наднационални атеизам, радили су по фабијанском принципу, у тријумвирату састављеном од агената од утицаја, Радмила Маројевића, сертификованог лажног русофила задуженог да дух евроатлантизма прокријумчари у русистику и славистику, а

⁹ Тајну Вукове реформе отпечатио је новосрбиста Предраг Драгић Кијук објелоданивши у својој постхумној књизи „Хришћанство без Христа“ повјерљиви Копитарев документ упућен бечкој администрацији, који је толико дуго био доступан само тајним изабраницима империје.

¹⁰ „Београд: нису га вољели ни окупатори ни ослободиоци“, истакао је велики српски родољуб Милан Кашанин.

шире у евроазијство¹¹; Милоша Ковачевића, честољубивог миљеника евроатлантиста и заврбованог латиничара Петра Милосављевића. Управо су Ковачевића подли англосаксонци за услуге империји која би да влада свијетом, послје НАТО бомбардовања окитили својим највишим наградама да би он, ево, овдје у Требињу, граду херцега Саве, тобоже бранио ћирилицу, 17 година након што су га горди Енглези, који нас читав вијек и по држе у неоколонијалном ропству,¹² прогласили интелектуалцем године, а потом и XXI вијека! У то име славodobитно је држао предавање на Кембрицу те био кандидован за престижни амерички „Дом славних“, за који само котиација износи 10.000 долара; да би на овоме научно-политичком скупу као заклету двоазбучар држао пленарно засиједање о потреби спасавања српске ћирилице! Од кога би се то имала да брани ћирилица ако не од тих истих српских унијата који манипулишу светосављем по упутама масонизованих англоамеричких јудеофашиста који су Ковачевићу славословили тапшајући га по раменима док су му удјељивали звектаве награде за издају српске културе којих би се сваки Србин постидио? Као такав, на овоме скупу декларативно је заговарао ћирилицу, да би у потоњој дебати као стари сербокroatиста још једном на саблазан учесника скупа које је својим иступом посрамио, стао да брани „звијер двоазбучности“ (Стојисављевић 2015: 258), ту брозовску тезу из Новосадског договора о наводној равноправности ћирилице са папоцентричном латиницом. Знају ли ти лажни ћириличари да је подмукла флоскула по којој је ћирилица веригама била везана за западну латиницу, била и остала темељ уништења српског националног писма? Према дефиницији ових чувара новог система, којима је невидљиви окупатор пренио овлашћења да у српску науку о језику уведе нова правила како би промијенили свјетоназор код Срба, латиница је проглашена *ioqjeg-na*ко српским писмом као и наша вишемиленијумска ћирилица, упркос страшној истини коју сви осим ових демагога виде – да ћирилица управо због тога на наше очи умире. И док су наши домаћи колонијални стручњаци проводили у дјело политички пројекат ЕУ којим се настављала болшевизација српства кроз квазинаучни спин о Србима сва три вјерозакон, скоро нико није видио да иза њиховог бучног србовања 'вире нечији рогови и

¹¹ За то му је служило чланство у Међународном фонду словенске писмености и словенских култура из Москве чија је експозитура била Српски фонд словенске писмености и словенских култура из Београда којим је руководио управо Р. Маројевић.

¹² Оснивач ЦИА-е, амерички генерал и обавјештајца Вилијам Донован, који се 1941. године нашао у Београду са задатком да упозна кључне пучисте, изјавио је „да се Срби не могу позивати на 27. март 1941. године јер смо ми ту револуцију купили“. У том контексту је својевремено Ситон Вотсон уочи њемачког бомбардовања Београда изјавио: „Ми смо улазак Југославије у рат платили пола милиона фунти па не дугујемо Србима ништа.“ За колико су новаца Енглези купили новосрбистички културни преврат 1998. године, када је публикувано „Слово о српском језику“, као и онај политички преврат из 2000, остаје само да мнијемо?

реп', како би рекао родоначелник истинског српског филолошког програма, академик Предраг Пипер, секретар одјељења за српски језик и књижевност при САНУ-у; који је као критичар свехваљене Вукове књижевнojeзичке „револ(љ)уције“ одбио да буде егзекутор властитог језика и писма те није пристао да светосавско српство трампи за антисрпску псеудотеорију о некаквом *вeљeсpйcтвy* сва три вјерозакона којом се искључиво православнима намеће хибридни национални идентитет. Наиме, гдје год да се појави то генетски модификовано српство изникло из екуменистичке свејереси свједочи о срамним траговима дојучерашњих комунистичких безбожника узапредовалих у еунијате. Почев од некадашњег комунисте од каријере и чувара партије, Ковачевића, преко псеудорусофила, а уистину југокомунистичког совјетофила Маројевића, кадровика који и данас брани титокомунизам заговарањем вуковског српства „свег и свуда“, којим се једино српски језик доводи у подређен положај у односу на хрватски, бошњачки и црногорски; иначе, коаутора „Слова о српском језику“ у којем износи аксиомом да „српски књижевни језик има два писма: ћирилицу и латиницу“ те да „употреба писма није национална диференцијална црта између српског књижевног језика и његових регионалних, конфесионалних варијанти“, односно, да је „латиница саставни дио српске културе“ (Маројевић 2001: 223). Ријеч је о папској латиници која је доспјела у српске земље са аустроугарском окупационом чизмом и била натурена под пријетњом смрти, да би постала нераздвојни дио вјештачке српскохрватске, југословенске културе која се политиком уступака узгајала на српској генетској подлози како би је сву покатоличили. Индикативан је у том погледу језуитизам члана удба-филолошког тријумвирата Петра Милосављевића који у књизи „Српска писма“ истиче свој глас за латиницу тврдећи да 'само неупућен свијет мисли да се писмом одређује национални идентитет и да се један језик може и мора служити само једним писмом' (Милосављевић 2006: 5). И он је изричитог става да нема никаквог разлога да Срби данас напусте једно од своја два писма, додајући: „Могу једино да прихватим став да извјесно првенство има ћирилица као писмо којим, по традицији, пише већина српске популације“. Да би оправдао своје латиничарење овај самозвани „србиста“ се мудријашки позива на 'традиционални филолошки принцип да се национални идентитет одређује језиком, а да је писмо секундарног значаја'. Када је тако, чиме може да објасни најтјешњу везу између српског језика и српског писма, по многим граматолозима најсавршенијег писма? Зашто се онда проводи насилна латинизација православних земаља посљедњих вијек и по ако писмо није носилац националног идентитета и то у околностима открића предћириловске словенске писмености за коју је академик Радивоје Пешић, обновитељ српске аутохтоничке школе, тврдио да је директно повезана

са етрурчицом и винчаницом чије су азбуке идентичне? Не ради ли се о нај-прљавијем лукавству ума будући да се више ничим не може порицати аутохтоност Срба на Хелмском полуострву нити њихов пресудни допринос укупној европској и свјетској цивилизацији слова, нарочито откад је Светислав Билбија реконструисао етрурски језик преко ћирилице? Оних Срба које су свјетске демонократе, да би имале покриће за свој зликовачки потхват НАТО бомбардовања¹³, прозвале „варварима модерног доба“¹⁴.

Нова бољшевизација од стране кртица евроатлантизма

1. Десуверенизовању националне културе у Републици Српској, која је по Дејтонском мировном споразуму дата у надлежност ентитета, доприносили су бројни дебеовски доушници из полицијско-безбједносног апарата бивше и никад више састављене Босне и Херцеговине; ти тамни синови српства који су манипулишући патриотизмом трајно „обрљали образ пред свијетом“ зато што су корак по корак поништавали наш национални идентитет трајно убиљен у химни „Боже правде“, Немањиха грбу и српској ћирилици. Чином јавног огдрицања од тих симбола српске државности, сви смо се у значајној мјери расрбили, што је и био циљ оних који су предложили доношење оваквих одлука које потврђују да пропорционално поништавању националног и културног идентитета Републике Српске, опада и њен суверенитет добрано сасјечен од стране душежедних сила либералног фашизма. Све како бисмо постали народ без части и достојанства, којем ништа није свето. Плански сапет авнојевским границама, овај крстоносни народ са својом вишемиленијумском културом која сеже до Лепенског вира, Старчева и Винче, постао је плијен интернационалних паразита и ратоборних безбожника који су створили широку мрежу НВО за надзирање и оштро кажњавање свих оних који одбијају да изврше вољу планера неоколонијалног тоталитаризма. У „деконструкцији“ рада тог измреженог братства „чувара мира“, који према англоамеричком експерименту мијењају националну у правцу мултинационалне свијести, потребно је посебно семиотичко знање јер се лако губи критичка оштрица. Ради се о пројекту разарања српске националне самосвијести претходно анестезиране двовјековним Вуковим култом устоличеним путем школства и науке која је од просвјетитељства задобила псеудорелигиозни статус. Систем унутра-

¹³ „Требало би да бомбардујете Србе“, ријечи су Јована Павла Другог упућене Клинтону у Денверу.

¹⁴ Британски премијер Тони Блер током НАТО агресије на Србију изјавио је: „Рат против Срба није више само војни сукоб. То је битка између добра и зла, између цивилизације и варварства.“

шње окупације Срба као јединих геополитичких противника НАТО савеза на Балкану провела је англоамеричка пета колона потекла од југокомунистичког интересног братства удбаша, бласфемично представљена за српске патриоте. Предводе је лажни свјedoци мутиране србистике, те кртице евроатлантизма и остале корумиране научно-политичке варалице које су спријечиле протјеривање „духа сапоморцања“, штавише, „самопљувања“ код Срба. Сви су они тврдо обећавали национални препород, док су истовремено једну унутрашњу окупацију замјењивали другом, потпомажући производњу синтетичких нација на српским основама, од којих посљедња има неојугословенски карактер познат као „Срби сва три вјерозакона“. Са демонским оштроумљем савладали су лажни србисти технологију произвођења вјештачких нација уз инструментализацију филолошке науке у чију се истинитост није смјело сумњати. Као партнери евроатлантизма изашли из агентура страних обавјештајних служби, лукаво су проводили експеримент комунизовања српства заговарањем заједничког језика тзв. Срба сва три вјерозакона. У позадини ове манипулације којом је још једном покидан континуитет светосавске културе је амерички пројекат стварања новог балканског поретка на штету Срба, кроз обнову треће, „крње“ Југославије. Наравно, без Словеније и Хрватске као чланица Европске уније, како би било угушено светосавско српство, пацификовано и преусмјерено на погрешан пут претакањем у анационално вуковско српство сва три вјерозакона. Једно је неспорно: српски удио у антиправославној посткомунистичкој окупацији путем екуменског опредјељења за синкретички језик тзв. Срба сва три вјерозакона, те хабсбуршке идиотарије која је наметана искључиво православнима, управо је срамотно велики. Као такав, наставак је римоцентричног филолошког програма јагићевског типа, који ови мајстори обмане, задужени да будно надзиру српски национализам, називају „обновом“. Без помоћи шаке послушника из ешалона унутрашњег окупатора никада се не би могла проводити нова бољшевизација српства у којој се све чини да се светосавско предање затре, првенствено на српским универзитетима претвореним у регрутне центре, тачније, инкубаторе за одгајалиште поданика идеологије њу ејца. У том погледу обновљена србистика је гола издаја у устоличење идеолошког учења евроатлантизма.

2. У борби истине и лажи, правде и неправде, неутралност и заташкавање велике завјере против српског народа значи помагање злу. Стога, не можемо бити неутрални када је у питању демонски поход натовске науке на српски идентитет у име тоталитарне идеологије глобализма, трајно забиљежен у српском језику и строставној ћирилици, те у богатој књижевности, националној историји и, превасходно, православној духовности. Иако је пуна истина о Србима и данас опасна и забрањена, посебно када је у

питању аутохтоност Срба на простору подунавске културе, идентитет нашег народа најдубље је везан за староставно српско писмо, чији је опстанак угрожен и због којег Срби не смију више бити духовни спавачи којима се испири мозак наднационалним идејама о благодети двоазбучности, као што је то чињено под брозоморном идеологијом кроатокомунизма. Поновно наметање псеудонаучне флоскуле о равноправности ћирилице и латинице, једино православнима, знак је да нам је образовање окупирано, на шта је упозоравао и академик Василије Крестић, подозревајући да 'није искључено да смо дозволили неком другом да диригује нашим образовањем'. Контрола високог школства проведена је преко заврбованих професора универзитета који су пристали да буду плаћене бирократе спремне да структурирају ум младих генерација одвлачећи их од истине у амбис небића, како би тамновали у њиховој кодираној стварности, не усуђујући се ни да поставе питања, а камоли дају одговоре на аутохтоност српског језика и ћирилице. Стога је прворазредни задатак оних који воле свој народ да допринесу освјешћивању од превара и прећуткивања ове врсте које проводе перјанице глобализма, обнављајући на Балкану југословенску утвару на рачун Срба. При томе се не смијемо превише уздати у варљиве очи већ ваља проникнути у закулисна збивања на ширем плану, која на нашу штету пројектују сваковрсни Сорози новог робовласничког друштва, тог „Синедриона састављеног од Јуда крштених и од Јуда некрштених“, како би се изразио Српски Златоусти, Свети Николај Жички.

3. Пројекат затирања ћирилице текао је овако: паралелно са јачањем пангерманизма уочи последњег антисрпског рата реституисан је и стари геостратешки план њемачког продора на Исток под окриљем идеологије евроатлантизма, који је за собом повукао обнову старе колонијалне аустро-славистичке србистике у којој је био садржан перфидни програм мржње према Србима.¹⁵ За свој први задатак екипа српских плаћеника добила је онај о неопходности промјене свијести код Срба о националном идентитету сачуваном управо у светосављу и ћирилици,¹⁶ тиме што ће их системски расрбити анационалним учењем о заједничком језику те обесловести-ти скаском о благодети двоазбучја и латиници као српском писму. Радило се о старој мантри по којој ни једно од ова два *иодједнако* српска писма,

¹⁵ О крволочности Хабсбурговаца, тих моћних непријатеља који су Србе хтјели да доведу до нестанка, говори податак да су у Првом свјетском рату убили сваког десетог Србина, а у Другом свјетском рату за једног убијеног Нијемца сријељано су 100, а за рањеног 50 Срба.

¹⁶ „Инсистирање на употреби само ћирилице би било крајње опасно за интегритет српске културе јер су Срби одувек поред ћириличног користили и латиничко писмо. Овај став наравно не значи да се на уштрб српске ћирилице фаворизује инострана латиница.“ Оваквим и сличним препреденим тумачењима којим се држи страна вуковским тзв. Србима-католицима и Србима-муслиманима, лажни србисти су распамећивали своје сљедбенике поуздане у ове латиномисленим духом калајисане тамне синове Српства.

према новосрбистичком дефиниционистима, 'нису носиоци диференцијалних конфесионалних црта', што је било равно атентату на ћирилицу. Екуменизована „србистика“ агената међународног поретка која се бучно промовисала у предворју еусташтва, у чије окриље би након читавог низа гести самосакаћења српског духовног бића требало да једном уђу и српске земље, није имала властити теоријско-идеолошки програм већ се по диктату евроатлантиста препаднутих од оживљавања српске аутохтоничке србистике вратила на обнову србофобног хабсбургизма, а са њим и нераздвојне православофобије. Обнова бечке поданичке србистике, захваљујући којој су Срби изгубили суверенитет над српским језиком и писмом, књижевношћу и културом, а путем које је отпочела борба тзв. „оца српске писмености“ (С. Селенић) против православне цркве и наше светосавске самосвијести, практично је била наставак титокомунистичког терора из времена „црвеног“ Хабсбурга под којим је проведено прекрштавање српског језика у хрватски.¹⁷ Њоме је након крвавог међувјерског рата само на штету Срба обновљена догма о „братству“ у језику и писму, а са њим и језички критеријум у националној идентификацији, уз онај звани „звијер двоазбучности“.¹⁸

Лажна идеологија српског национализма

1. Све то планско усаглашавање лажи о благодетима Вукове реформе имало је за циљ да се Срби присиле на посљедњу у низу нагодби са српским конвертитима, ону о заједничком полицентричном језику народа који живе на штокавском подручју, којом би управо они изгубили право да свој језик икада назову српским. Наиме, уколико се жели – а ми не желимо да уђемо у Европску унију – дужни смо да властити језик окрстимо шифрованим именом *бе-ха-ес*.¹⁹ Другим ријечима, при уласку у еунијатско царство искључиво Србима би било ускраћено да сачувају свој национални идентитет забиљежен у староставном језику и писму, док је Хрватима то право већ признато уврштавањем хрватског у заједницу европских језика. Само би Србима по наговору неокомунистичких комесара који су аванзовали у политички подобне мондијалисте, било ускраћено да српски језик про-

¹⁷ Код Хрвата је форсирана теза о два пута језичке стандардизације, једног код Срба и другог, код Хрвата, која су наводно била самостална, у чему се ишло дотле да су Хрвати, према ријечима академика Слободана Реметића, тврдили да је Вук од Хрвата преузео идеје и готове резултате за своју реформу.

¹⁸ Већ се у Краљевини Југославији уз подршку државног апарата постигло да се употреба ћирилице ограничи искључиво на Србе православце.

¹⁹ Промотор јединственог тзв. полицентричног, наднационалног и натконфесионалног језика који би био заједнички језик за ексјугословенске штокавске земље које би ушле у састав Европске уније је поред новосрбистичког братства и НВО „Гете институт“, који има своје испоставе дијем свијета па и у федералном Сарајеву.

мовишу као етнолингвистичку чињеницу, већ би у име лажне идеологије српског национализма зване „Срби сви и свуда“, коју је још Беч преко Вука осмислио, морали да обезимене свој језик именом „ексјугословенски“, „штокавски“ или неким другим у којем не би била садржана етничка одредница „српски“. Оваквим слиједом српски језик би неизбежно прешао у групу мањинских језика а потом био осуђен на изумирање. Како је хрватски већ признат као један од језика Европске уније, то би српски језик евентуално имао да прође као нарјечје хрватског језика! Еунизацијом српског језика окончао би се двовјековни процес хрватизовања свега српског отпочет Бечким договором „књижевника источног и западног вјерозакон“, који је служио као обмана Србима само до године Вукове смрти. Одмах потом језички критеријум бечки катедриста Ватрослав Јагић замјењује оним према вјерској припадности, на основу кога су у Хрвате преко ноћи били уписани сви католици на јужнословенским просторима, не-Срби чакавци и кајкавци и покатоличени штокавци, а Срби сведени само на православце.

2. Новосрбистички обавјештајци предвођени лакејско-поданичким бирократама, словенским академичарем и Шешељевим стажистом Радмилом Маројевићем те титићима, Милошем Ковачевићем и Петром Милосављевићем, одавно су ступили у контакт са облашћу знања забрањеног за Србе, наметнувши нам још једном идолопоклонство Вуку као „горостасу“ (Р. Маројевић). Потврдили су тиме стару истину да се само лажи говоре јавно попут оне да је Вуков реформаторски рад био епохалан по наше национално биће, премда се радило о буђењу хрватске националне свијести под Аустријом како би се спријечила мађаризација, у чему су Срби били само инструмент њихове борбе за ослобођење од туђинског јарма. Том приликом Вук је за договарачким столом организованим под патронатом царевине, у име Срба учинио читав низ једностраних уступака ставивши на карту заједништва са Хрватима највредније од српске културе, не издејствовавши заузврат ни минимум права да се језик који „реформише“ назове српским именом. Све ово непобитно указује да је тај „највећи реформатор у овом дијелу Европе“ био само пијун империјалне политике у унутрашњој колонизацији српске културе, а за интерес Хрвата. Стога не чуди да су га они два пута прогласили почасним грађанином. Обнова таквог бирократизованог лажеучења значила је даље разарање памћења о томе ко смо као народ²⁰ и нову колонизацију српске културе од стране изабраника западњачене филологије која је у постдејтонском периоду кренула да

²⁰ Докле се ишло у смишљеном разарању српске самосвијести свједочи изјава проф. др Ралф-Дитер Кругеа, директора славистичког семинара Универзитета у Тибингену из 1997. године: „Предлажем да се српској дјеци забрани у школама учење српске националне поезије.“ И заиста, у Републици Српској су за вријеме намјесништва Карла Вестендорпа као високог представника „штамблијане“ по убједеницима српске народне пјесме.

поново језички обједињује претходно у грађанском рату разбијене српске земље са њиховим политичким језицима легитимисаним Дејтонским мировним споразумом. Сљедећи корак у разарању нашег културног идентитета био би да штокавске земаље прођу процес језичке унификације путем заједничког полицентричног језика који се нипошто не би звао српским. У том погледу обнова бечке србистике видљиви је дио сложеног хијерархијског механизма којим управља свјетска научна елита у познатом пројекту „рата култура“, западне, латиничке, јудеокршћанске и источноправославе, ћириличне културе те је као таква блиско упућена у планове судара цивилизација на Балканском полуострву. Овим пројектима руководе они које нити бирате нити видите, али који владају онима које сте бирали. Новосрбистичка радионица је у том погледу била дио духовног плана кодирања свијести путем високог образовања у коме су учествовали водећи српски „вуколози“ – фабијанисти, пресвучени у јагњећу кожу српских патриота. Ти каријеристи жељни чланства у академијама наука наметали су Србима глобалистички свјетоназор кроз удбашко србовање, истурајући у предњи план лингвистичког мртваца Вука и позлађујући његов мртвачки ковчег дојучењашњег гуруа сербокроатистике у једног од 'Свете Тројице српског језика и српске књижевности', како га титулише бечкопошоваатељни Радмило Маројевић. Једна од протврјечности везаних за Вука чије су таблице закона у нашем времену пукле, а које никада и нису биле научне него вјерско-политичке, је и та да је он „гуру“ и сербокроатистике и поручене сурогатне србистике, што само говори да су једна и друга лаж за лаковјерне, производ хабсбуршког замешатељства из кога отачаство никако да изађе већ више од два вијека вртећи се у кругу диктираних интерпретација о властитом језику и писму. Ова протврјечност бола би очи свакоме осим распамећеним Србима скренутим са Христовог истинитог пута учењем нове србистике која је специјално скројена за кодирање Срба од стране евроатлантиста. Србизовање до јуче сербокроатизованог Вука и његово идеолошко спиновање у Србенду доказ је да су обману навучену преко наших очију провели у дјело врхунски обучени спин-доктори који добро знају да је Вук завјеренички изградио мостове према српским конвертитима римскога и турскога вјерозакона, а порушио оне који су водили ка руској браћи. На тај начин увео је неуке Србе у лавиринт западних квазинаучних параграфа о којим је наш народ оставио упечатљиво свједочење у пословици: „Боље да те Турци муче него Латини уче“. Под Вуковим именом Аустрија је покидала духовне везе Срба са Истоком које су се темељиле на заједничкој живој вјери и језику и преусмјерила их у антихришћанско беспуће, ка западној „браћи“ по језику.

Транснационална србистика

1. Позивајући се на врлог пастира Вука, новосрбисти су заговарали трансрпско партнерство у језику које је натурано само Србима, а свима другима остављана идентификација преко вјере. Подједнако тако, само је Србима натурана двоазбучност, док су други стигматизовали ћирилицу па на концу и сами Срби! Све у циљу поступне промјене свијести која је имала да доведе до стварања синтетичке „србијске“ нације од Срба сва три вјерозаконца и, по њемачком обрасцу, још једног вјештачког језика, полицентричног по својој намјени – језика Срба сва три вјерозаконца. Он би у пракси био управо онај „јединствени“ језик који у Федерацији БиХ заговарају бошњачко-хрватски унитаристи, увијек свезаних застава када треба дјеловати на штету Срба, предвођени Ковачевичевом истомишљеницом Сњежаном Кордић. Том пројекту екуменизације путем језика, коју би временом пратило исто такво црквено уједињење католика са православнима, претходила је идеја уније²¹ из времена првог ватиканског концила која никада у римској цркви није умрла, а чији је смисао да православци признају власт папе, на овај или онај начин. „Римски престо увек је тежио да нашу отаџбину усређи фалсификатима као светињама“ (Воробјовски 2002: 117), од лажних царева Шћепана Малих до лажних „просвјетитеља“ какав је био Вук с којим је отпочео прогон ћирилице која је за православне Србе била семиотичко обележје њихове слободе. Тако нешто се нипошто не може рећи за „српску“ латиницу, како је у своме клањању Оцу лажи називају новосрбистички пробабилисти плански убијајући самопоштовање народа, већ ју је исправно назвати „српскохрватском“. Пратимо ли кроз одустајање од ћирилице водеће фарисеје новосрбистике, у прилици смо да свједочимо својеврсну историју гријеха; штавише, пут од Бога до ђавола, спознајући како се то водио крсташки рат против српске културе преко тамних синова српства унијатским изједначавањем латинице са ћирилицом као подједнако српском, што је било дјелотворније него отворена србофобија, тај расизам новог свјетског поретка. Режиер екуменистичког уједињења у језику Радмило Маројевић за латиницу је тврдио да је „српско алтернативно писмо“, за допунске потребе и за посебну, католичку популацију. О „двоазбучности и српској култури“ Маројевић из прве фазе, кад је бранио ћирилицу, тврдио је исто што и ми, нападајући заговорнике двоазбучности ријечима: „Теза о равноправности ћирилице и латинице и о „двоазбучности“ српске културе своди се, на крају, на обавезу православних Срба да у двама матичним републикама равноправно употребљавају оба писма да би

²¹ Идеју уније најодлучније су одбацили Руси код којих има најмање примјера преласка на другу вјеру.

се тако лакше извршила латинизација (и културна асимилација) њихових сународника у двама другим републикама, с постепеним одрицањем од ћирилице као националног писма и у матичним културним седиштима. Ја не бих тако изричито рекао да је употреба двају писама „изузетно богатство“ и „велика предност наше културе“. Радије бих рекао да је то наша судбина јер се налазимо на раскршћу култура.“ (Маројевић 2001: 161) Док није поклекао пред Оцем лажи резолутно је држао страну ћирилице: „Кад би „двоазбучност“ била некаква велика предност, и други би народи похрилили да се њоме користе.“ (Маројевић 2001: 160)

2. Заиста, нема потребе доказивати да је уставна обавеза о службеној употреби ћирилице у српским земљама остала мртво слово на папиру, чему су нарочито допринијели јеретички двоазбучари, а уистину латиничари па и „други“ Маројевић, који је у својим филолошко-политикантским странствовањима по путевима демонске вуковске србистике²², тог језгра православнофобије и христофобије, „узнапредовао у мишљењу“ и одустао од очувања ћирилице пропагирањем звијери двоазбучја. Који се као лингвиста хвалисао да поштује и методологију политичких и других друштвених наука с једним јединственим циљем: лингвистика као реконструкција истине, а онда склизнуо низ стрмац властољубља и пристао да служи, умјесто да се бори. О томе свједоче ставови како 'српскохрватску латиницу треба сматрати српском латиницом', што је теза која болесно релативизује истину о ћирилици као српском писму. Као поклекли русиста и српски лексикограф, овај вјероучитељ корупционашке србистике је некоћ добро знао да равноправност ћирилице и латинице „ни најмање није допринијела очувању ћирилице у двама западним републикама као што ни употреба назива *српскохрватски језик* није спречила издвајање сепаратног „хрватског језика“ на српској основи. Напротив.“ (Маројевић 1991: 161)

„Други“ Маројевић, латиногорац и предводник скривеног идеолошког рата у корист сила евроатлантизма, у темпирано вријеме уочи НАТО-бомбардовања клео се у хромог Вука – вожда српског културног устанка за интерес Беча; који је за њега 'један од свете тројице српског језика и српске књижевности' – али Срба сва три вјерозакон, како гласи дубинска структура етнонима „Срби“ у његовом тајном шифрованику. Иза фарисејске „обнове“ вуковске србистике увијене у обланду светосавља, вирила је авет титоизма са роговима јудеодемократских евроатлантиста који су два водећа новосрбистичка поклисара, Ковачевића и Кијука, већ окитили својим највишим наградама, узвисивши их у изузетне ствараоце у оквиру једног вијека, XXI, а у избору између интелектуалаца из чак 163 земље!

²² „Не случајно, реч 'демон' проистиче из грчке речи „наука“, (в. Воробјовски 2002: 116)

Остало је скоро непознато да је Кијук²³, коаутор *Слова*, заступљен у енглеском библиографском лексикону „Ко је ко у свијету“²⁴ из године 2010. те да је проглашен за једног од 100 слободних мислилаца у свијету. Како је било непопуларно хвалити се након НАТО агресије на Србију наградама наших најљућих непријатеља, тако је остало скоро незапажено да је гуру „православних“ (!) Двери – свјетски признати „слободни“ мислилац! Или да је грлати Србенда и перјаница еврофила, непокајани Ковачевић у Кембрицовом енциклопедијском издању уврштен у 2000 интелектуалаца у XXI вијеку, чији су највећи остварени резултати од свјетског значаја. *Свјетској*, остаје да се вајкамо, али за велеиздају рођеног језика и народа!

Вјерска омча замијењена језичком

1. Нема издаје без намјере да се изда, као што се ни два царства задобити не могу ни два господара служити. Новосрбистички тријумвират од почетка²⁵ је био устројен да као промотор концепта „Срба свих и свуда“, без обзира на вјероисповијест, само православце поведе широким путем издаје у пропаст, а да они и не виде камо их то воде ови вукови у јагњећој кожи британских фабијаниста. Као камуфлирани унутрашњи непријатељи, скривени иза хромог Вука са турским фесом на глави, издали су не само српску националну културу већ и своју професију, тако што су колонизовали ум младих нараштаја заводећи их у мрачна антисветосавска беспућа. Садејствујући са водећом евроунијатском силом, Њемачком, новим протектором за тзв. западни Балкан, ова шака послушника учествовала је у перфидној културној издаји, погубнијој од сваке националне издаје. Кројили су нови балкански поредак на штету Срба и српског језика, стандардизујући последије српскохрватског још један полицентрични језик на штокавској основи, који би опслуживао неколико вјештачких нација. Без тих помагача империје, спољни непријатељ нам не би могао ништа да учини на расловешћењу и расправослављењу светосавске самосвијести која се свом силином пројавила кроз голготско страдање у последњем отаџбинском рату навјешћујући свенародно обједињавање српских земаља. Нажалост, као

²³ П. Д. Кијук оснивач је бројних невладиних организација и псеудонационалних покрета почев од Двери, Фонда истине (Београд), Свјетског сабора Срба (Хајделберг), Црквено-народног сабора (Призрен), Центра за хришћанске студије (Београд), Удружења интелектуалаца Српска национална свест (Ниш).

²⁴ Ради се о најстаријем америчком библиографском издавачу (Marquis), интернационалном биографском центру (St. Tomas Place, England)

²⁵ „Слово о српском језику“, звучно проглашено за „законоправило српског народа“, по угледу на „Законоправило“ (Крмчију) Светог Саве, публиковано је од стране ових инсајдера Запада 1998. године, уочи НАТО агресије, на пет језика и у наводном тиражу од 300.000 примјерака.

лошим ђацима историја нам се још једном поновила. Умјесто да коначно разбијемо у парампарчад фамозну хабсбуршку парадигму која нам је оквала мозак, по којој су старохрватски чакавски, новохрватски кајкавски и штокавски, дијалекти једног језика, а штокавица не само српски него и хрватски дијалекат, „нови Даничићи“ су нас поново вратили на обредно клањање Вуку спријечивши духовну обнову светосавља и ћирилизацију српства. Још једном су само код Срба учврстили већ разрушену митолошку слику о Вуковој непогрешивости, мит о некаквим екуменским „Србима сва три вјерозакона“, који је требало да доведе до погребња искључиво православних Срба те мит о наводној „благодети двоазбучја“, пропагирањем мантре како је латиница подједнако српско писмо као и ћирилица и по којој писмо није носилац етноконфесионалности. Попут Даничића, првог српског пребјега у хрватство, који је према Штросмајеровим напутцима учинио одлучни корак у преименовању српског у хрватски језик, прикључивши српском језику чакавски, а касније и кајкавски, на истоме трагу новосрбистичке варалице, наметнуте путем медијске пропаганде за лажне српске националисте, штавише, „православне филологе“, манипулишући српском патњом су умјесто јагићевске вјерске омче око српског језика, наметнули поново вуковску језичку омчу, и једну и другу изашлу из арсенала бечко-ватиканске борбе против православног Истока. Селективно приступајући, на вјерско-територијалном принципу, оправдавали су издвајање хрватског као приперка српског језика, фемкајући се око признања бошњачког и црногорског. Учинили су то према истом принципу колонијалне лингвистике по коме су западне агентуре својевремено издвојиле из руског језика бјелоруски и украјински, што је истина која се помно цензурише, свједочећи да су славистика и русистика одавно под контролом западних мудраца који злоупотребљавајући језичку науку чине све на расправослављивању словенства. Највеће жртве поднијели су Срби који су се први нашли на удару антихристовских сила новог свјетског поретка, да би потом та колонијална искуства евроатлантисти примјењивали у унутрашњем разарању христоносне Русије.

2. Нигдје се не истиче како су управо Вук и Даничић својевремено свјесно избјегли да именују језик који стандардизују, потврђујући да је прећутано каткад важније од изреченог у Бечком књижевном договору, а само зато што је намјера Беча била да српски језик одмах преименују у хрватски, а српске народне пјесме у хрватске народне пјесме. Што су одмах и учинили! Никада и нипошто – обрнуто. Испало је на концу да Вук није стандардизовао српски књижевни језик ијекавског изговора, већ хрватски, послуживши се српским као основом како би на тај начин трајно предао суверенитет над српским језиком и писмом, српском њижевношћу, кул-

туром и традицијом у руке лажних Хрвата огрезлих у „римско-католичкој латинштини“ (М. Будимир). На срећу, дошао је час буђења из окултистичке хипнозе којом се проводило ментално сплеткарење са свијешћу распамећених Срба поуваних у доброхотност Запада; све под плаштом крупних парола у име којих је умјесто светосавске самосвијести Србима уграђиван фарисејско-језуитски ген самоуништења звани „Срби сва три вјерозакона“. Како бисмо вратили етничко име српском језику, украдено за вријеме југокомунизма, то морамо да одбацимо и католички филолошки програм који је почивао на јагићевској вјерској парадигми као и вуковски програм лажних србиста са њиховом наднационалном језичком парадигмом; тих „стручњака“ које су унајмиле западне службе да имају покриће за промјену свијести код Срба. Прије тога се једном заувјек морамо одрећи заблуде да између српског филолошког програма и Вука, спонзорисаног најамника хабсбуршке империје, може да се стави знак једнакости, јер не може никако. Тиме бисмо посредно признали да штокавица није само српски него и хрватски, нипошто дијалекат – већ језик, те да су тзв. чакавски, кајкавски и штокавски – „дијалекти“ једног језика, што је још једно подло мудровање србофобних нордијаца будући да се никада није радило о дијалектима већ засебним језицима који чак припадају различитим славенским заједницама језика.

„Обновљена србистика“ – велика завјера против српског језика

1. Суштину обновљеног филолошког програма на основама берлинско-ватиканске школе за преваспитавање Срба у правцу екуменске свејереси преко језика, чији су клонови плејада српских „вуколога“, чини намјера сила новог свјетског поретка да се у постдејтонском периоду корак по корак промијени свјетоназор Срба, понајприје у Републици Српској, а потом и у Црној Гори и Србији, мијењањем свијести о томе ко су као народ и шта чини суштину њиховог националног бића. Његови домаћи протагонисти, тзв. „србисти“, који су посљедња два десетљећа усрдно глумили лажне опозиционаре тзв. католичком филолошком програму, добили су месићевски задатак да својим менторима поднесу рапорт: „Наш посао је завршен, српског језика више нема!“ Радило се превејаној западној агентури убаченој у српску филологију како би се спријечила обнова српства на основама светосавља. Зато без остатка ваља демаскирати ове глобализоване Србе који су манипулишући националном науком покоравали генерације младих филолошких стручњака, скрећући их са светосавског пута у мутне мондијалне, наднационалне воде. Ово лажеучење наметнуто је било „одозго“,

преко универзитских професора који су срачунато обмањујући младе код њих одгајали ропску послушност, уводећи их у ментални логор под контролом глобалиста. То по посљедицама ужасно преодгајалиште Срба, који су интервенцијом споља поново бачени у Јудин загрљај са дојучерашњим крвним непријатељима и чије размјере почињеног зла ни сада у довољној мјери не поимамо, гојски је спроводила у дјело наша пета колона по диктату масона и циониста, као дио окупационе мафије која се држала на веома кратком ланцу. Жртвујући морал, као оружје глобалиста успоставили су стратешки надзор над српским језиком, самопрогласивши се за његове чуваре сврстане у удбашку тројку коју је предводио јудејски екумениста под маском радикалског „рабина“ Радмило Маројевић²⁶ за кога је ’програм тобожње заштите ћирилице комплементаран с програмом прогона ијекавице’; уз перјаницу еврофила, титокомунисту Милоша Ковачевића и потпору заклетог двоазбучара Петра Милосављевића сакривеног иза фасаде „Покрета за обнову србистике“, који су као бучни поробљивачи српске самосвјести одлучивали о судбини не само језика и писма, већ цјелокупног српског духовног бића. Успоставивши власт на српским универзитетима преко политичких сарадника атлантократије²⁷, кроз контролу знања о матерњем језику и књижевности које пресудно утиче на структурисање погледа на свијет једног народа, они су попут окултних врачева скренули енергију на родног бунта након НАТО агресије и потрошили је ни у шта. Прерушени у светосавце промовисали су концепт сурогатних „Срба сва три вјерозаконна“²⁸, нудећи слику да се боре против подаништва српске филологије коју су наводно заговарали „Павлобранитељи“²⁹, сљедбеници академика Павла Ивића, који је јавно и аргументовано довео у питање булу о Вуковој непогрешивости. Изједначивши светосавски идентитет са југословенством, још

²⁶ Овај политикант-лингвист самодопадно је тврдио да је „тзв. хрватски језик укинут дефинитивно на Спасовдан 1998. године“, наводно, када је објављено лажно „законоправило“, „Слово о српском језику“ чије ауторство присваја.

²⁷ Радмило Маројевић изабран је био за декана Филолошког факултета у Београду као кадар Војислава Шешеља, да би на тој функцији остао пола године која је протекла у протестима и обустави наставе.

²⁸ Одлика рада енглеске тајне обавјештајне службе је да дјелује кроз еуфемизме што је итекако присутно и у новосрбистичкој радионици. Како би прави проблем замаглили и сакрили да су лажни србисти, кадшто су намјерно претјеривали у српском национализму, нарочито јудеофил Маројевић, да би потом скривено њиме трговали докидајући корак по корак остатке светосавске самосвјести, обесмислишљавајући цјелокупну националну борбу српског народа.

²⁹ Новосрбистички гуру Радмило Маројевић је на начин блицкрига послјије Другог конгреса српских интелектуалаца одржаног у Београду 1994. године, представивши се за „спасиоца“ српства, успоставио контролу над дијелом српске филологије кренувши, наводно, на рушење поданичког католичког филолошког програма заснованог на вјерском, јагићевском принципу који су заговарали „Павлобранитељи“. У том „новом рату за српски језик и правопис“ клео у „научни“ приступ користећи псеудофилозофске појмове „Срби по себи“ и „Срби за себе“; под првим сматрајући Србе који су говорили српски као матерњи, а под другим оне који су били свјесни тога да су Срби.

једном су на олтар лажног заједиштва са разбраћом ставили као жртву сопствени језик, гледајући како га преузимају и преко ноћи путем декларација преименују у свој. Једино су Срби и даље морали да остану сапети језичком заједницом са католицима и муслиманима, чиме је била обесмишљена свака борба против разарања српског националног бића кроз вијекове. Стога би заташкавање велике завјере заврбованих лажних србиста које су англосаксонци за услуге империји облијепили свјетским наградама, било равно највећој националној издаји; у првом реду Милоша Ковачевића, а потом и „православног“ мислиоца Предрага Драгића Кијука, духовног учитеља Дверјана, чији је прави гуру Радмило Маројевић. Наиме, попут Вајсхаупта, оснивача илумината, и он је међу властитим студентима србистике на Филолошком факултету у Београду као декан изабрао тројку која је чинила „старјешинство“ Двери, да буду политички подмладак глобалног поретка изашао испод крила естрадне нове србистике, о којем сад брине „српска“ деканеса са Берклија. Тако су антиправославни и антитеистички лажни родољуби преко науке, тог „тихог оружја за мирне ратове“ против Срба, успјели да понуде евроатлантизам у светосавској одори, подмећући под појмом „Срби“ хабсбуршки хибрид, расправослављено српство сва три вјерозакона са истим таквим српским језиком, из кога је Вук протјерао огњем и мачем све црквенославизме, али не и турцизме! Пројектовани циљ евроатлантске србистике био је истовјетан оном из Вуковог времена: да Београд сам од себе, захваљујући обновљеним бечким враџбинама, падне у руке Брисела и Вашингтона, уз свођење Срба на Србијанце и Београдски пашалук.

Католички и евроатлантски филолошки програм

1. Како би се одустало од тражења правих разлога свенародног духовног пада, два вијека је код Срба усађивано осјећање да су сами одговорни за сопствену несрећу, како се не би бунили против менталног покоравања хабсбуршком дрилу. Одавно знамо да је тај пад био помно припреман тако што је учињено све како би се плитко проучила и заташкала античка историја Срба и српског језика и писма. То што су 22 ћирилична знака идентична онима из винчанског словног писма, насталог у VI миленијуму, које посвједочује аутентичну писменост подунавске цивилизације као 'епицентралног подручја ране европске цивилизације' (Р. Пешић), на то нико није обраћао пажњу. Нарочито не духовно закржљали новосрбистички провокатор Маројевић, послан да још једном кривотвори нашу духовност у прошлости свдећи је на кратки „предвуковски“ период, а чије лажеучење умало није постало режимско у Републици Српској. Умјесто да

начине продор у прошлост и напусте стару хронологију бечких граматолога, ови њуејџићи су прво су изазивали хаос, а онда дошли да успоставе ред по жељама невидљивих окупатора. У међувремену су потцијењивачки нашу староставну ћирилицу мијењали за хрватску латиницу и тако одбацили живог свједока вишемиленијумског присуства на Хелмском полуострву. За жалити је колико су дуго имали кредибилитет на скоро свим српским катедрама за националну филологију, на којим је Србима набациван комплекс дошљака да 'ни сами не знају одакле су дошли, колико се ту могу задржати и куда то треба да се врате ако се нађу у таквој позицији' (Р. Пешић); све према демонским напутцима нордијске школе. Испоставило се, нажалост, да иза те буке и бијеса стоје недорасли дорадници атлантократије, послани да затру остатке остатака неког силног језика српског. Стога се од национално предједљених српских филолога тражи да у име истинске србистике сруше овај филолошко-политикантски програм као легло фалсификата англоамеричких колонизатора који су нам скројили неправославни поглед на свијет преко концепта Срба муслиманског (турског) вјерозаконa. Ради се о преобраћеницима у мухамеданство који се никада нису покушали вратити српству преко православља српског стила и искуства, отада су га напустили у страшном часу превјере у коме су светосавску вјеру продали за турску вечеру. Штавише, исказујући презир према православљу као самозвани Турци који су се јагмили за тај назив, чинили су све да српство затру. Тражити и данас од Срба да повјерују у флоскуле којим су их „црно-жути“ и „црвени“ Хабсбурзи тровали, како су „наши“ српскојезички муслимани дио српског корпуса, би било заиста одвећ прекомјерно.

2. У духовном уздицању Срби се морају држати правила Светог Саве, јер ко гази Његова правила, сишао је са пута духовног спасења.³⁰ Да више не бисмо живјели у лажи, то морамо одбацили отпадничке тврдње како су покатоличени Срби дио српског народа, јер се ради о превјереним, србофобним лажним Хрватима³¹ који су задобили вјерску доминацију од Като-

³⁰ Шта је за Србина Свети Саво, за кога је Србија била Исток на Западу и Запад на Истоку, најбоље нам казује Свети Јустин Ћелијски ријечима: „Ако чак и многи свештеници и многи епископи изневере Светосавље, па ти останеш сам на светосавском путу, и онда се не бој, него храбро и чврсто држи светосавску заставу, до краја, до мученичког краја и радосне смрти за светосавске светиње и идеале. Јер знај: са тобом је држи он, вечни епископ српске цркве: Свети Сава. А са њим сва света и славна војска светосавских бесмртника, којих је пун небески свет. И непоколебљиво веруј: светосавска застава ће у српском роду увек наћи свог неустрашивог заставника, можда у неком простом сељаку или одушевљеном монаху. Радуј се што је тако! Јер је главно: да нас Свети Сава не напусти. Напусти ли нас он, напустиће нас и Бог и небо и земља и све што је свето и честито било у нашој историји од почетка до данас.“

³¹ Да ли је и у једном народу свијета пала опклада између сународника кољача који ће више поклати Срба за једну ноћ него баш у окриљу хрватског народа, у којој су се такмичили чувени кољачи, звијери неуморне од клања, Жиле Фрковић и Перо Брзица? Побјеђује Перо Брзица који је заклао 1350 Срба, а Жиле изгубио опкладу послје сусрета са Вукашином Мандропом из Клепаца и његовим смиренем: „Само ти сине ради свој посао“. Клоуно,

личког конгреса 1900. након чега је дошло до драстичне промјене њиховог етничког бића. По наређењу језуита сви су једносмјерно били преведени у Хрвате са изричитом наредбом да сваки Србин римокатолик аутоматски мора бити Хrvat, што је другим ријечима значило да сви народи могу бити римокатолици осим Срба. На тај начин проводио се јединствен и строго контролисан технолошки поступак стварања вјештачке хрватске нације на родној подлози српског народа, који је имао управо окултну димензију. Утолико је поновно позивање лажних србиста на некакво братство у језику са лажним Хрватима, који су у својој србофобији отворено Србима поручивали да „Хрватска не жели да у њој живе људи који припадају другом народу“ (Босиљка Мишетић, потпредсједница хрватске владе), печатање мозга како би се поновно насијело старој конструкцији Беча којом се српство расцрковљује и гура у духовну таму, одбацивањем свега што чини његово светосавско биће. Захваљујући језуитским мудрацима који су преплавили академије наука и њиховим заводљивим научним протоколима које су по потреби мијењали, једино је код Срба у националном самоопредјељењу избјегнуто давање важности религиозној традицији, а све зато да би нас лакше убједили да су потурчени³² и покатоличени Срби наши језички рођаци.³³ Ова заблуда требало је да поново заживи у тзв. „трећој“, „крњој“ Југославији, по вољи еунијата, у којој би се Срби по последњи пут морали да бране од оптужби за наводни хегемонизам – и све тако док на крају српство не би стало под једну шљиву. Ударна песница јудеокршћана у сатирању светосавља и овога пута били би српски конвертити, који су починили најгнусније злочине према некадашњој браћи по вјери у Другом свјетском рату у име чега су циљано трајно отцијепљени од српства, да се у њега никада више не могу да врате. Управо су лажни Хрвати највише допринијели умножавању вјештачких народа и лажних језика и књижевности изведених на српској основи, да би тај етноинжињеринг патентирали и преузели идеологији глобализма поновним наметањем последице српскохрватског још једног

у лудилу последице се сам заклао оним истим србосјеком. Гдје је у свему томе хрватски историчар и експерт за холокауст Славко Годштајн који не престаје да скида нуле са српских жртава у Јасеновцу, претварајући га у мјесто јеврејско-српског холокауста, поред признања самог Фрковића да је лично поклао десетине хиљада логораша?

³² Један од провокативних промотора националног хибрида званог „Срби сва три-четири вјерозакон“, који је заштитни знак идеологије лажног српског национализма, онога под контролом атлантократије, је Емир Кустурица, који је конвертовао у православље назвавши се Немања. У тексту „Потковани Расим“ он 24. марта 1993. године пише: „Питам се полушпатом како је било могуће да сам своје дјетињство, културу којој припадам, град који је мој град, поистовијетио са политичарима које не поштујем, и како је могуће да нисам реаговао жестином ...“ „И док тумарам свијетом босанске Муслимане убијају не као сезонске бераче памука, него само зато што су Муслимани. Знам да страдају и други, али сигурно Муслимани највише.“

³³ Хрвати данас отворено говоре о „сва три хрватска нарјечја“, својатајући српску штокавицу као хрватску.

полицентричног стандарда на подручју БиХ, Црне Горе и Србије. Нова стандардизација српског језика реализована је преко ложе зване „Светски сабор Срба“, која је иницирала писање „Слова о српском језику“ као лажног ’језичког законправила српског народа’. Нико да примијети да се тако маскиран полицентрични језик ни за јоту не разликује од оног пропагираног путем „Декларације о заједничком језику“ којим се говори у Босни и Херцеговини, Хрватској, Србији и Црној Гори. Очито, водећи новосрбистички демагог у Републици Српској, Милош Ковачевић, коаутор „Слова“ и Сњежана Кордић, коаутор декларације донесене у Федерацији БиХ, имају идентичне ставове, што свједочи само једно: да су им ментори исти. Заједнички им је циљ да по њемачком обрасцу рестандардизују српску штокавицу, за почетак у Босни и Херцеговини, у виду заједничког (босанског?) језика. Тај засад безимени, а српски језик (!), као што је био обезимењен и онда када се стандардизовао на Бечком књижевном договору, опслуживао би неколико парадржавица западног Балкана које би ушле у састав пројектоване „треће“ Југославије, оне по вољи Европске уније. Како би се, дакле, затрло и име српског језика у Републици Српској које већ сада гласи „језик српског народа“, донесена је почетком 2017. године у Федерацији БиХ „Декларација о заједничком језику“, настала као резултат нестабилног брака морала и језичке политике, у чему је најактивније учествовала хрватско-њемачка колонијална лингвисткиња Сњежана Кордић. Попут других језичких декларација на штокавском подручју и ова своје исходиште има у етнократској „Декларацији о називу и положају хрватског књижевног језика“ (1967) којом је под покровитељством Матице хрватске отпочело дивљање хрватског сепаратизма у Брозовој Југославији, као микса кроатокомунистичке и усташке идеологије. Пратила га је отимачина највреднијег српског духовног блага, језика, који је једнострано преименован у хрватски језик након тек нешто више од десетљећа вајног језичког заједништва под именом српскохрватски језик. Циљ и ове посљедње декларације је затирање српског језика у БиХ његовим даљим обезимењавањем кроз још једну генетску модификацију којом би се наставило са наметањем лажног језичког идентитета искључиво Србима. Ово је препознатљив поступак империјалних хегемониста који га системски примјењују у великом експерименту над православним Словенима изложеним немилосрдном посвјетовљењу које се интензивирало откад је успостављена нова глотохронологија која, макар и невољно, даје преимућство старом словенском језику као и старој словенској ћирилици. Нарочито откад је непобитно утврђено да су Словени имали писменост далеко прије појаве словенских просвјетитеља Ћирила и Методија чији је култ намјерно устоличен у претпрошлом вијеку од

стране ђаковачког бискупа Ј. Ј. Штросмајера, покатоличеног Јевреја³⁴, с циљем да се код Срба затре њихова аутохтоност на Хелму и обесвети култ Светог Саве који нас је у XII вијеку ујединио као народ управо преко православља; како би се тим лакше устоличила ропска свијест да смо као варварски народ примили писменост тек у IX вијеку. Србима је, наиме, од Берлинског конгреса плански наметана антиправославна, антитеистичка промјена етничког бића преко концепта Срба католичке³⁵ и мухамеданске вјере. Интервенцијом споља, као „аутентично“ етничко (национално) опредјељење код Срба се наметао критеријум језика, а запостављало стварно опредјељење према светосавској припадности. Стога су заговорници вуковског српства у данашњици саучесници у једној од највећих ерозија националног суверенитета у последња два десетљећа, и то под окриљем српских универзитета, који су у свеопштој кризи научности ширили ватру окултизма успостављањем контроле свијести код младих српских филолога, што српски професори универзитета нипошто не смију да раде³⁶ – да шире лажи и издају своју струку, да би за своје одступништво били награђивани од стране енглеских фабијаниста тако што су проглашени за интелектуалце XXI вијека! За ове еунијатске лажне пророке у овчијем руну, те проповједнике латинске Вукове јереси нипошто се не може рећи да су подлегли лажима бечке школе чији је наставак евроатлантска акција расправослављивања са предоминантним њемачким фактором. Радило се о свјесном служењу злу, што се овим глобалистичким кабалистима не смије амнестирати; у којем су проводили у дјело стару америчку политику затирања аутохтоних народа, која се наставља и у XXI вијеку уништењем Срба као једног од најстаријих народа старог свијета. Ријеч је о перфидно осмишљеном безакоњу заклетих противника светосавља са њиховим антиклерикалним духом, којем и данас пријете да „Србима мора бити јасно да у Европу не могу

³⁴ Још два хрватска бискупа, Штадлер и Бауер, проводиоци геноцидне политике против Срба, била су покатоличени Јевреји.

³⁵ Закључак језуитског Свехрватског католичког конгреса у Загребу из 1900. по којем сваки Србин римокатолик аутоматски мора бити Хрват, имао је за последицу да је име Хрват задобило вјерску димензију која је наметнута у првом реду Србима католицима како би се промијенило њихово етничко биће, као што је име „Турци“ наметано искључиво Србима мухамеданцима, тачније, није наметано, него су се они за њега отимали. Тим преименовањем свјесно је затирано њихово изворно српско етничко поријекло. Једино се Србима православцима системски оспаравала вјерска димензија у националној самоидентификацији и умјесто ње (поново) наметала наднационална вуковска језичка омча која је битно расправослављивала српско етничко биће како се оно нипошто не би укотвило у правој вјери.

³⁶ Тако је Радосав Бошковић, духовни учитељ Радмила Маројевића са катедре за русистику Филолошког факултета у Београду, у масонство увео свога студента, знатижељног Зорана Ненезића, који је прва сазнања о слободним зидарима добио из неколико ријетких књига које му је подарио лично Бошковић, да би овај потом у масонству аванзовао до Великог мајстора Ложе Југославија.

са Светим Савом! “ Којима је пријетио и човјекобог Војтила пред „Олују“ ријечима: „Истјерајте ту гамад са Балкана!“³⁷

Лажирано анационално вуковско српство у данашњој геополитици³⁸ промовишу сљедбеници нераспадног југокомунистичког братства удба-ша проводећи свјесну фашизацију српства познату по тенденциозном и халабучком србовању. Најталентованији од тих бивших партијаца узнатре-довалих у окоштале еврофиле, доспијели су и до енглеских обавјештајних служби, добивши задатак да од српских земаља направе Соросленд или Циганстан, свеједно, да затру светосавску самосвијест и уведу неправославни поглед на свијет са туђим системом вриједности. Управо ови фарисеји калајисани духом католичким и јудеопротестантским, до данас су у својим канцама држали језик сљедбеника Светог Саве. Тој подвали палог ума³⁹, свој у знаку Нато „раскрста“ и велеиздајничке „вучије“ србистике ваља супротставити спасоносну ријеч која гласи: **Вуков кулѝ је срушен!** – зато што је реформа проведена под његовим именом била и остала темељ глобалне завјере против Срба осмишљене од стране наших најљућих историјских непријатеља, Аустроугара. Казнену експедицију латинског Запада на путу у апокалипсу поштапајући се на штуду предводио је овај масонизовани унијата чија је издаја српске националне културе толика да му је сваки споменик мали.

3. На срећу, Срби и Руси имају чему да се врате и шта да обнове као властити филолошки програм. Мислимо на најзабрањеније учење код Срба, оно српских и словенских аутохтоничара предвођених Милошем Милојевићем, потом академиком Миланом Будимиром, подржаним у данашњици од стране Олге Луковић Пјановић и академика Радивоја Пешића. Истинској обнови српске филологије нарочит допринос дао је академик Предраг Пипер⁴⁰ радовима на пољу теоријске лингвистике, семантике, русистике и

³⁷ Да ли је Војтила било познато да је тек 1811. године Хелм био преименован у Балкан по наређењу западних балканолога и окупациониста који су тим чином хтјели да затру непоткупљивог свједока времена, топоним српског поријекла звани „Хелм“, који доказује да су Срби старосједиоци брдовитог Балкана? Зар су тим чином умислили да могу једноставно потурчити староставну српску земљу и сакрити да је Хелм српска прадомовина од искона?

³⁸ Извикана „идеологија српског национализма“ Војислава Шешеља такође почива на познатом хабсбуршко-евроатлантском спину званом „Срби сва три вјерозакона“, што непо-рециво упућује на то да се ради о специјално за Србе осмишљеној новосвјетскопоредској идеологији, која нема никаквих додирних тачака са светосављем осим што се на њега поштапа.

³⁹ Фарисеји су били група вјерских екстремиста насталих у вавилонском ропству, а регрутованих из средњег и вишег слоја Јевреја који су Талмуд претпостављали Тори.

⁴⁰ Отварајући научни скуп при САНУ посвећен стопедестогодишњици од Вукове смрти 2014. године, академик Предраг Пипер је истакао: „Циљ језичке политике аустроугарског двора у односу на Србе – и у XVIII вијеку, а и касније – био је, пре свега, да Србе колико је могуће више удаљи од Православне цркве, од једнородне Русије, од културне традиције и на њој заснованог идентитета, тиме што ће се они приморати или приволети да пишу само на простонародном језику (а не народном, у ширем, доситејевском смислу, ни славе-носрпском) и латиницом (што је учињено указом из 1779, и на друге начине; уосталом, већ

лингвистичке славистике; који је на сваком мјесту истицао потребу „очувања и развијања здравог српског идентитета у коме посебно место има однос према српском језику“. „Ко се боји или стиди да открије свој идентитет тај је само на корак да га заувек изгуби“, опомиње нас овај родоначелник српског филолошког програма, савјетујући да „ћирилицом ваља писати увек кад се пише на српском језику“, зато што је „ћирилица израз националног и личног самопоштовања“. Међу истинотражитеље србистике убраја се и капитално дјело академика Александра Ломе, класичног филолога, индоевропеисте и ономастичара, под насловом „Пракосово. Словенски и индоевропски корени српске епике“ (2002). На пољу славистике предњаче знаменити слависти и русисти свјетског гласа, Рибакoв, Грињевич, Асов; којима се у борби за истину о староставној словенској цивилизацији придружио Олег Н. Трубачев, водећи словенски етимологичар и ономастичар који је рехабилитовао подунавску теорију поријекла Словена у књизи „Етногенеза и култура старих Словена“ – лингвистичко истраживање, коју је касније развојем генетике потврдио водећи руски генетичар са Харварда Анатолиј Кљосов. Трубачов је, ослањајући се на Шафарика у својој етногенези непобитно доказао да Словени, па тиме и Срби као најстарије словенско племеме, потичу из подунавске прапостојбине из које исходи сва индоевропска култура и цивилизација⁴¹ те да Срби у Панонију и средње Подунавље нису дошли већ да су ту одувијек били. Управо су аутохтоничари, упркос „завјери порицања“ (Р. Пешић) доказали да је предћириловско писмо србица било алфабетско те да је код свих словенских народа постојала писменост чак двије хиљаде година прије доба кнеза Растислава и Солунске браће. Једино нас ови неуморни прегатоци на српској духовној њиви могу да врате изворној србистици, након двовјековног лутања по беспућима западне науке „која јуриша на небо“ (Св. Јустин Новојављени); да нас приближе старом српском и словенском филолошком становишту које је пало у насилни заборав интевенционизмом ватиканско-илуминатско-германске школе мишљења. Беч и Берлин су системски поништавали сваки допринос словенске цивилизације укупној европској и свјетској цивилизацији, а нарочито цивилизацији слова, затирући истину да је у ћирилици као најсавршенијем алфабетском писму сачуван коријен европске и свјетске писмености. У том погледу Србима и Русима предстоји метаноја, промјена

је Бечки договор 1850. био написан и потписан латиницом, а српски језик се у њему и не помиње). Колико је до данас тај циљ остварен и какве су њене посљедице, свако може лако да просуди. Њено остваривање имало је ширу политичку подршку и у време идеологије аустрославизма, затим – југословенства, па „братства-јединства“, а и касније.“ (Вук Стефановић Караџић, 2015, XIII)

⁴¹ На ту чињеницу подсјетио нас је израелски премијер Бењамин Нетанјаху 2. децембра 20014. године изјавом да „пријатељство јеврејског и српског народа сеже хиљадама година уназад, још из доба римске републике“.

ума кроз покајање, како бисмо се као голготски народи са истога генетског стабла, уз то са најсјајнијом националном историјом и културом, усправили и коначно ослободили етноинжињеринга домаћих креатура глобализма, без чије помоћи нам страни непријатељ не би могао ништа; којима овом студијом пишемо некролог да им се никада не забораве њихова злодјела⁴².

Умјесто културе која у себи чува „свети мирис памтивека“ (Лаза Костић), србистичке лармације су по измишљотинама људског разума проводиле рабинизовање српске културе са својим половним пансрбизмом сва три вјерозакона, обнављајући јеретички Вуков култ да му се клањамо као Јевреји некоћ златном телету. Сва биједа отпадничке евроунијатске и евробске србистике била је управо у томе што је од Срба тражила да наставе политику уступака и реинсталишу културу која толико подсећа на ону југословенску, на коју Срби никако да буду имуни мада им је узела душу и карактер. Њен заштитни знак је латиница која је попут канцера обручила српске земље, поткопавши опстанак ћирилице, декретом укинута у све више натовској Црној Гори. Идентичан „азбукопротрес“ (С. Мркаљ) одвијао се и у некадашњим братским руским републикама након распада СССР-а, у којима је по директиви Запада проведена хитна латинизација, прво у Азербејџану, Узбекистану, Казахстану, потом у Украјини, а исто се покушало и са Курдистаном, Киргизијом и Молдавијом. Руски одговор на агресију западних крижара да промијене национално писмо био је државнички: сви народи у Руској Федерацији имају да користе искључиво ћирилицу за своје језике.

4. Задатак који је ово апокалиптично вријеме поставило освијештеним србистима и славистима те семиотичарима словенске православне културе гласи: да удруженим снагама склопимо мозаик од разасутих забрањених истина о Вуковој реформи, како бисмо реконструисали систем по коме је посљедња два вијека провођена унутрашња окупација Срба с циљем да се сакрије њихов прави идентитет садржан у вјери Христовој која ће остати неизмијењена до краја – до Христовог другог доласка. Систем је тражио послушнике и нашао их у језичким националистима чија се недјела најбоље могу описати Цицероновим ријечима да 'ништа није одвратније од поступака оних који се за добре људе издају онда када врше преваре'. Управо ови лажни учитељи који су се претварали у српске националисте латили су се задатка да измијене светосавски вјероназор кроз промјену свјетоназора, промовишући сурогатни језички национализам који се, не без велике по-

⁴² Познато је како Срби олако опраштају и брзо заборављају, што је знао и Џејмс Шеј, портпарол НАТО-а када је рекао: „Србе треба спокојно бомбардовати јер ће све брзо заборавити.“ Као што су заборавили изјаву адвоката Срђе Поповића као једног од потписника захтјева свјетских интелектуалаца за бомбардовање Београда, дату „Глобусу“ 1994. године, да „нема мира док Србија не буде војно поражена“.

длости, издавао за православни,⁴³ као његово тобожње усавршавање. Шта у том смислу значи путиновски повик Русима да сачувају ли свој језик и књижевност, сачуваће се као народ, ако не промоцију језичког (над)национализма, зна ли се да руским језиком може да говори свако па и да воли руску књижевност, али се само Рус може осјећати сином Маћушке Русије? Утолико, његовање мултиконфесионалног језичког национализма у данашњици, код Срба и Руса, свједочи да су оба народа под идентичном унутрашњом окупацијом проведеном од стране обезбожених прислужника свјетске закулисе. Умјесто здравог национализма који би почивао на слатком православљу, ови лажни месијанисти су у своме отпадништву, пиперовски казано, оживјели тог 'злодуха националног самопорицања као добровљну промјену властитог идентитета' кроз екуменистичко-масонски концепт синкретичког „вељесрпства“ или „росијства“ и вјештачке „росијске“ нације темељене на руској, у којој би, подсмјавајући се демократији, предност имале националне мањине.

Мијењањем и кривотворењем догмата и устава свете цркве која има почетак од самог Господа Исуса Христа, јудеокршћански папоцезаристи намислили су да поведу посљедњу битку зарад уништења православља у Евроазији као једине религије која спречава успостављање новог свјетског поретка.⁴⁴ Промоција екуменског језичког национализма у околностима тоталног рата против православља, рукавац је те борбе и знак завођења илуминатског поретка према британским неоколонијалним плановима, а са њим и религије антихриста. Још се само чека почетак зидања трећег Соломоновог храма, за шта су сагласност појединачно дали руски и амерички предсједник, обредним поклоњењењем пред Зидом плача са јеврејским капицама на глави. Потом ће се у храму на спектакуларан начин да зацари богопротивни илуминатски „син уништења“ из племена Данова, у овчијем руну свјетског „миротворца“.

Пета колона је свуда

1. По путама богоборачког талмудског јудаизма⁴⁵ у Фебруарској револуцији прије сто година уништено је руско самодржавље и са ритуалном окрутношћу убијен Божји помазаник и највећи српски добротвор у истори-

⁴³ Радмило Маројевић је тако своју књигу натовске србистике „Српски језик данас“ саблажњиво укоририо у фототип „Крмчије“ Светог Саве.

⁴⁴ Збигњев Бжежински, водећи идеолог глобализма, профетски је обзнанио да је комунизам мртав и да је на реду уништење православља.

⁴⁵ Његов окултни симбол је број 666, познат као „жиг звијери“; видљиви знак очекиване побједе Јевреја над свим гојима свијета. Овај старозавјетни симбол упућује на податак да се тачно толико талената злата свакодневно сливало у државну благајну цара Соломона од свих покорених народа.

ји,⁴⁶ Николај II Романов. Пред абдикацију, свјестан да му нико није остао вјеран и да је „пета колона свуда“ (А. Дугин), Свети Цар оставио је запис препун трагизма: „Свуда су издаја, кукавичлук и обмана.“⁴⁷ Цареve ријечи у потпуности одсликавају и данашњи дух времена о коме је Св. Владика Николај пророковао: „Благо ономе коме се отворе очи да види и уши да чује где је лаж, а где је истина.“ Украјински светитељ Св. Лаврентије Черњиговски,⁴⁸ о овом предантихристовском времену оставио је запис: „Увијек има апостола и јуда. Само се лица мијењају, а вријеме је увијек исто.“

Молимо се стога првоваскрсом Господу да распознамо лаж од истине, апостоле од јуда, како бисмо сачували неоскврњено православно предање⁴⁹ на које је кренула империја зла са њеном религијом разума. Успијемо ли да заштитимо тај наш духовни стожер од пошасте екуменизма, тог религиозног глобализма наших дана, сачуваћемо и српски језик и наше свето писмо – ћирилицу. У противном, нестаћемо са лица земље као многи староставни народи и њихове велике цивилизације.

ЛИТЕРАТУРА

- Воробјовски, 2002: Воробјовски, Јуриј. *Западни цуш у айокалијсу*. Цетиње.
 35. Вук Стефановић Караџић 2015: Београд.
 36. *Койишар и Вук* 1980: Београд.
 Кијук 2011: Кијук Предраг Драгић. *Хришћанство без Христа*. Београд.
 Маројевић 2001: Маројевић, Радмило. *Нови раш за српски језик и љавојис*. Београд.
 Маројевић 1991: Маројевић, Радмило. *Ћирилица на раскршћу векова*, Горњи Милановац.
 Милосављевић 2006: Милосављевић, Петар, *Српска љисма*, Бања лука.
 Пипер 2014: Пипер, Предраг, *Линџисџичка слависџика*, Београд.
 Стојисављевић 2015: Стојисављевић, Мирјана. *Србисџика и коменџари*. Бања Лука.
 Стојисављевић 2015: Стојисављевић, Мирјана. *На крају западног цуша*. Бања Лука.

⁴⁶ Уздај се у Бога и држ' се Русије, тестаментарне су ријечи Светог Петра Цетињског младоме Његошу који га је питао како ће владати.

⁴⁷ Колико је било Царево родољубље сведочи његов запис: „Дајте ми да овдје живим са породицом, макар као обичан сељак, пошаљите ме у највећу забит домовине, али нас оставите у Русији.“

⁴⁸ Баћушка Лаврентије радосно је казивао: „Руси ће се кајати за смртне гријехе: што су попустили под јеврејском нечистотом у Русији и нису заштитили Божјег Помазаника Цара, православне цркве и манастире и све руске светиње. Презрели су благочешће и завољели демонску нечистоту. Но доћи ће до експлозије духовности и Русија ће, заједно са свим словенским народима, образовати моћно царство. Њиме ће владати Цар, православни Божји Помазаник. Захваљујући њему, у Русији ће ишчезнути сви расколи и јереси. Православну цркву више неће прогонити. Свету Русију ће Бог помиловати зато што је у њој већ било страшно предантихристовско вријеме.“

⁴⁹ Уз Светог Саву и велики руски светитељ Свети Сергеј Радоњешки је Расијанин, потекао из редова Срба.

Аннотация

Последняя антисербская война имела соотношение войны культуры и цивилизации с целью провинциализации и подавления сербской православной культуры за которой следовало изгнание символа православного славянства кириллицы и её замена папской и натовской латиницей. Вместе с латинизацией и хорватизацией сербов со стороны вуковской сербистики непрерывно проводилось перевоспитание новых поколений с целью изменения Святосавкого мировоззрения в направлении многоконфессиональности и через неогабзбургскую концепцию «Все три вероисповедания сербов». Под её воздействием на протяжении неполных двух веков проводилась добровольная католизация всего что составляет нашу национальную культуру.

ЈЕЗИЧКА ПОЛИТИКА, ЈУГОСЛОВЕНСТВО И СЕЦЕСИОНИЗАМ

*Много је питања на које се траже одговори како би се најоко-
крнуло најред и заштитиле не само српске националне вред-
ности већ и егзистенцијално право припадника српског народа.*

Зашто је српској елити била прихватљива идеја саборности у Југославији путем братства и јединства са другим (чак и новоформираним) народима и „народностима“ или јединство троименог народа у Краљевини СХС (Југославији)? Зашто данас када Југославије више нема, када се могу повезивати само српски етнички простори у домену културе, традиције, очувања језика, сходно европској конвенцији о правима мањина, зашто је данас идеја српске саборности одбачена? Саборност српства се преокренула у заједничку, регионалну перспективу свих који живе на „овим просторима“. Који су то простори и ко у њима живи и којим се језиком на „овим просторима“, како су рушене и по чијим мерилима су стваране нове државне заједнице, нови народи и језици? На темељна национална питања сваком народу, па и српском, требало би да помогне и одговори његова друштвена елита. Уместо суштинских одговора, Срби су сведоци разних културних подметања у њихово име у којима заједнички учествују неовлашћени представници уз незаобилазну подршку медија.

Лажној елити из круга двојке привлачно је форсирање пројеката регионалне заједнице са мимикријама попут заједничког језика из сарајевске декларације уз истовремено брисање изворног назива језика који је одувек био српски. Иако се Петар Кочић до последњег дана борио да се сачува српско име језика, противећи се Калајевом увођењу „босанског“, самопроглашени представници Београда успешно потурају свом народу декларацију полицентричног језика, где се свака варијанта може назвати по вољи и жељи локалних моћника. Ако је у питању један језик – шта ће им различита имена? Промовишу се лажне европске анационалне вредности са мирисом југословенских дуња на ормару док се суштински спроводи језички национализам као матрица свих сецесионизама.

Сведоци смо трансформације пројекта југословенства у прикривено, тако да добијамо „сарадњу у региону“, форсирање „домаће

музике“ из бивших Ју-центра на српским радио станицама и медијско „спиновање“ пожељног културног заједништва са центром у Београду а ме-нацментом у Загребу и БиХ Сарајеву. Управо је тај новоименовани регион западног Балкана свој смисао још једном потврдио у дубокој антисрпској платформи. Новоформиране нације и државе (укључујући стару српску државу Црну Гору) своју идентитетску матрицу граде на негацији српског елемента и свих његових вредности: историје, традиције, језика, вере, писма, музичке традиције и свеукупне српске културе. Српска језичка елита се показала недостојном свог народа и његове највеће тековине – српског језика, иако је имала пуно и времена и могућности да исправи све недоумице и промашаје у протекла два века. Супротно потреби да служи свом народу лингвисти су њему подваљивали и истовремено постали утемељивачи нових и по српски народ штетних идеологија. Прва фаза смишљеног, планираног, организованог и контролисаног искорењивања ћирилице је била подвала Новосадског договора о „равноправности писама и богатству двоазбучја“, која је важила само за Србе – не и за Хрвате. Друга фаза је подвала о постојању „српске латинице“.

Током прве четири деценије XX века велики део српске културне елите чинио је све да српску идеју преобрази у југословенску и да Срби своју националну и државну судбину не траже више у Србији него у Југославији.

Распад Југославије 1991. године и дефинитивно је требао да оголи све компоненте хрватске културне па и сваке друге политике. Формирање савремене и међународно признате независне републике Хрватске обзнанио је све максималистичке циљеве хрватске националне елите. Константа тог деловања од половине 19. века до коначног сламања државне југословенске заједнице огледала се у формирању независне државе и уклањању српског националног елемента као фактора од утицаја.

Тај циљ је остварен свођењем конститутивног српског народа на ниво националне мањине према уставу СР Хрватске од 1990. године и у другој фази низом мера у прогону српског становништва или касније нечињењем у стварању услова за њихов повратак. И док су Србима давали минимум права када су били на то приморани, као 1867. када су им признали у Сабору равноправност, већ 1873. су им то право одузимали и сматрали их хрватским политичким народом по узору на мађарску националну политику.

Срби су генерално желели да придобију Хрвате за заједничку ствар: ослобођење од страних завојевача, па су их доживљавали као сараднике у тој борби, не схватајући да су сталне оптужбе за великосрпство биле израз већинског дела хрватских предводника: од Старчевића до Штросмајера. Не желећи да наметну своје ставове о слободи и уједињењу са матичним српским државама, спремни да толеришу нападе као појединачни израз хрватских политичара и не видећи да се под маском југословенства крије прича о великохрватству, Срби нису били спремни да до краја разобличе великохрватску политику. Током 150 година борбе за заједничку државу или у њој самој, Срби су дозволили да на крају престану да буду знача-

јан фактор на политичкој сцени Загреба, док се Београд и после геноцида 1941-1945., прогона 1995., аплауза бомбардерима НАТО-а 1999., признавања независног Косова 2008. и даље необјашњиво инфантилно понаша и дозвољава културну доминацију Загреба.

Хипокризија и лицемерство српске политичке и културне елите са почетка 21. века и њихова полтронска снисходљивост остаће упамћени као нешто незамисливо у историјској свести српског народа, дубоко остављеног да се сам сналази на балканској ветрометини. Фасцинација српске елите Западом и Загребом, економска распродаја земље и кроатизација српског елемента није тековина овога века. Познато је да је цела западна Србија на изборима пред Други светски рат, уместо за Стојадиновића, гласала за Мачека (Мачекова ХСС је после тих избора оформила своју оружану паравојску, која ће бити окосница усташких снага и геноцида над Србима 1941. године).

Тако су и 80-тих година прошлог века слободарски кругови у Београду бранили хрватске дисиденте који ће, само десетак година касније, бити архитекте новог етничког чишћења Срба у новој НДХ. Данас, на исти начин, наши полуинтелектуалци у медијима, култури и политичкој елити раширених руку дочекују хрватске званственике, политичаре „новог таласа“ и уметнике слободног профила који повраћају по српској застави.¹

Од 19. века је стандардни став у Троједној краљевини порицао националну посебност Срба, држећи их за православне Хрвате. Као такви, а не као Срби, они су исказивани и у оновременим хрватским статистикама. Како је све то било у служби похрваћивања, чему су се Срби жестоко одупирали, многи новински ступци српске штампе онога доба били су посвећени асимилационим намерама хрватске политике

Игноришући историјске чињенице, а слепо се придржавајући хрватског државног права, по којем у Хрватској и нема Срба, па не може бити ни њиховог језика, оптужницом је тврђено да је великосрпска пропаганда, подстакнута из Србије, унела у Хрватску српско име, ћирилицу, заставу, грб и друга национална знамења.

Године 1945. када су после геноцида над Србима морали да им признају конститутивност, 1990. су им прегласавањем у Сабору то право одузимали. Суштински је и та одредница о Хрватској као републици српског народа била до темеља испразна и декларативна да се свела на обичну фразу. Најбољи доказ за затирање свих српских националних вредности је декларација о хрватском језику из 1967. године којом је престао да важи новосадски језички договор из 1954. године на територији републике Хрватске и према хрватској научној и културној елити успостављен за све у Хрватској хрватски или српски језик, што је у пракси значило искључиво хрватски књижевни језик, па чак и за припаднике на папиру равноправног и братског српског народа.

И док српски лингвисти и филозофи нису били припремљени за адекватне одговоре и за изазов који је упућен из Загреба већ су подржавали

¹ Владан Глишић „Паланачка фасцинација српске јавности хрватским револуционарима“

српскохрватски језик, хрватски језикословаци су кренули у дефинисање сасвим одвојеног и на крају међународним стандардима признатог језика – хрватског. Тако је настала ситуација да су хрватски језички стручњаци развијали свој језик а српски лингвисти инсистирали на заједничком језику, па чак и данас Институт за српски језик САНУ штампа и издаје Речник српскохрватског језика, језика који више не постоји ни у Уставу Србије.

Владајућа политичка елита у Србији, фасцинирана братством и јединством, није ни могла да подржи Предлог за размишљање велике групе књижевника који су покушали да одговоре на изнете захтеве у загребачкој декларацији. Београдска елита, загледана више у виле на јадранском мору него у истинске потребе свога српског народа, није ни 1986. године имала снаге да подржи меморандум САНУ где су тачно наведени историјски подаци о гажењу српских културних институција:

„22. октобра 1944. године на рушевинама глинске цркве, у којој су извршени страховити усташки покољи, основано је Српско певачко друштво *Обилић* а непун месец касније 18. новембра, поново у Глини, образовано је Српско културно-просветно друштво *Просвјета*. Уз *Просвјету*, у чијим оквирима се развила и издавачка делатност са сопственом штампаријом, 4. јануара 1948. године у основани су у Загребу Централна српска библиотека и Музеј Срба у Хрватској. Уз све то, од 10. септембра 1943. године па надаље НОП се српском народу у Хрватској обраћао посебним гласилом, штампаним ћирилицом, које се звало *Српска ријеч*. Већ током 1944/45. школске године НОП је српској деци у Хрватској обезбедио ћирилички буквар, а председништво ЗАВНОХ-а је својом одлуком 18. јула 1944. гарантовало ћирилици пуну равноправност са латиницом и истовремено присуство у свим школама са српском већином на подручју Хрватске.

Све ово је за српски народ имало већи и дубљи значај од обичног признања за његову улогу у НОБ-у и гаранцију да ће интереси српског народа бити правилно заступани у слободној Хрватској.

Ипак све те установе су укидане током педесетих година одлукама надлежних републичких органа Хрватске и на жалост одлуком власти Хрватске од 23. маја 1980. године укинута је као последње у низу и Српско културно друштво *Просвјета*.“²

Из Србије је као одговор упућен неформалан „Предлог за размишљање“ четрдесеторице књижевника. Тим документом је први пут јавно постављено питање положаја српске ћирилице у социјалистичкој Југославији. Премда је у „Предлогу“ проблем ћириличног писма неодвојив од проблема положаја српског језика, прва дебата о ћирилици појавила се као секундаран ток расправе о заједничком језику и равноправности његових писама. Та је расправа отворено вођена, врхунац достиже 1971., а згасла је до краја 1972. године, по усвајању амандмана на републичке и савезни устав и с њом невезаног уклањања тзв. либерала у ЦК СК Србије.

² Василије Крестић, Коста Михаиловић: „Меморандум САНУ после тридесет година“

Питање језика и писма Срба јесте део проблема којег је наметала долазећа уставна реформа 1974: како равноправност народа у СФРЈ ускладити с равноправношћу република у СФРЈ? Одговори су били базирани на два концепцијама. Прва је раздвајање народа и њихових култура (језика и писма) унутар свих република и у читавој СФРЈ. Друга, који је превладала, је Броз-Кардељевска асиметрична, нелогична и неодржива концепција, идеолошки оправдана позивањем на Лењина. У оквиру тог проблема провлачила се, као споредан и идеолошки прогоњен ток, дебата о статусу ћирилице као националног писма Срба. Данашња двојна употреба српске ћирилице и штокавске латинице у Србији рецидив је процеса из тих времена. Грађа из тог периода омогућава нам да разазнамо како је настао израз „јавна употреба (језика и) писма“.³

Српска језичка политика наставила је да крњи национални идентитет као стална подршка политичкој елити Београда која непрестано покушава да сачува државну заједницу или сарадњу у региону утопистичким идејама југословенства некада, а данас магловитим представама о европским вредностима. Коруптивна свест као малигна болест шири се српским етничким просторима, од неодговорне елите преко институција система до свих делова друштва: зарад обећања да ћемо као појединци материјалну оскудицу заменити западном звездом пристајемо и да националне вредности трошимо до границе нестајања.

Сви⁴ народи чувају језик као највеће богатство, на њему мисаоно функционишу и развијају се, дефинишу међусобне односе појединца и заједнице, писаним траговима преносе потомцима записе о времену. Српски народ као један од најстаријих у Европи своју трајност доказује српским језиком и Ћириловим писмом као основом развоја српске културе, књижевности и државности. Почев од 12. века под окриљем Светог Саве и свете лозе Немањића формирана је српска самосвест као посебан светосавски одговор на цивилизацијско питање о месту, припадности и интегрисаности српског народа и државе у европске друштвене токове. Река ћирилицом и српским језиком писаних књижевних споменика⁵ која је потекла у златном времену Немањића траје до данашњих дана. Темељ цивилизацијског укоренивања српског народа је постављен тако чврсто да језичко и културно јединство траје упркос сталним ударима. И стиче се утисак да се вишевековна самосвест лакше неговала и бранила док су Србија и српски народ били суверени или чак поробљени али јединствени у својој духовној вертикали: *Немањићи – Косовски завет – Слобода*.

Средина 19. века донела је нова искушења пред којима као нација још тражимо одговоре: југословенство и односи са суседним словенским на-

³ Сениша Стефановић: „О јавној употреби језика и писма“

⁴ Предговор научној студији академика Василија Ђ. Крстића „О називу језика у прошлости Хрватске“

⁵ Ђорђе Бубало: Свакодневна писменост у краљевству Српске земље и Поморске, Летопис Матице српске, јун 2017. године

родима. Неспремна српска национална, политичка и културна елита није проналазила одговарајуће одговоре на питања која су стизала од суседних балканских народа, нарочито из Загреба. Српско-хрватско државно заједништво је имало предигру у језичким подухватима који су допринели почетном зближавању два народа на идеји једног језика. Врхунац је постигнут потписивањем 1954. новосадског договора и именовањем српскохрватског језика. Непуних тринаест година касније договор је поново брутално одбачен од хрватске стране, а идеја заједничког језика постала је најжешћи инструмент кроатизације српског елемента у Хрватској. Наметање кроз уставне амандмане „хрватског књижевног језика“ у СР Хрватској 1974. године постало је путоказ и за друге новоформиране нације и државе како је најлакше дефинисати нову нацију или државу. Одлукама скупштинских већина, прегласавањима, добијали смо нове „језике“ као „прирепке“ српског језика, супротно свим лингвистичким и филолошким правилима. Иако је Кочић пре сто година сву снагу своје поетске и политичке личности усмерио да се сачува име српског језика јер је то „наша једина нада и утјеха...“ данас се ретко отварају теме крађе и преименовања српског језика или по обновљеном сценарију прављење заједничког језика.

Зато научна студија академика Василија Ђ. Крестића о „Називу језика у прошлости Хрватске“ и самим називом дефинише потребу да се до краја истраже и представе јавности битне историјске, научно доказане чињенице о питању језика на простору Хрватске и Славоније у периоду 1848-1914. године. Захваљујући професору Крестићу и његовим књигама, многе историјске истине о политичким, културним, државним односима Срба и Хрвата су постале врло доступне српској јавности. Упркос доказаним историјским чињеницама о нашим заблудама као и видљивој садашњој отвореној нетрпељивости, многобројни припадници наше политичке и културне елите и даље су опијени југословенством и фасцинирани Загребом. Другачије се не може судити о тим односима када с пролећа 2017. године имамо нов покушај замагљивања питања назива језика тзв. сарајевском декларацијом о језику, где се брише вишевековно именовање српског језика у име неког безименог заједничког. Постоје културни делатници који свој професионални ангажман граде у српској држави а идеолошки делују тако да разграђују српски идентитет у сличним регионалним пројектима и декларацијама.

На жалост, међу потписницима сарајевске декларације налазе се и двојица лингвиста из Србије: академик Иван Клајн, председник одбора за стандардизацију српског језика и проф. Ранко Бугарски, експерт Савета Европе за регионалне и мањинске језике. Допринос растакању српског националног бића деградацијом језичког идентитета нације од званичника лингвистичке струке представља константу у времену: некада кроз идеологију која национално замењује класним а српско лице југословенским наличјем, а сада у темељном одбацивању вековног државног и културног наслеђа зарад европске будућности. Зато је академик Радомир Лукић и сматрао да је за

питања којим језиком говоримо и којим писмом пишемо „надлежан само народ и његови представници“.

У овој студији академик Крестић обрађује период деветнаестог века до почетка Великог рата, раздобље које знаменити Јован Дучић сматра „временом кристализације југославизма“. Зато су чињенице које су наведене управо у духу Дучићевих мисли како је у том периоду „требала српска политика унапред стајати ближе науци и историји, и добро упознати неразумљиве појаве националног и верског лудила....и да се није требала само извртањем факата о илирству и Штросмајеру, и прећуткивањем једне свирепе историјске стварности, градити на песку једна држава, како се без научних и моралних услова не изграђује ни једна пивара, ни циглана, ни сеоска штедионица..“ Стандардна хрватска политика (посебно она у области филологије) усвојена средином 19. века имала је различите прилазе у односу према Србима али циљ те политике, био јавно обзнањен или вешто сакривен увек је остајао исти. Зато и одговор српске стране мора бити опрезан, уважавајући искључиво реалност сурових чињеница из прошлости.

Улога научне историјске истине може наизглед да буде успорен пут ка дефинисању националне културне стратегије али другачије није могуће, јер смо трновитим путем неодговорности, неозбиљности, илузија и лаковерности прошли са огромним ожиљцима. Зато будућност морамо градити обазриво, пажљиво препознајући шта нам се нуди и упозорени лакше дефинисати наше односе на свим пољима друштвеног живота. За разумевање савремених историјских околности и појава послужиће нам свакако још један научно-истраживачки рад академика Крестића заснован на непорецивим чињеницама о проблему језика у прошлости Хрватске у коме је по његовим речима:

„Показано и доказано да хрватска језичка политика није следила пут којим су покушавали да је усмере такви хрватски великани какви су били Иван Кукуљевић Сакцински, Ватрослав Јајић и Миха Клаић и политичка група из времена када је створена Хрватско-српска коалиција. Она је пошла путем којим су је усмерили Анте Старичевић, Еуџен Кватерник, Јосип Франк и њихови идеолошко-политички наследници. Пут првих био је пут слоје, сарадње и заједничког живота са Србима, пут других био је пут насиља, неслоје, сукоба и раздора, пут чија девиза је била „или се приклони или се уклони“, па је заједно и дошло до стварања Независне Државе Хрватске и до нових жртва приликом распада Југославије.“⁶

⁶ Научна студија академика Василија Крестића „О називу језика у прошлости Хрватске“ издата је 2017. године од стране Удружења за одбрану ћирилице „Добрица Ерић“ из Београда.

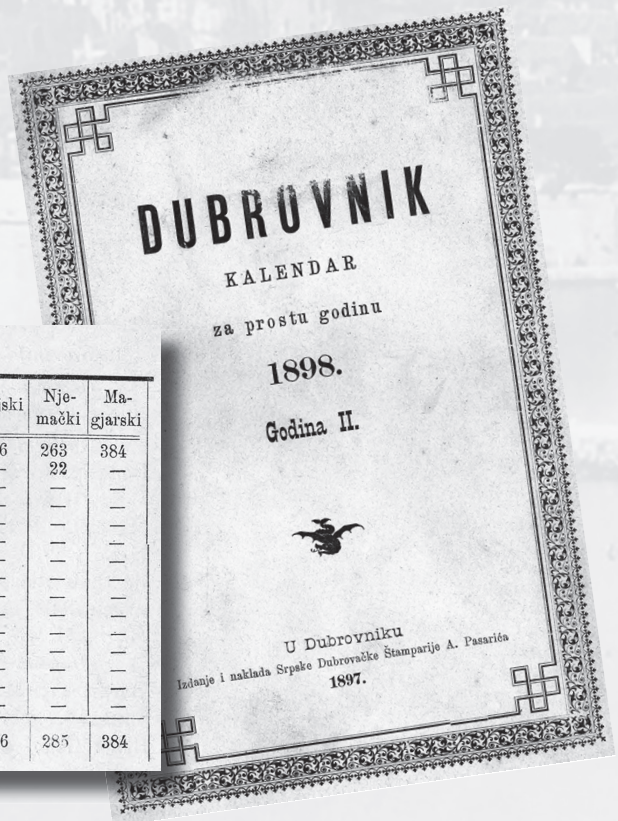
У ДУБРОВНИКУ ЖИВЕ СРБИ, НЕМА НИЈЕДНОГ ХРВАТА

Да је Дубровник до 20. века био српски а не хрватски град говоре и чињенице.

Према подацима које је скупила Аустроугарска држава, када је 31. децембра 1890. године пописала становништво града Дубровника, српским језиком говорила је апсолутна већина од 5.823 људи, италијанским 677, словенским 19, руским 2, чешким 48, пољским 6, немачким 263 и мађарским 384.

По језику (говору у кући)

Odlomak	Srpski	Talijanski	Slovenski	Ruski	Češki	Poljski	Njemački	Mađarski
Dubrovnik	5823	677	19	—	48	6	263	384
Gruž-Lapad	1028	26	—	2	4	—	22	—
Brgat Gornji	222	—	—	—	—	—	—	—
Brgat Donji	230	—	—	—	—	—	—	—
Grbavac	195	—	—	—	—	—	—	—
Martinovići	207	—	—	—	—	—	—	—
Makoše	254	—	—	—	—	—	—	—
Buići	235	—	—	—	—	—	—	—
Petrača	186	—	—	—	—	—	—	—
Čelopeci	211	—	—	—	—	—	—	—
Čibača	261	12	—	—	—	—	—	—
Brašina	284	1	—	—	—	—	—	—
Zavrelje	253	—	—	—	—	—	—	—
Soline	132	—	—	—	—	—	—	—
I lat,	200	—	—	—	—	—	—	—
Skupa	9713	716	19	2	48	6	263	384

Дубровник – Календар за просту 1898. годину

Ту су и подаци за друга места у општини Дубровник, а подаци су ту још франтантији, јер Срби у већини места чине 100 одсто становништа.

Дакле, из приложеног можемо видети да хрватски

језик није ни постојао као језик којим се причало у Дубровнику и околини.

Ако то није довољно, треба рећи да је тадашњи папа, Лав XIII (1810-1903), јавно и писмено признао Дубровчанима да су Срби.

Утемељивач хрватске историје: У Дубровнику се одувек говорило српски

Натко Нодило
(1834-1912)

„У Дубровнику, од памтивека, говорило се српски, говорило – како од пучана, тако од властеле, како код куће тако и у опћини”. То је тврдио Натко Нодило, који се поред Фрање Рачког сматра за утемељивача хрватске историје.

Као учењака красила га је пре свега приврженост истини. Закључке је доносио само на основу поузданих извора и није подлегао притисцима хрватских државотвораца 19. века, који су од научника тражили да своје радове прилагођавају „историјским доказима” о присуству хрватског народа и хрватског језика „диљем” Далмације, Славоније, Срема, Лике, Кордуна, Баније, Херцеговине, Босне, Барање и Дубровника.

Доследност истини Натко Нодило је доказао и својим делом „Први летописци и давна историографија дубровачка” (ЈАЗУ, Загреб, 1883. свеска 65, стране од 92. до 128.), где је о језику Дубровника написао овако:

„У Дубровнику, ако и не од првог почешка, а оно од памтивјека, говорило се српски: говорило – како од пучана, шако од властеле; како код куће, шако у јавном живошу и у опћини, а српски је био и расправни језик.”

*

Данас у Дубровнику нема више ниједног Србина, осим оних који долазе на летовање.

Матица хрватска, 1967.

DEKLARACIJA O NAZIVU I POLOŽAJU HRVATSKOG KNJIŽEVNOG JEZIKA*

Višestoljetna borba jugoslavenskih naroda za nacionalnu slobodu i socijalnu pravdu kulminirala je revolucionarnim preobražajem u razdoblju od 1941–1945. Tekovine Narodnooslobodilačke borbe i socijalističke revolucije omogućile su svim narodima i narodnostima u Jugoslaviji da uđu u novu fazu njihova povijesnog postojanja. Oslanjajući se na temeljna načela socijalizma o pravu svakog čovjeka da živi slobodan od svake podjarmljenosti i o pravu svakog naroda na potpun suverenitet i neograničenu ravnopravnost sa svim drugim nacionalnim zajednicama, Slovenci, Hrvati, Srbi, Crnogorci i Makedonci formirali su federativni savez, sazdan od šest socijalističkih republika, kao jamstvo te uzajamne ravnopravnosti, međusobnog bratstva i socijalističke suradnje.

Načelo nacionalnog suvereniteta i potpune ravnopravnosti obuhvaća i pravo svakoga od naših naroda da čuva sve atribute svoga nacionalnog postojanja i da maksimalno razvija ne samo svoju privrednu, nego i kulturnu djelatnost. Među tim atributima odsudno važnu ulogu ima vlastito nacionalno ime jezika kojim se hrvatski narod služi, jer je neotuđivo pravo svakoga naroda da svoj jezik naziva vlastitim imenom, bez obzira radi li se o filološkom fenomenu koji u obliku zasebne jezične varijante ili čak u cijelosti pripada i nekom drugom narodu.

Novosadski dogovor opravdano je deklarirao zajedničku lingvističku osnovu srpskog i hrvatskog književnog jezika ne poričući historijsku, kulturno-historijsku, nacionalnu i političku istinu o pravu svakoga naroda na vlastiti jezični medij nacionalnog i kulturnog života. Te su tekovine formulirali i ustavni tekstovi, i Program Saveza komunista, političkog predvodnika naših naroda u revolucionarnoj borbi.

Ali usprkos jasnoći osnovnih načela, stanovite nepreciznosti u formulacijama omogućavale su da ta načela budu u praksi zaobilažena, iskrivljavana i kršena unutar širih pojava skretanja u realnosti našega društvenog i ekonomskog života. Poznato je u kojim su okolnostima u našoj zemlji oživjele tendencije etatizma, unitarizma, hegemonizma. U vezi s njima pojavila se i koncepcija o potrebi jedinstvenog »državnog jezika«, pri čemu je ta

* Текст је због изворности дат у оригиналу (у латиници)

uloga u praksi bila namijenjena srpskom književnom jeziku zbog dominantnog utjecaja administrativnog središta naše državne zajednice. Usprkos VIII kongresu, IV i V plenumu CK SKJ, koji su u našim danima posebno naglasili važnost socijalističkih načela o ravnopravnosti naših naroda pa, prema tome, i njihovih jezika, putem upravnog aparata i sredstava javne i masovne komunikacije (saveznih glasila, Tanjuga, JRTV u zajedničkim emisijama, PTT, željeznicama, tzv. materijala ekonomske i političke literature, filmskih žurnala, raznih administrativnih obrazaca), zatim putem jezične prakse u JNA, saveznoj upravi, zakonodavstvu, diplomaciji i političkim organizacijama, faktično se i

УСТАВ СФРЈ 1963.

Члан 42.

„Равноправни су језици народа и народности Југославије и њихова писма.

Припадници народа Југославије имају, у складу са републичким законом, на територији друге републике право на наставу на свом језику.

Изузетно, у Југословенској народној армији командовање, војна обука и администрација врше се на српскохрватском језику.“

Члан 131.

Савезни закони и други општи акти савезних органа објављују се у службеном листу федерације у аутентичним текстовима на језицима народа Југославије: српскохрватском односно хрватскохрватском, словеначком и македонском.

Органи федерације у службеном општењу придржавају се начела равноправности језика народа Југославије.“

данас provodi nametanje »državnog jezika«, tako da se hrvatski književni jezik potiskuje i dovodi u neravnoправан положај локалног наречеја.

Osobito važne inicijative privredne i društvene reforme, oslanjajući se na bitna svojstva našeg samoupravnog socijalističkog društva, obvezuju nas da na području svoga djelovanja – jezika, književnosti, znanosti i kulture uopće – poduzmemo sve potrebno da se u neposrednoj praksi ostvaruje i ostvare sva izložena načela našeg socijalističkog sustava.

Na toj osnovi potpisane hrvatske kulturne i znanstvene ustanove i organizacije smatraju da je neophodno potrebno:

1) Ustavnim propisom utvrditi jasnu i nedvojbenу једнакост i равноправност четирју književnih jezika: slovenskoga, hrvatskoga, srpskoga, makedonskoga.

U tu сврху треба izmijeniti formulaciju iz Ustava SFRJ, čl. 131, koja bi morala glасiti ovako:

»Savezni закони i други опћи акти савезних органа објављују се u аутентичном тексту na четирі književna jezika naroda Jugoslavije: srpskom, hrvatskom, slovenskom, makedonskom. U службеном саобраћају органи federacije обвезно се држе начела равноправности свих jezika naroda Jugoslavije.«

Aдекватном formulacijom треба osigurati i prava jezika narodnosti u Jugoslaviji.

Dosadašnja ustavna odredba o »srpskohrvatskom odnosno hrvatsko-srpskom jeziku« svojom nepreciznošću omogućuje da se u praksi ta dva usporedna naziva shvate kao sinonimi, a ne kao temelj za ravnopravnost i hrvatskog i srpskog književnog jezika, jednako među sobom, kao i u odnosu prema jezicima ostalih jugoslavenskih naroda. Takva nejasnoća omogućuje da se u primjeni srpski književni jezik silom stvarnosti nameće kao jedinstven jezik za Srbe i Hrvate. Da je stvarnost zaista takva, dokazuju mnogobrojni primjeri, a među njima kao najnoviji nedavni Zaključci pete skupštine Saveza kompozitora Jugoslavije. Ti su zaključci objavljeni usporedno u srpskoj, slovenskoj i makedonskoj verziji kao da hrvatskoga književnoga jezika uopće nema ili kao da je istovjetan sa srpskim književnim jezikom.

Potpisane ustanove i organizacije smatraju da u takvim slučajevima hrvatski narod nije zastupan i da je doveden u neravnopravan položaj. Takva se praksa ni u kojem slučaju ne može opravdati inače neosporenom znanstvenom činjenicom da hrvatski i srpski književni jezik imaju zajedničku lingvističku osnovu.

2) U skladu s gornjim zahtjevima i objašnjenjima potrebno je osigurati dosljednu primjenu hrvatskoga književnog jezika u školama, novinstvu, javnom i političkom životu, na radiju i televiziji kad se govori o hrvatskom stanovništvu, te da službenici, nastavnici i javni radnici, bez obzira otkuda potjecali, službeno upotrebljavaju književni jezik sredine u kojoj djeluju.

Ovu Deklaraciju podnosimo Saboru SRH, Saveznoj skupštini SFRJ i cjelokupnoj našoj javnosti da se prilikom pripreme promjene Ustava izložena načela nedvosmisleno formuliraju i da se u skladu s time osigura njihova potpuna primjena u našem društvenom životu.

Matica hrvatska, Društvo književnika Hrvatske, PEN-klub, Hrvatski centar, Hrvatsko filološko društvo, Odjel za filologiju Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti, Odjel za suvremenu književnost Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti, Institut za jezik Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti, Institut za književnost i teatrologiju Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti, Katedra za suvremeni hrvatskosrpski jezik Filozofskoga fakulteta u Zadru, Katedra za suvremeni hrvatskosrpski jezik Filozofskoga fakulteta u Zagrebu, Katedra za povijest hrvatskog jezika i dijalektologiju Filozofskoga fakulteta u Zagrebu, Katedra za jugoslavenske književnosti Filozofskoga fakulteta u Zadru, Katedra za stariju hrvatsku književnost Filozofskoga fakulteta u Zagrebu, Katedra za noviju hrvatsku književnost Filozofskoga fakulteta u Zagrebu, Institut za lingvistiku Filozofskoga fakulteta u Zagrebu, Institut za nauku o književnosti Filozofskoga fakulteta u Zagrebu, Staroslavenski institut u Zagrebu, Društvo književnih prevodilaca Hrvatske.

ПРЕДЛОГ ЗА РАЗМИШЉАЊЕ ГРУПЕ ПИСАЦА

(према стенограму)

Група писаца разматрала је Декларацију о називу и положају хрватског књижевног језика коју је прогласило Друштво књижевника Хрватске, а коју су претходно усвојиле најзначајније научне и културне институције Хрватске. После свестраног разматрања овог значајног историјског документа група писаца сматра:

Легитимним и неотуђивим правом сваког народа да доноси одлуке о називу и развоју сопственог језика.

Група писаца Србије сматра да су институције које су регулисале декларацију о називу и положају хрватског књижевног језика најмеродавније за питање хрватског књижевног језика и њихову декларацију сматра репрезентативном и мериторном.

Стога група писаца која предлаже ову резолуцију, не улазећи у историјске и научне видове проблема и имајући у виду чињеницу која произилази из захтева ове Декларације, сматра бечки и новосадски договор поништеним. Хрватски и српски језик развијаће се у пуној самосталности и равноправности.

Група писаца која предлаже резолуцију сматра природним да се ово има односити и на све језике народа Југославије и на све националне азбуке: латиницу, македонску и српску ћирилицу, и правописе.

Група писаца која предлаже резолуцију подноси захтев Скупштини Србије, Удружења књижевника Србије, па према томе и захтев Савезној скупштини, Скупштини Социјалистичке Републике Србије и Сабору Социјалистичке Републике Хрватске да се убудуће доследно и обавезно избаци из званичне употребе називи хрватско-српски и српско-хрватски и да се у администрацији федерације, савезним прописима и дипломатији, законодавству, политичким организацијама, железницама, ПТТ, Танјугу, Лексикографском заводу Југославије, царини, ЈНА, свуда спроводи равноправност свих југословенских језика и азбука.

Поводом тога група писаца која предлаже ову резолуцију захтева да Радио-телевизија Београд престане да неовлашћено игра улогу централног југословенског студија и да у свом локалном програму уведе ћирилицу, а да

се у заједничким емисијама Радио-телевизије Југославије паралелно употребљавају оба писма.

Удружење, односно група која предлаже, сматра да није сувишан ниједан напор и да није велика ниједна цена да равноправност језика и писама наших народа буде увек и доследно поштована.

Група писаца која предлаже резолуцију сматра за своју дужност и право да скрене пажњу на један проблем који у светлости горњих захтева постаје још актуелнији:

Уставом је гарантовано право на самосталан развој националног језика и културе свих наших народа и народности. Афирмација самосталности назива и развоја хрватског и српског језика захтевају да ово право буде уставним прописима обезбеђено, и свим Хрватима који живе на територији СР Србије и свим Србима који живе на територији СР Хрватске.

Група писаца захтева да се у уставе Социјалистичке Републике Србије и Социјалистичке Републике Хрватске унесу прописи који обезбеђују свим Хрватима и Србима право на школовање на свом језику и писму и по својим националним програмима. Право на употребу свог националног језика и писма у општењу са свим органима власти, право на стварање својих културних друштава, завичајних музеја, издавачких и новинских предузећа, једном речју право на неометано и слободно неговање свих видова своје националне културе.

То је предлог.

(Аплауз)“

Потписници „Предлога за размишљање“ су, редом како су прочитани: Бранко Радичевић, Никша Стипчевић (у име Српске књижевне задруге), Антоније Исаковић, Иван В. Лалић, Зоран Мишић, Александар Петровић, Борислав Михајловић, Света Лукић, Брана Црнчевић, Богдан Чиплић, Љубомир Симовић, Матија Бећковић, Пешић, Светлана Велмар-Јанковић, Слободан Стојановић, Бранимир Шћепановић, Жика Лазич, Драгослав Златановић, Петар Цацић, Никола Трајковић, Божидар Шујица, Миодраг Шијаковић, Мира Алечковић, Стеван Раичковић, Светислав Мандић, Јанушевић, Саша Трајковић, не могу ово име да прочитају, Душан Анђелковић, Милорад Павић, Зуко Џумхур, Јован Христић, Раде Николић, Момо Капор, Живорад Михаиловић, Момчило Миланков и Душан Радовић.

(Списку треба прибројити и Зорана Гавриловића, који је Предлог прочитао. Непотпуна имена су: Раде Пешић, Гојко Јанушевић – једини потписник из УК Војводине – те Васа Поповић, новинар, *Политика*)

Лондон, 26. април 1915.

(ТАЈНИ)
**ЛОНДОНСКИ УГОВОР ИТАЛИЈЕ
СА СИЛАМА АНТАНТЕ**

(ДЕЛОВИ КОЈИ СЕ ОДНОСЕ НА СРБИЈУ)

ЗАКЉУЧЦИ ЛОНДОНСКЕ КОНФЕРЕНЦИЈЕ

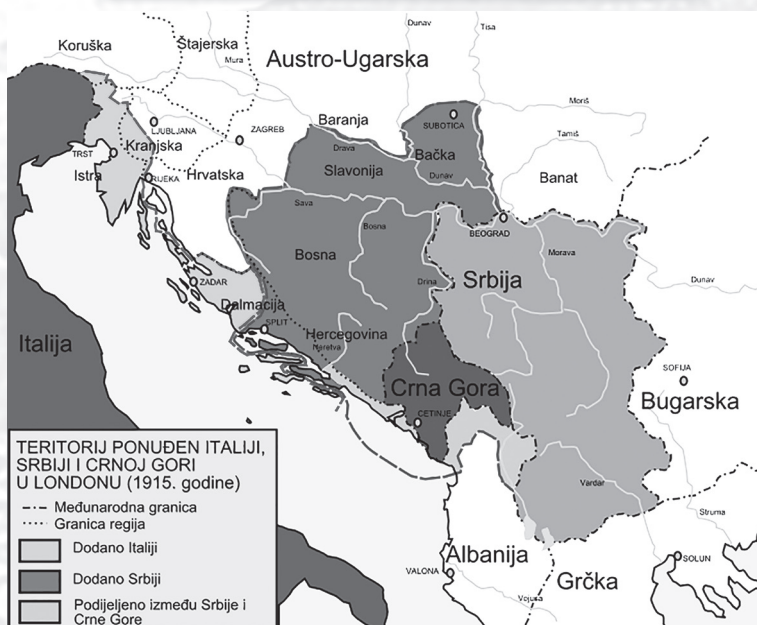
По наређењу своје владе, маркиз Империали, амбасадор Његовог Величанства краља Италије, има част да саопшти веома поштованом Сир Е. Грејују, главном државном секретару Његовог Британског Величанства за иностране послове, и њиховим екселенцијама г. Полу Камбону, амбасадору француске републике и г. грофу де Бенкендорфу, амбасадору Његовог Величанства цара свих Руса, следећи

МЕМОРАНДУМ

.....
.....

Члан 5.

Италија ће добити и провинцију Далмацију у њеним садашњим границама, обухватајући на северу Лисарицу и Трибањ, а на југу до једне линије, која почиње на обали рта Планка и која се протеже на исток пратећи врхове, које стварају разводе на начин, да ће на италијанској територији остати све долине и водене жиле, које силазе према Шибенику, као што су Чикола, Крка и Бутишњица и њихове притоке. Италија ће, такође, добити острва, која се налазе на северу и на западу Далмације почев од острва Премуде, Силбе, Олиба, Шкрде, Маун, Паг и Вир на северу, до Мљета на југу, обухватајући острва Св. Андрија, Бишево, Вис, Хвар, Торкул, Корчула, Кациол и Ластово, са суседним гребенима и острвцима, затим Палагруж, изузев острва Велики и Мали Дрвеник, Чиово, Шолта и Брач.

Територије понуђене Италији, Србији и Црној Гори у Лондону 1915.

Неутрализовано ће бити:

1. – Цела обала од рта Планка на северу до јужне обале полуострва Пељешац на југу тако да се обухвати цело полуострво;

2. – део обале, који почиње на северу на једној тачки удаљеној 10 километара јужно од Цавтата, па се затим простира према југу све до реке Војуше тако да обухвата залив и луке Котор, Бар, Улцињ, Св. Иван Медовански, Драч, не кршећи права која има Црна Гора на основу изјава које су велике Силе измениле априла и маја 1909; ова права се односе само на садашњу територију Црне Горе и неће важити за оне земље и луке које ће јој тек бити додељене; према томе, ниједан део обале, коју данас има Црна Гора, неће бити неутрализован; на снази ће остати ограничења која се односе на луку Бар на која је пристала Црна Гора 1909;

3. – и на крају сва острва која нису додељена Италији.

Примедба

Четири велике Силе савезнице доделиће Хрватској, Србији и Црној Гори следеће територије:

На горњем Јадрану читаву обалу од Волоског на граници Истре до северне обале Далмације, обухватајући садашњу угарску обалу и хрватско приморје, са луком Ријека и малим лукама Нови и Карлобаг, као и острва

Крк, Првић, Гргур, Голи и Раб. На јужном Јадрану, у области за коју су заинтересоване Србија и Црна Гора, цела обала од рта Планка до реке Дрим, са важним лукама Сплит, Дубровник, Котор, Бар, Улцињ и Св. Иван Медовански, и са острвима Велики Дрвеник, Мали Дрвеник, Чиово, Шолта, Брач, Јакљан и Колочеп. Лука Драч остаће независној муслиманској држави Албанији.

.....
.....

Члан 7.

Ако Италија добије Триент и Истру по члану 4, Далмацију и Јадранска острва у границама одређеним у чл. 5. и залив Валона (члан 6), и ако се централни део Албаније сачува за стварање мале неутрализоване аутономне државе, она се неће противити да се северни и јужни део Албаније – уколико то желе Француска, Велика Британија и Русија – разделе између Црне Горе, Србије и Грчке. Обала од јужне границе италијанског имања Валона па до рта Стулос биће неутрализована.

Италији ће бити наложено да заступа Албанију у њеним односима са иностранством. Италија се сагласила са тим да се у сваком случају на истоку Албаније остави довољно велика територија са циљем да се осигура заједничка граница Грчкој и Србији на западу Охридског језера.

.....
.....

Члан 16.

Овај договор држаће се у тајности. Једино ће пристајање Италије на декларацију од 5. септембра 1914. бити објављено одмах после објаве рата од стране Италије или против ње.

Упознавши се са овим Меморандумом представници Француске, Велике Британије и Русије, овлашћени за то, закључили су са представником Италије, који је такође овлашћен од своје владе, следећи Уговор.

Француска, Велика Британија и Русија изјављују своју сагласност с Меморандумом који је предложила италијанска влада.

Позивајући се на чланове 1, 2 и 3 Меморандума, који предвиђају војну сарадњу четири велике Силе на копну и мору, Италија изјављује да ће ући у рат што пре је могуће и то у року који неће бити дужи од месец дана

од потписа ове изјаве. У потврду чега су овлашћени представници ставили своје потписе и оверили га својим печатима.

Сачињено у Лондону, у четвороструком оригиналу, 26. априла 1915.

Sir Edward Grey
Cambon
Marchese Imperiali
Graf Benckendorff

Извор: М. Марјановић, Лондонски уговор из 1915. Прилог
повијести борбе за Јадран 1914-1917, Загреб, 1960, стр. 145-149.

Напомена. – Овим Уговором Италија се коначно определила за силе Антанте, јер су оне више нудиле од њених савезника из Тројног савеза (Аустро-Угарске и Немачке) и ступила у светски рат. Италијанска влада је претходно објавила Декларацију о неутралности (3. августа 1914.) и почела тајне преговоре са силама Антанте а упоредо и са савезницама Тројног савеза. Четвртог априла 1915. италијански амбасадор у Бечу уручио је грофу Бертхолду Декларацију о изласку Италије из Тројног савеза, а 23. маја објавила рат Аустро-Угарској, док је наредног дана прекинула дипломатске односе са Немачком да би рат између њих почео 28. августа 1916. Италија је после рата обилно користила тајни Лондонски уговор и Британију и Француску да би повећавала своје претензије према југословенским територијама кроз велику дипломатску борбу за решење тзв. Јадранског питања.

(Проф. Момир Стојковић, „Балкански уговорни односи 1876-1996.“)

Крф, 1917.

КРФСКА ДЕКЛАРАЦИЈА

На конференцији чланова прошлог коалиционог и садашњег кабинета Краљевине Србије и представника Југословенског одбора са седиштем у Лондону, који су до сада паралелно, а у присуству и уз сарадњу Председника Народне Скупштине, измењане су мисли о свима питањима, која су скопчана са будућим заједничким државним животом Срба, Хрвата и Словенаца.

Срећни смо, што и овом приликом можемо констатовати, да је међу члановима конференције и овога пута владала једнодушност у свима питањима будућег заједничког државног живота.

Пре свега, представници Срба, Хрвата и Словенаца понова и најодсудније наглашавају, да је овај наш троимени народ један и исти, по крви, по језику, по заједничким животним интересима свога националног опстанка и свестраног развитка свога моралног и материјалног живота.

Идеја о његовом националном јединству никада се није гасила, ма да је сва моћ умна и физичка националног му непријатеља била управљена противу његовог јединства, његове слободе и националног опстанка. Био је подвојен у више држава, а у самој Аустро-Угарској издељен, не на три племенска имена, него на једанаест покрајинских управа и тринаест законодавстава. Осећај његовог националног јединства и дух за слободом и независношћу одржали су га у непрекидним вековним борбама на истоку са Турцима, а на западу са Немцима и Мађарима.

Бројно слабији и од источног и од западног непријатеља, он није могао сам обезбедити своје народно и државно јединство, своју слободу и своју независност, јер и на истоку и на западу његовом владао је противу њега сурови принцип: **сила над правдом**.

Али је наш народ дочекао час, кад није више усмањен у својој борби. Борба коју је немачки милитаризам наметнуо Русији, Француској и Енглеској за одбрану њихове части и слободе и слободе и независности малих држава, претворила се у борбу за слободу света, за победу права над силом. Сви народи, који љубе слободу и независност, удружили су се да се заједнички бране, да по цену свих жртава спасу цивилизацију и слободу, да створе нов међународни поредак, заснован на правди и слободи свакога народа

да се сам опредељује и сам оснива свој државни и независни живот, те да се на тај начин заснује нов, миран и трајан период развитка и напретка човечанства, и обезбеди свет за вечита времена од овакве катастрофе, што ју је проузроковала освајачка жеђ немачког империјализма.

Племенитој Француској, која је прокламовала принцип слободе народа, и слободоумној Енглеској прудружише се велика америчка Република и нова слободна и демократска Русија, да у својим манифестима објаве победу слободе и демократије, као главни циљ рата, а начело слободног самоопредељења народа, као основни принцип новог међународног поретка.

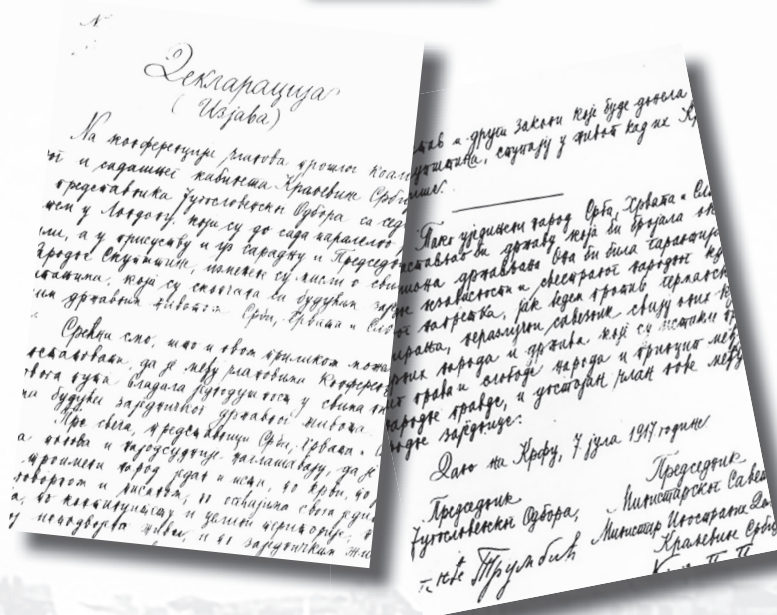
Наш троимени народ, који је највише страдао од грубе силе и неправде, који је за своје право слободног самоопредељења поднео највеће жртве, прихватио је са одушевљењем тај узвишени принцип као главни циљ ове страшне борбе, у коју је гурнуло цео свет непоштовање права самоопредељења народа.

И ауторизовани представници Срба, Хрвата и Словенаца, констатујући да је једини и неодступни захтев нашега народа, захтев који он поставља на основу начела слободног самоопредељења народа да буде потпуно ослобођен сваког туђинског ропства и уједињен у једној слободној националној и независној држави, сложили су се, да та њихова заједничка држава буде заснована на овим модерним и демократским принципима:

1) Држава Срба, Хрвата и Словенаца, познатијих и под именом јужних Словена или Југословена, биће слободна, независна Краљевина с јединственом територијом и јединственим држављанством. Она ће бити уставна, демократска и парламентарна монархија на челу са династијом Крађорђевића, која је дала доказа да се с идејама и осећајима не двоји од народа и народну слободу и вољу ставља на врх свега.

Група политичара која је 20. јула 1917. написала Крфску декларацију

2) Држава ова зваће се: **КРАЉЕВИНА СРБА, ХРВАТА И СЛОВЕНАЦА**. А владалац: **КРАЉ СРБА, ХРВАТА И СЛОВЕНАЦА**.

3) Она ће имати један државни грб, једну државну заставу и једну круну. Ови државни емблеми биће састављени из наших садашњих, посебних емблема. Државна целина облежаваће се државним грбом и државном заставом. Државна застава, као симбол јединства, истицаће се на свима надлештвима Краљевине.

4) Посебне заставе, српска, хрватска и словеначка равноправне су и могу се истицати и слободно употребљавати у свима приликама. И грбови посебни могу се исто тако употребљавати слободно у свима приликама.

5) Сва три народна имена: Срби, Хрвати и Словенци, потпуно су равноправна на целој територији Краљевине, и свако их може слободно употребљавати у свима приликама јавног живота и код свих власти.

6) Обе азбуке, ћирилица и латиница, такође су потпуно равноправне и свако их слободно може употребљавати на целој територији Краљевине. Све државне и самоуправне власти дужне су и у праву употребљавати и једну и другу азбуку, саобраћавајући се у томе жељи грађана.

7) Све признате вероисповести вршиће се слободно и јавно. Православна, Римокатоличка и Мухамеданска вероисповест, које су по броју следбеника најјаче у нашем народу, биће једнаке и равноправне према држави. На основу ових принципа законодавац ће се старати, да се чува и одржава Конфесионални мир, који одговара духу и прошлости целокупног нашег народа.

8) Календар треба што скорије изједначити.

9) Територија Краљевине Срба, Хрвата и Словенаца обухвата сву ону територију, на кој живи наш троимени народ у компактној и непрекидној маси, и она се без повреде животних интереса целине не би смела крњити.

Наш народ не тражи ништа туђе: он тражи само своје и жели, да се сав, као једна целина, ослободи и уједини. И за то он, свесно и одлучно, искључује свако делимично решење свога народног ослобођења и уједињења. Наш народ поставља као једну нераздвојну целину проблем свога ослобођења од Аустро-Угарске и његовог уједињења са Србијом и Црном Гором у једну државу. По начелу слободног народног самоопредељења ни један део ове целине не може се правично одвојити и присајединити другој којој држави без пристанка самога народа.

10) Јадранско Море, у интересу слободе и равноправности свих народа, биће слободно и отворено свима и свакоме.

11) Сви грађани (држављани) на целој територији једнаки су и равноправни према држави и пред законом.

12) Изборно право за избор народних посланика за Народно Представништво, као и изборно право за општине и друге управне јединице, једнако је и опште, и вршиће се непосредним и тајним гласањем по општинама.

13) Устав, који ће после закључења мира донети Уставотворна Скупштина, изабрана на основу општег и једнаког, непосредног и тајног права гласа, биће основа целом државном животу, извор и утока свих власти и права и по њему ће се уређивати целокупни државни живот.

Устав ће дати народу и могућност да развија своје посебне енергије у самоуправним јединицама, обележеним природним, социјалним и економским приликама. Устав се има примити, у целини, у Уставотворној Скупштини бројно квалификованом већином.

И Устав и други закони, које буде донела Уставотворна Скупштина, ступају у живот када их Краљ санкционише.

Тако уједињени народ Срба, Хрвата и Словенаца састављао би државу, која би бројала око 12 милиона држављана. Она би била гарантнија народне независности и свестраног народног културног напретка, јак бедем против германског надирања, неразлучни савезник свих оних културних народа и држава, које су истакле принцип права и слободе народа и принцип међународне правде, и достојан члан нове међународне заједнице.

Дано у Крфу 7/20 јула 1917. године.

Председник Југословенског Одбора.

Др. АНТЕ ТРУМБИЋ с. р.

адвокат, посланик и вођа Хрватске Народне Странке на Далматинском Сабору, пређашњи председник општине-града Сплита, пређашњи посланик за варош Задар у аустријском парламенту.

*Анте Трумбић и
Никола Пашић*

Председник Министарског Савета,
Министар Иностранних Дела
Краљевине Србије.

НИКОЛА П. ПАШИЋ с. р.

СМИШЉЕНЕ СМУЋЊЕ

АНАЛИ ПРАВНОГ ФАКУЛТЕТА У БЕОГРАДУ

Година XIX, мај – јун 1971., број 3

Хтео бих одмах на почетку да јасно и отворено кажем да нећу говорити о склопу предложених уставних промена, јер сматрам да о томе уопште није вредно говорити. Нећу се изјашњавати ни за ни против онога што је написано, као што верујем да се ни многи од вас неће задовољити да само исправљају и допуњавају поједине формулације у тексту који нам је тако великодушно понуђен на увид. Говорићу о полазним претпоставкама и крајњим консеквенцијама садашње уставне кризе, дакле, о нечем много важнијем, основнијем, битнијем; о нечем што законски текст не садржи, што је у њему прећутано, што се њиме забашурује, прикрива, чак и мистификује.

Све што бих имао да кажем о самом том тексту сводило би се на то да је он недовољан и неприкладан за стварни разговор о ономе што је у овом тренутку једино нужно, макар како срећно прошло његово предвиђено претресање у јавности. Наравно, ово одбацивање има смисла само уколико постоје било какви изгледи да се супротставимо политици свршеног чина, само уколико још можемо да верујемо да су давно прошла времена кад су се читавом једном народу могли наметати туђи захтеви као да представљају његово властито хтење и потребу.

Свако ко уме да политички гледа и мисли, лако може открити да промена устава која се сада хоће да спроведе нема никакав дубљи друштвени смисао, да нема ничег заједничког с некаквим тобоже нагомиланим друштвеним тешкоћама у које се ова земља заплела на свом мучном путу превладавања наслеђених заосталости најразличитијих врста и боја, да нема за циљ разрешавање некаквих природних, неизбежних, незаобилазних тешкоћа читавог досадашњег друштвеног кретања. У ствари, потребу за тим променама, као и њихов правац и обим, изазива и одређује само и једино једна националистичка заслепљеност која је последњих година код нас узела застрашујуће размере, само и једино један насртљиви национализам који све више ужива не само право грађанстаа већ и привилегован положај, а који олако узима да су искључивост, мржња и кривотворење прави и најбољи начин националног потврђивања.

Нема потребе да овде нагађамо да ли нестрпљење и нетрпељивост код оних који ове промене данас захтевају долазе отуд што они добро знају шта тиме добијају, односно да ли збуњеност, нелагода и оклевање код оних којима се те промене натурају долазе отуд што они тачно знају шта тиме губе. Сасвим је могућно да је знање оних првих много темељније него оних других, мада то не мора да значи да је и утемељеније. Али, на страну сва та нагађања. У садашњој ситуацији, изгледа да је најбоље никог не сумњичити и никоме ништа не подметати, већ само трезвено и разложно показати о чему се овде, заправо, ради.

Треба одмах рећи да предложена уставна промена из основа мења карактер досадашње државне заједнице југословенских народа. Или тачније: том променом се, у ствари, одбацује сама идеја једне такве државне заједнице. Уколико нешто још и остаје од ње, то је само зато да бисмо у следећој, такозваној другој фази промене имали још шта да приведемо крају. Треба бити начисто с тим да је Југославија већ данас готово само географски појам, будући да се на њеном тлу или, тачније, на њеним развалинама, и то под маском доследног развијања равноправности између народа који у њој живе, успоставља неколико самосталних, независних, чак међусобно супротстављених националних држава. То је чињеница којој треба смело погледати у очи.

Што се мене лично тиче, морам да признам да жалим што је до тога дошло. Али не пада ми ни на крај памети да се залажем за спасавање по сваку цену нечег што се не може спасти и што, како испада, у оваквом виду или привиду није ни вредело стварати. Поготово жалим због тога што нас овај процес враћа далеко натраг у прошлост, на питања наших очева и дедова, на питања која историјски више нису и не могу бити наша. Одбијам да прихватим национално и државно опредељење као основно, најважније, најсуштаственије људско опредељење. Ни национално питање ни питање оснивања државе немају више епохалну важност. То нису битна питања нашег времена, упркос томе што их једно злосрећно настројење тако упорно повампирује у нашем простору.

Има нечег увредљивог и недоличног у томе што смо данас сви ухваћени у мреже национализма, што данас сви морамо да се бавимо оним што није и не може бити наша главна, а камоли једина преокупација. У времену у коме живимо има тежих, озбиљнијих, далекосежнијих питања од ових која су наједном постала толико важна. Под притиском онога у шта нас други гурају, немамо више мотућности ни да слободно дишемо, и нисмо више у стању ни да се суочимо с оним што је битно. Жалосно је да је баш у Југославији национално питање поново постало тако акутно, будући да је највећа несрећа у нашој недавној прошлости била последица управо бесмучног

националистичког дивљања. Као што је не мање жалосно и то да данас сви морамо да учествујемо у обнављању и учвршћивању државе, пошто смо претходно дозволили да нас тако дуго завааравају тиме како је на дневном реду историје управо њено одумирање.

Али, ако већ не можемо да се отресемо од онога што су нам други натоварили на плећа, ако већ морамо да мислимо и говоримо о националним и државним стварима, ако већ морамо да се национално и државно одређујемо и разграничавамо, онда морамо бити свесни своје историјске одговорности пред народом коме припадамо, онда морамо знати да је за српски народ у овом часу од највеће важности питање његовог идентитета и интегритета, дакле, питање његовог политичког, његовог државно-правног обједињавања.

Далеко од тога да можемо бити задовољни тиме како ствари данас стоје у земљи која се налази на својој последњој раскрсници. Ни садашњи положај српског народа у Југославији није никако добар, а не само онај у коме би се он нашао у случају спровођења предложених промена. И то не само због тога што је српски народ данас тако немилосрдно и неправедно оптужен за централизам и унитаризам претходног периода. Као да је централизам у било ком погледу погодовао српском народу, као да тај централизам није био заведен, између осталог, и зато да би се спречило постављање питања националних одговорности за геноцид који је за време Другог светског рата извршен над српским народом! Много је важније указати овде на то да се српски народ већ сада налази у неравноправном положају према другим народима у Југославији, тако да је предложена уставна промена, у крајњој линији, уперена против његових најдубљих животних интереса. Крајња консеквенција те промене била би његово потпуно дезинтегрисање.

Очигледно је да границе садашње СР Србије нису никакве ни националне ни историјске границе српског народа. Уопште узев, границе свих садашњих република у Југославији имају условно значење; оне су више административног него политичког карактера. Неприкладност, произвољност и неодрживост тих граница постаје очигледна онда кад се оне схвате као границе националних држава. Ни за једну републику у Југославији, изузев, можда, Словенију, постојеће границе нису адекватне, а поготово не за Србију. Треба ли уопште да вас подсећам на то да изван уже Србије живи око 40 одсто Срба, или готово колико и Хрвата у СР Хрватској, односно колико има Словенаца, Македонаца и Муслимана заједно? У тренутку кад је силом прилика доведен до тога да треба да поновно успоставља своју националну државу, може ли српски народ да буде равнодушан према својим многобројним деловима изван садашњих граница СР Србије?

Није нимало тешко увидети да се већ и у садашњим условима српски народ налази у неравноправном положају према другим народима у Југославији. Као што је добро познато, изван граница Србије српски народ живи још у четири од пет преосталих република. Али, ни у једној од тих република он не може да живи својски. У СР Хрватској и СР Македонији српски народ нема никаквих посебних, Уставом загарантованих, права на национални живот. Та права му нису дата, с на изглед умесним и безазленим образложењем да му нису ни потребна, будући да су Срби у Југославији народ, а не национална мањина, односно народност у смислу садашње терминологије. У СР Босни и Херцеговини, иако чини већину становништва, српски народ фактички нема могућности ни да се служи својим ћириличким писмом, што је само један од спољних знакова његове издвојености из целине националне културе којој припада. А у СР Црној Гори српски народ нема право ни на властито национално име, или се бар то право оспорава оним, никако малобројним, Црногорцима који се осећају Србима.

Уставне промене које нам се данас стављају у изглед могу само још више да погоршају овај и онако незавидан положај српског народа. У границама садашњих република, уколико се оне претворе у државне, Срби би имали само две могућности: да помажу у остваривању туђе националне државности (хрватске или македонске), или да иживљују некакву своју регионалну државност (црногорску или босанско-херцеговачку). Можемо ли мирне душе прећи преко тога, можемо ли сматрати да нас се то уопште не тиче, можемо ли се заваравати тиме да ће се то већ некако решити само од себе?

Ово питање се поставља утолико пре што је непобитна чињеница да је СР Србија учинила највише да на својој територији омогући несметан национални живот припадницима свих народности којима је до таквог живота стало. У СР Србији живи процентуално мање Албанаца него у СР Македонији, па ипак су Албанци само у СР Србији добили аутономну покрајину у којој су се Срби нашли у подређеном положају према њима.

Очигледно је да је стварање националних држава у земљи у којој ниједна од постојећих република, изузев једне, СР Словеније, није национално хомогена, крајње озбиљан и сложен подухват. Многонационалност Југославије не значи просто то да у овој земљи живи више народа, већ да су ти народи међусобно измешани, испреплетени, судбински повезани. Баш због тога што су многи његови делови раштркани по свим југословенским крајевима, српски народ је одувек био много више заинтересован за Југославију него било који други народ у њој. На жалост, најчешће на своју штету. То данас треба гласно рећи. Још за време првог светског рата српски народ је недвосмислено показао да му је пре свега стало до заједничког живота с другим јужнословенским народима на које је историјски упућен. Вели-

кодушно је одбацио лондонски пакт који му је нудио могућност стварања велике Србије, баш као што је и после Другог светског рата достојанствено прешао преко страховитог злочина који је над њим почињен.

Више него било шта друго, данас је неопходно отрежњење српског народа од заблуда прошлости. Да би могао да преживи сва данашња искушења, да би могао да се одржи усред бујице у коју је гурнут, српски народ мора да се окрене себи, мора почети да мисли на свој опстанак, мора почети да се бори за свој, опасно угрожени, национални идентитет и интегритет. То је основни предуслов његовог даљег историјског самопотврђивања.

Према томе, не треба расправљати о поднетом тексту уставне промене, нити се бавити његовим језичким исправљањем и дотеривањем, већ треба тражити, треба захтевати, треба се залагати за доношење неких других, озбиљнијих, одговорнијих, историјски заснованијих решења.

НАПОМЕНЕ О СРПСКО-ХРВАТСКИМ ЈЕЗИЧКИМ ОДНОСИМА*

Главна тежња хрватске језичке политике од Декларације наовамо јесте хрватско издвајање из српскохрватске језичке заједнице. Да би се то постигло, било је потребно:

- 1) извршити пуну језичку хомогенизацију Хрвата и
- 2) језички разбити Србе.

Формула језичке хомогенизације Хрвата јесте *хрвајски књижевни језик* (као нешто што је само на разини народног језика исто са језиком других народа српскохрватског језика, док је на разини књижевног израза, стандарда, друкчије, посебно, самосвојно).

Формула језичког разбијања Срба јесте језички сепаратизам међу њима: подизање постојећих језичких разлика на што већи степен (екавица — ијекавица, ћирилица — латиница, источна лексика и синтакса — западна лексика и синтакса).

Језичка хомогенизација Хрвата врши се на двострукој основи:

- 1) територијалној: у СР Хрватској *хрвајски књижевни језик* проглашен је *службеним, државним* језиком, који је обавезан не само за Хрвате него и за све друге народе и народности те републике, укључујући и Србе;
- 2) националној: *хрвајски књижевни језик* постаје модел окупљања Хрвата и изван матичне републике (што се веома добро постиже услед пораста националног осећања код свих Хрвата).

Језичко разбијање Срба постиже се на територијално-административном принципу: и остале републике, изузев Србије, повеле су се за Хрватском, настојећи да свака за себе уређује своју језичку политику и да што више нагласи своју језичку самосталност у односу на друге. Како српски народ у великом броју живи не само у Србији него и у другим републикама, неминован резултат такве политике јесте језичко разбијање Срба.

Шта је постигнуто:

- 1) Хрвати се понашају као да је језик којим говоре и пишу само њихов, као да оних других и нема;
- 2) Србима у Хрватској уставно је „загарантован“ *хрвајски књижевни језик*, што је облик денационализације и асимилације (некада се покуша-

вало да се асимилација врши преко вере, што је повремено и успевало, а данас се то врло ефикасно чини преко језика: српска деца у школама у Хрватској свој језик називају хрватским);

3) У СР БиХ извршен је велики заокрет од источне ка западној варијанти; Хрватима и свим другим остављена је могућност да пишу чистом западном варијантом, док је *ујошреба екавице* као нечег „чисто“ српског *ипроскрибована*; службено је прихваћен назив босанскохерцеговачки стандарднојезички израз, а многи говоре и о бх. варијанти;

4) У Црној Гори, где се све до Новосадског договора језик службено називао српским, јавили су се, истина спорадично, захтеви за црногорским језиком;

5) Хрватски лингвисти, а понекад и политичари, употребљавају назив *српски књижевни језик*, али тај назив ограничавају само на СР Србију, засад с покрајинама, чиме се из *појма српски* искључују Срби изван Србије.

6) Парадокс око употребе назива језика видљив је на први поглед: у Србији, где је углавном хомогено српско становништво званичан је назив језика *српскохрватски*, а у Хрватској, где вековима заједно, измешани, живе Хрвати или Срби, озваничен је назив *хрватски књижевни језик*. Парадокс је и то да се раздвајање, барем по форми, ослања на ијекавски новоштокавски говор, који је изворно неупоредиво више српски него хрватски.

Сви ти процеси међусобно су повезани и међусобно се омогућују. Језички сепаратисти у свим републикама налазе заједнички језик. Пример: предводник хрватског језичког национализма Далибор Брозовић обрадио је за *Енциклопедију* одредницу језик и за босанскохерцеговачку и за црногорску схему.

Зашто не можемо прихватити језичко разбијање:

- зато што је то доиста један језик (то не споре увек ни они који су за раздвајање);
- зато што језичко раздвајање у заједници каква је наша има несагледиве изванлингвистичке последице;
- зато што свако раздвајање унутар српскохрватског језика води неизбежно језичкој и културној дезинтеграцији српског народа.

Како се понашати:

- не прихватити наметнуте поделе, већ се понашати и даље тако као да је један језик, а не више њих;
- истицати стално да су све разлике унутар српскохрватског језика уједно разлике унутар *српске језичке културе*: екавица-ијекавица, ћирилица-латиница, источна лексика-западна лексика (Срби су екавци, али и ијекавци; Срби пишу ћирилицом, али и латиницом; Срби у Хрватској употребљавају лексiku уобичајену више у западној варијанти, не мање него

Хрвати, а и остали Срби отворени су према тој лексици); јавна гласила, издаваштво и школство у СР Србији држати систем(ат)ски отвореним за све особине српске језичке културе на југословенском простору.

- предузимати одлучне кораке против сваке повреде језичке равноправности, као што је нпр. наметање хрватског имена за језик Србима у Хрватској (ту би морала интервенисати СР Србија као држава), али и у самој Србији чинити све да овдашњи Хрвати, Муслимани и други ни у погледу имена језика ни у било којем другом погледу не буду закидани или удаљавани од својих „матичних“ делова у другим републикама, што се и постиже ако се у Србији негују све особине српске језичке културе (тако се можемо бранити и од унитаризма и од сейаратизма на било којој основи, територијалној или етничкој).

* Овај текст припремљен је за Васу Милинчевића и још неке људе од струке и политике у које сам имао пуно поверења, и то – пред трећи круг политичких разговора о језичкој политици (средином фебруара 1987.). У њему сам проговорио сасвим отворено, најотвореније, о томе како видим језичку политику коју стварно воде Хрвати, без обзира на то што има људи и међу њиховим челницима од политике и науке који би се, кад би смели, zaloжили за *fair play* (= *поштена игра*). Једноставно – имао сам осећање да обављам *јалов посао*. Поштено решење не можемо *наметнути*, а немамо ни снаге ни савезника за то (чак ни међу црногорским политичарима), нити се пледирањем и апеловањем може успоставити поштена језичка политика. Наиме, механизам са осам опруга не може постићи никакав учинак. То ће се најбоље показати у једном интервјуу Ивице Рачана *Слободној Далмацији* (4. јун 1989.), на који сам, у немоћи, недвосмислено реаговао, наравно без икаквог одјека, а камоли успеха.

КИРИЛИЦА У АМАНДМАНИМА НА УСТАВ СР СРБИЈЕ¹

**Историја нам неће опростити одрицање од једног дела
сопственог бића, и то без икаквих разлога**

Одумирање ћирилице, које прети њеном потпуном смрћу, уочено је и у Уставној комисији која припрема амандмане на Устав СР Србије. После расправа у јавности и низу културно-просветних установа у Србији, на којим се захтевала заштита ћирилице и њена искључива службена и јавна употреба, сачињен је XXVI амандман, којим се уређује и писмо у СР Србији. У њему је најпре прописано да је „у службеној и јавној употреби српскохрватски језик и његова писма – ћирилица и латиница“. Тиме су оба писма изједначена. У трећем ставу тог амандмана каже се: „У раду државних органа и организација које врше јавна овлашћења, у Социјалистичкој Републици Србији и у другим случајевима утврђеним републичким законом у службеној и јавној употреби је ћирилично писмо“.

Насупрот првом ставу, овај други став треба да представља, вероватно, одступање од једнаке употребе латинице и ћирилице у корист ћирилице. Међутим, уколико је то заиста хтео уставотворац (одн. предлагач амандмана), циљ није постигнут. Овај став заиста утврђује да ће се законом одредити када је још, поред службене употребе у раду државних органа и организација које врше правна овлашћења, у јавној употреби обавезна ћирилица. Другим речима, правило је и ћирилица и латиница, а изузетак је ћирилица. Нормативна техника захтева да се у правној норми наведе правило, а изузеци се поименично набрајају. Другим речима, требало је да амандман утврди да се употребљава ћирилица, а да се изузеци од тога или наведу одмах у истој норми или да се одреди да ће се одредити другим актом (законом). Амандман би требало да гласи: „У СР Србији је у службеној и јавној употреби ћирилица. Изузеци од овога одређују се републичким законом“. При том се, наравно, подразумева да су изузеци реткост. Узгред да кажемо да из трећег става треба изоставити речи „у СР Србији“. Оне су непотребне, а изазивају и неку врсту забуне, јер су упоредне с речима „и у другим случајевима“.

¹ Културни додатак, *Политика*, 1989. година

Међутим, кад је реч о суштини ствари, амандман не задовољава, јер потврђује начелну једнакост оба писма. Та једнакост, као што је показала пракса, значи смрт ћирилице. Нема потребе понављати да је она један од чинилаца српског националног бића и да народ који не чува своје биће неминовно пропада. Да сви народи сем српског, себе чувају чувањем и свог писма, доказ је цео свет, и Европа, па и цела Југославија сем Србије (и донекле Црне Горе). Ми напуштамо ћирилицу без икаквог разлога. То је просто несхватљиво кад се узме у обзир да је то вероватно једино најсавршеније на свету што су Срби створили. На жалост, у том су својим саветима учествовали и угледни српски лингвисти, наследници Вука Караџића, Доситеја и других твораца српске културе, све до св. Саве.

ЛАТИНИЦА НИЈЕ СРПСКО ПИСМО

Треба кратко видети разлоге који се наводе у корист тврдње да је и латиница српско писмо. То нипошто није тачно. Тачно је да српскохрватски језик има два писма, али од њих је једно српско, а друго хрватско, што је последица велике улоге цркава у стварању наших култура и националне свести уопште. Заиста, да је то тако, и чак научна истина, онда би било логично очекивати да слична одредба стоји и у хрватском уставу, тим пре што Срба у Хрватској има много више него Хрвата у Србији. Ноторна је истина да Срби никад нису употребљавали латиницу. Било је у историји случајева да су поједини делови српског народа под туђинском влашћу и под притиском повремено употребљавали латиницу, али је то увек била мањина. Ред је да се та мањина врати ћирилици, свом писму и писму већине, а не да већина приђе мањини и тиме оствари жељу туђина који су наметали латиницу. Познато је да су и под туђинском влашћу Срби водили борбу за ћирилицу и да су и под Турцима и у Аустро-Угарској по правилу употребљавали ћирилицу. У Аустро-Угарској су имали штампу, издаваштво, школе где је употребљавана ћирилица. Тако је током народноослободилачке борбе и неко време после ње било свуда ван Србије.

Тако је било све до шездесетих година и у Србији. Тек тада су наши издавачи почели да штампају своја издања латиницом ради веће продаје на латиничном подручју (што, разуме се, није падало на памет латиничним издавачима у односу на ћириличко подручје). Никад ваљда није један народ тако јевтино продао једну своју, и најсавршенију, националну ознаку, идући за својим издавачима. Сад ћириличко подручје практично не постоји, па издавачи трпе латиничну конкуренцију и ту им је губитак већи од давне користи. Латиница је упоредо с тим продрла и у школе, јер су све средње и

више школе и универзитети прешли на латиницу, уместо да гаје ћирилицу. Данас је већ ретка ћириличка књига и човек који пише ћирилицом!

Тако је, дакле, латиница постала „српско“ писмо, што није никад била. Ми смо и пре рата у школи учили и једно и друго писмо, али то није сметало употреби ћирилице. Треба и сад да га учимо, али не да га употребљавамо сем у приликама у којима то тражи природа саме ствари.

Дакле, лингвисти који тврде да Срби имају два писма греше. Треба рећи да је Вук свакако боље знао које је писмо српско, а он је отац савременог језика, писма и књижевности и тек што смо завршили његову прославу, па је ред да се тога сетимо. Треба рећи и да су лингвисти једино надлежни да стручно кажу да ли оба писма, ћирилица и латиница, подједнако тачно изражавају српскохрватски језик (а зна се да је ћирилица у том погледу савршенија због двојних слова у латиници), а не да ли треба да се употребљавају оба писма подједнако. За ово је надлежан само српски народ и његови представници. А да народ, кад му се да прилика да исказе своје мишљење, хоће ћирилицу – доказ су народни митинзи, где су латинични транспаренти редак изузетак.

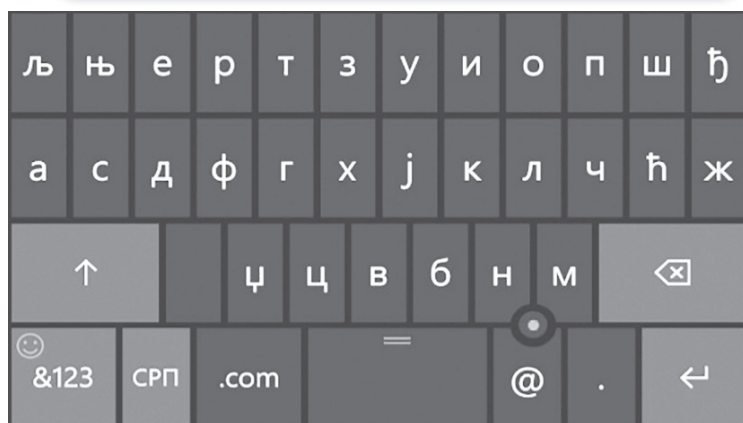
ТЕХНОЛОГИЈА И ЋИРИЛИЦА

Највиши државни органи Србије пишу ћирилицом, као што чине и Српска академија наука и неке друге установе (Српска књижевна задруга, црква). „Службени лист СФРЈ“ има два равноправна издања – ћирилично и латинично, као што и „Службени гласник СР Србије“ има само ћирилично. Отуд је у извесној мери и противправно ако нижи органи употребљавају латиницу. Српска академија наука је у уставној расправи званично захтевала искључиву употребу ћирилице и у служби и у јавности, као и Вукова задужбина и неке друге установе и организације. Преко тога се не може олако прећи!

Људи који не знају ствари тврде да савремена технологија не подноси ћирилицу. Нетачно, ствар стоји обрнуто! Да је тако, шта би радили Руси, којима је ова технологија потребнија него нама? Па чак да је и тако, не би због тога требало напуштати ћирилицу, јер и пре рата смо употребљавали латинична слова за математичке знаке, па то није шкодило ћирилици.

Стога би поменути амандман требало поправити тако да гласи: „У СР Србији је у службеној и јавној употреби ћирилично писмо. Изузеци ће се утврдити републичким законом“.

Али и не очекујући такав амандман требало би прићи враћању ћирилице у употребу гдегод је све донедавно била. Требало би да то први почну

они који су и довели доведе – издавачи и школа. Српски писци, а пре свега писци уџбеника, требало би да захтевају за своја дела ћирилицу. Све просветно-културне установе требало би да се врате на ћирилицу. Индустрија би требало да производи ћириличка средства писања и штампања, штампарије би требало да обнове ћириличка средства, писци образаца, етикета на роби, назива улица и радњи итд. требало би да пређу на ћирилицу као што су у своје време, недавно, прешли на латиницу. Никакав амандман на Устав ни закон за то нису потребни! Најзад, али не на последњем месту, и ми, грађани, требало би да захтевамо да нам се све што је службено и јавно доставља ћирилицом, по угледу на „Службени гласник“.

Мислим да је ово последњи тренутак за спас ћирилице. Историја нам неће опростити одрицање од једног дела свог сопственог бића, и то без икаквих разлога.

О СУДБИНИ ЋИРИЛИЦЕ У НОВОМ УСТАВУ¹

Обрадован одредбом о ћирилици у Предлогу устава Србије написао сам један чланчић у „Политици“ у којем сам поздравио решење по којем је ћирилица одређена као писмо у службеној и јавној употреби у Србији. После силних лутања и расправа, у приликама кад су почела да се буде српска народна свест и брига за очување сопствене народне особености уз помоћ своје државе, која се најзад поново окреће свом народу, као и уз низ предлога о заштити ћирилице у уставној дискусији – заиста се није могло ни очекивати неко друкчије решење у коначном тексту Устава.

На жалост, та је нада изневерена. Поново се вратила просто несхватљива тврдоглавост да се ћирилици не призна право да буде и обавезно писмо у јавној употреби. Човеку заиста стаје памет. Не видим који су разлози који су превагнули да се већ унета одредба у предвиђени Устав о њеној јавној употреби измени. То није могло бити учињено на основу резултата уставне расправе у јавности. Такође је несхватљиво да Уставна комисија једно напише у Нацрту, а после одустане без неког видног разлога.

Али тако је како је – интелигенција је још једном занемарила народ, његову историју, његову самобитност. Најжалосније је што су најмарљивији у томе били управо српски лингвисти. Нису се угледали на Вука, коме није сметало да усред Беча штампа своје књиге ћирилицом. И, занимљиво, ћирилица није спречила да се српске народне умотворине пробију до све­сти највећих духова свога доба и да буду високо оцењене.

Ово треба нарочито истаћи онима који се плаше да њихове ћириличке књиге неће бити толико читане као кад би биле штампане латиницом. Заборављају да је у питању квалитет дела, а не писмо. Читају се и арапске, и кинеске, и јапанске књиге, и низ других. Треба се такође питати зашто се стављати на страну Срба у Хрватској који се боре за свој народни опстанак, па и за ћирилицу. Зашто не поздравити напоре Хрватске да онемогуће ћирилицу? И зашто прихватити само латиницу? Прихватимо одмах и хрватску варијанту језика! Јер је сасвим нелогично, држећи се начела равноправности писама и у ту сврху остављајући ћирилицу у стварној апсолутној неравноправности (пошто ће, продужи ли се овако, ускоро сасвим ишчезнути, а скоро да је стварно и ишчезла), не прихватити и хрватску варијан-

¹ 1990. година

ту језика, која је све привлачнија због свог „понародњавања“ стварањем све нових и нових кованица какве су, нпр. уљудба, укрудба и море сличних.

Човек се пита зашто обнављамо манастире, зашто враћамо Светог Саву у школе. Ваљда нећемо да сад његове списе прештампавамо латницом!? И зашто би деца у првих неколико разреда учила ћирилицу да би је после потпуно запоставила? Кренимо одмах у културни свет, на Запад, у Европу, јер су наши „латиничари“ толико наивни да мисле да је сметња читању њихових дела и уопште дела на српском језику једина ситна сметња коју треба уклонити – латиница! Иначе би Европа навалила да учи српски језик да би читала српска дела. Једино смета „сирота“ ћирилица, а језик – то је ситница! Како ти људи мисле да ћемо ући у Европу само ако оставимо ћирилицу? Та шака јада од двадесетак слова једина нам пречи улазак у Европу! Вуку није сметала ћирилица да заиста уђе у Европу. Ни Грцима сада.

О ЈАВНОЈ УПОТРЕБИ ЈЕЗИКА И ПИСМА

Предмет о коме расправљамо је дистинкција између „службене“ и „јавне“ употребе писма, њено порекло, квалитет и значај за положај Вукове ћирилице у Србији и култури Срба. Будући делом идеолошког и политичког живота обе Југославије, што је и у данашњој Србији, питање употребе ћирилице не посматрамо као лингвистичко, већ као историјско.

ЋИРИЛИЦА САМА У СРПСКОМ ЈЕЗИКУ

Пре стварања Краљевине СХС/Југославије о питању употребе ћирилице код Срба² и могућношћу њене замене латиницом разговарало се и деловало у три наврата и у три идеолошка контекста.

Први покушај био је октроисан. Након дозволе царице Марије Терезије да се од 1770. године књиге на српском језику штампају у Бечу, те културно-образовне политике која је путем државних школа подстицала увођење српског народног и учење немачког језика, Јосиф II је 1781. године наредио увођење латинице у српске школе. Мера је наишла на одлучан отпор цркве и народа, необлажен прихватањем да језик подуке не буде народни, већ славеносрпски. Њега је одраније препоручивао Теодор Јанковић Миријевски да би се, што је оставио неизговореним, „осујетило ... настојање аустријских власти да се уведу народни језик, као код католичког становништва, што се српској публици чинило као покушај „шокачења“ и предигра унијаћења.“³ Миријевски је меру образлагао као несврсисходну у образовном, привредном и спољнополитичком погледу.⁴ Под притиском поданика и ова је мера, део опсежне реформе царства, била повучена већ 1785. године.⁵

¹ Завод за проучавање културног развитка, Београд

² В. Ђорђић, Историја српске ћирилице, Београд, 1971.

³ П. Ивић, Славеносрпски језик, ИСН, књ. 4, том 2, Београд, 1986, 86-87.

⁴ С. Новаковић, Доситеј Обрадовић и српска култура, Из српске историје, Нови Сад-Београд, 1973., 264-267.; Т. Јанковић Миријевски, Елаборат о српској азбуци и ортографији, у: М. Јовановић, прир., Против Вука. Српска грађанска интелигенција 18. и 19. века о језику и његовој реформи, Београд, 2004.

⁵ „Ovde leži Jozef II, neuspešan u svakom pogledu, i pored najboljih namera“ S. Grubačić, Istorija nemačke kulture, Sremski Karlovci-Noví Sad, 2009²., 234.

Деловање цара-просветитеља је, без обзира на делимичан успех, међу Србима било од великог значаја: ограничење власти цркве и озакоњена верска толеранција додатно су потакле идеје просветитељства. Томе сведочи дело Доситеја Обрадовића. Премда одушевљен царем-реформатором, Доситеј се није залагао за замену ћирилице латиницом већ за увођење ћириличног писма осавремењеног према латиничкој мустри („грађанска слова“ како је то у Русији спровео Петар Велики), за народни језик као књижевни. Одвајањем црквеног језика од световног писаног модерним начином било би омогућено или барем олакшано народно просвећивање. Његов циљ било је приближавање знањима и начинима њему савремене Европе, али и „да изриче јасно и отворено јединство народа, без обзира на католичку и православну веру, српство и хрватство, и без обзира на муслиманство.“⁶

Вуковом реформом српског језика и писма одбачен је славјаносрпски језик, наследан хиљадугодишњем изворном и преводном наслеђу те у руском преузетим западним терминима. Превладавши у интелектуалној јавности пречанских Срба, прихваћена у кнежевини Србији, утицајем растућа у Далмацији, Хрватској и Славонији, Вукова реформа језика и писма један је од кључних елемената у идеологији и политикама националног раздвајања, али и националног уједињења народа штокавског језика.

У основи реформе налази се, током просветитељског XVIII века, међу интелектуалцима остварено разумевање немачког језика као интегришуће силе која регионално мноштво и верску подвојеност чини јединственом у култури.⁷ Вукова реформа, међутим, припада епохи романтизма. Постепено је прихватана у два уморна царства и полетној полунезависној националној кнежевини, међу танким слојем у средњој Европи школованог грађанства које се гдегде уздизало над морем неписменог, верски подељеног сељаштва. Узевши за стандард језик којим је у највећем броју и на најширем простору говорило управо такво сељаштво он је тежио јединству према немачком обрасцу, али оно се није остваривало. Наспрам намерама Доситејевим и Вуковим, подела међу двама државно-националним покретима се ширила. Продубљујући се и властитом логиком и радом сила учесника у откидању отоманских земаља, јаз између Срба и Хрвата показао се непрекорачивим још у Вуково време.⁸

⁶ С. Новаковић, н.д., 270.

⁷ S. Grubačić, н.д. 274-276.

⁸ „Срби се по правди могу називати сви Штокавци макар које вјере били макар гдје становали; и они се, осим мањијех разлика, од Хрвата разликују тијем: 1) што не говоре ни ча ни кај него што или шта, а 2) што на крају слогова л претварају у о н.п. мјесто котал, казал, жетелци кажу котао, казао, жетеоци и т. д. Ако хрватски родољупци не пристају на ову на разуму основану диобу, онда се за сад у овоме ништа друго не може учинити него да се подијелимо по закону или вјери: ко је год закона Грчкога или источнога онај се макар гдје станао неће одрећи Српскога имена, а од онијех који су закона Римскога нека каже да је Хрват који хоће.“ В. С. Караџић, Срби и Хрвати, Видовдан, бр. 31, Београд, 1861.

За разлику од просветитељских реформи, царство је, одговарајући на захтеве изношене током револуционарних 1848-1949. година патентом *Reichs-Gesetz und Regierungsblatt* од 4. марта 1849. прописано је „*да Срби имају један језик који се службено називао српским*“, тј. „илирско-српским“ ако је коришћено ћирилично писмо. Уколико је штампан латиницом, тај се језик могао звати хрватским, или „илирско-хрватским“⁹ Писмо је постављено као линија раздвајања двају националних покрета који су се опредељивали за исти језик. У том контексту и на самом почетку Баховог апсолутизма склопљен је 1850. године „Бечки књижевни договор“. Постојање двају писама као елемента раздвајања јесте било констатовано, али није било постављено као питање за расправу: говорило се само о „јединству у књижевности“. Опсег договора у Бечу, к томе, није оцртан само сагласношћу потписника већ и дугачком, тешком руком која је спроводила царску вољу. Дефиниција у општој административној реформи царства јесте, упркос сваком неоства-реном очекивању, била од немалог значаја и за Хрвате и за Србе, већ тада сукобљене око националног карактера језика.¹⁰

У прилог том раздвајању ишла је тенденција и живо изражена пракса хрватског националног покрета да се изражава и реализује институционално, кроз хрватски Сабор, стремећи од једног ка следећем достигнућу. С те је основе и таквим методом 1892. године досегнуто признање и службеност хрватског језика. Усвајањем Брозовог *Хрватској правописа* у Сабору, на Вуковој (и)јекавској основи и са њему прилагођеном редакцијом латиничког писма, он је постао неодвојив део хрватског државног права. Писмо је убрзо почело да буде коришћено као средство денационализације Срба у Хрватској¹¹ и Босни¹², што је током Великог рата кулминирало забраном ћирилице и насилном заменом латиницом током Великог рата у свим аустро-угарским земљама и окупационој зони у Србији. (У Бугарској окупационој зони уведен је бугарски језик и бугарска редакција ћириличног писма.)

У Србији је 1894. године прихваћена екавско-ћириличка Новаковићева *Српска граматика*, написана за потребе новоосноване Српске књижевне задруге, дакле не као правни акт већ као део просветно-културне политике. Будући конституционалног карактера, латинице се хрватска страна у југословенском покрету није ни по коју цену желела одрећи. Српска ћирилица и њена употреба остала је део просветне, односно културне политике. А та се културна политика усмеравала у југословенском правцу.

⁹ М. Екмечић, *Дуго кретање између клања и орања*, Београд, 2011., 238-239.

¹⁰ Vladislav B. Sotirović, «Hrvatsko-srpski sporovi oko jezika i pisma u Trojednici (1848.-1861. g.)» ("Croatian-Serbian disputes concerning the language and alphabet in the Triune Kingdom, 1848-1861"), *Slavistica Vilnensis*, Kalbotyra 53 (2), 2004, 87-108, Vilnius, 2005. Доступно на адреси: http://kovceg.tripod.com/sotirovic_jezik_u_trojednici.htm ;

¹¹ Р. Грујућ, *Апологија српског народа у Хрватској и Славонији и њихових главних обележја*, Београд, 174-195.

¹² Р. Радуловић, *Расправе и чланци*, Београд, 1940., 175-176

Стање духа присталица југословенског националног уједињења у времену непосредно пред Велики рат и њихов однос према питању нејединства у писму и језику читамо из два несвакидашња савремена извора: из „Анкете“¹³ Јована Скерлића и чланка „Након сто година“ Стојана Новаковића.¹⁴

За Скерлића средство уједињења је екавско-латиничка основа књижевног језика будуће заједничке државе. Скерлићево питање које се односило на ћирилицу је, међутим, необразложено и очигледно на брзу руку дописано темељно образложеним тезама о језику. То је вероватно један од разлога што многи учесници анкете на њега нису одговорили. Код оних који јесу, пажњу привлачи, поред чињенице да се нико није изјаснио за ћирилицу, то што су неопредељени у том питању били у највећем броју Срби.¹⁵ Хрватски интелектуалци су били склонији да одговоре, опредељујући се за латиницу.

Осим Боровоја Поповића Скерлићев став међу Србима нико отворено не подржава ни у кругу интелектуалних пријатеља, којима се у ствари обратио. Из тога закључујемо да је том мишљењу постојала снажна, ћирилици наклонена опозиција изван круга анкетираних, листом југословенски опредељених интелектуалаца, можда и међу њима самима таква и толика да је питање лакше било заобићи.

За посматрање тог проблема од посебног је значаја став Стојана Новаковића. Описујући прилике у време замишљеног културног догађаја одржаног 2011. године у „Доситејевом дому“ у Београду, где су сви „натписи у њему ћирилицом и латиницом“, С. Новаковић решење питања језика и писма у будућој заједници види у равноправности употребе: језичко јединство у књижевности као плод од интелектуалне елите поведеног, дуготрајног културног уједињавања. Народно јединство јужних Словена и просвећеност недељиви су. До јединства се долази међусобним прожимањем и толеранцијом које доноси образовање савладавајући одвојеност, нетрпељивост и верску искључивост, плод „феудалне“ заосталости. У 2011. години он види да постоји „потпуно један“ књижевни језик „различит само својом одећом, словима латинским и ћириловским (по пореклу грчким)“.¹⁶ У погле-

¹³ Анкета је објављена у пет делова. Први је образложење предлога: Ј. Скерлић, Источно или јужно наречје?, Српски књижевни гласник, Књ. XXXI, бр. 11-12, 1 и 16. децембар 1913. Одговори су под истоветним насловом објављивани како су пристизали, у четири броја: Ј. Скерлић, Анкета о јужном или источном наречју у српско хрватској књижевности, Српски књижевни гласник, Књ. XXXII, бр. 2, 16. јануар 1914. до Књ. XXXII, бр. 5, 1. март 1914.

¹⁴ С. Новаковић, Након сто година, Из српске историје, Нови Сад-Београд, 1973., 377-387.

¹⁵ Табеларан приказ свих одговора на то питање представили смо у форми радног прилога под насловом С. Стефановић, Кратак преглед ставова о ћирилици у одговорима на Скерлићеву „Анкету“ (1913. 1914.), Београд, 2014. (http://zaprokul.org.rs/wp-content/uploads/2015/02/1913-14_cirilica_u_skerlicevoj_anketi_sinisa_stefanovic.pdf)

¹⁶ С. Новаковић, н. д., 379.

ду равноправне употребе писма, међутим, Новаковић упућује да искорак треба да учини хрватска страна: „Природно је да је навика на обоја слова као своја у свему предњачила. Пошто то на српској страни није изазивало никакву сметњу, јер се латиница и иначе учи, по хрватским се крајевима марљиво настојало да се Хрвати још из малена привикну на ћирилицу.“¹⁷ Скерлићева „Анкета“ показује, међутим, да хрватска страна на такво шта није ни помишљала.

У периоду Краљевине СХС/Југославије о односу међу двама писмима у Југославији, прокламованих равноправним *Крфском декларацијом*, њиховој заступљености и значају бурно се се расправљало.¹⁸ Режим дикатуре наметнуо је 1929-1930. године заједнички Боранић-Белићев правопис. Равноправност употребе обају писама је потврђена уз обавезу учења обају од трећег разреда основне школе, али је питање писма остало отворено.¹⁹ Чини се да је у то време, према речима Петра Ђорђића, воља да се ћирилица, јединства ради, сасвим напусти постојала на највишем месту: „У време шестојануарске дикатуре краљ Александар је предвиђао и укидање ћирилице у интересу југословенства, али га је у томе спречио покојни професор Александар Белић.“²⁰

ЋИРИЛИЦА КАО РАВНОПРАВНА У СРПСКОХРВАТСКОМ ЈЕЗИКУ

Изласком из Другог светског рата, током којег је у НДХ била, као и Срби, забрањена и уништавана, а у Србији под немачком војном управом дозвољена, српска ћирилица је у обновљеној, социјалистичкој Југославији, дошла у неповољан положај и на федералном и на републичком нивоу. Судећи према томе што су се комунисти српског порекла у правилу служили штокавском латиницом²¹ она је схватана као симболички израз српског хегемонизма. Идеолошко-теоретска основа за тај став налази се у Лењиновим списима о националном (и језичком) питању.²² Слично су о њој разми-

¹⁷ С. Новаковић, н.д., 382.

¹⁸ Љ. Димић, Културна политика Краљевине Југославије 1918-1941 I-III, књ. I, Београд, 1997., 194-195, 234-238, 396-400.

¹⁹ Н. Радојчић, За ћирилицу, Летопис Матице српске, год. CIV, књ. 326, св. 1-2, Нови Сад, 1930., 1-6.; Ф. Малин, За једно писмо, Летопис Матице српске, год. CIV, књ. 326, св. 3, Нови Сад, 1930., 181187

²⁰ З. Кордић, Кад сељак пође по књигу, Свет, бр. 786, Београд, 12. новембар 1971., 7.

²¹ Професор Ђ. Трифуновић: «Пре рата, мислило се, на пример, међу младим скојевцима, а није ми понато одакле то потиче, да се постаје интернационалац ако се пише латиницом.» Слично запажање наводи и проф. д. Недељковић. Два писма као два ока, Свет, бр. 783., Београд, 22. октобар, 1971., 9.

²² VI. Lenjin, Socijalizam i nacionalno pitanje, Zagreb, 1977. (U izboru R. Kalanja)

шљали и припадници различитих струја хрватског националног покрета.²³ Ћирилица је представљала два лица једног истог српског национализма: унитаристичко-бирокупатског као преображаја државно-великокрпског у новим околностима те националистичко-контрареволуционарног ситно-буржоаског, који није био до краја побеђен.

На федералном нивоу снагу је стекла југословенска интеграционистичка струја која је спроводила екавско-латинички стандард.²⁴ Њен институционални ослонац уочавамо у чл. 42 Устава СФРЈ из 1963. године. Премда се писмо изричито не наводи, у војној пракси постојећи екавско-латинички стандард задржан је као изузетак.²⁵ Та је пракса била у раскорак са Новосадским споразумом из 1954. године. У том компромисном југословенско-интегришућем решењу превладала је формула јединственог језика са два изговора и два писма, западним и источним, чији су културни центри у Београду и Загребу.²⁶ У основи, то је био покушај да се оно што је југословенском диктатуром било наметнуто надомести, према тадашњим приликама, неслободним²⁷ југословенским споразумом. Прихваћено је да се заједнички језик назива „српскохрватски“ односно „хрватскокрпски“, чиме је одбачен предлог хрватских чланова комисије да се примени традиција Ћуре Даничића, термин „хрватски или српски језик“. Проглашена је равноправност обају писама, одбачена дотадашња подела на јужни ијекавски и источни екавски изговор у корист западног ијекавског и источног екавског; 1960. године издат је *Правопис МС/МХ* у екавско-ћириличној и

²³ Љ. Димић, Културна политика Краљевине Југославије 1918-1941, Београд, 1992.

²⁴ «Одмах после рата прихваћено је да се филмови титулују на екавском али латиничком, јер је то кажу било прихватљиво за целу земљу. Наиме, пошло се од тога да се ћирилица МАЊЕ ЗНА НА ЛАТИНИЧКОМ ПОДРУЧЈУ, па се овај проблем практично решавао, без обзира што је ћирилично подучје бројније – каже Миодраг Вукић, директор «Београд-филма», највећег предузећа за приказивање филмова у земљи.» З. Кордић, Компјутери убијају писменост, Свет, бр. 782., Београд, 25. октобар 1971., 9.

²⁵ „Равноправни су језици народа и народности Југославије и њихова писма. Припадници народа Југославије имају, у складу са републичким законом, на територији друге републике право на наставу на свом језику. Изузетно, у Југословенској народној армији командовање, војна обука и администрација врше се на српскохрватском језику.“

²⁶ „Закључци су, осим једне једине одредбе, у суштини онакви какве је у току дискусије преложио учесник из Загреба, Ј. Хам. (...) Из Хамова редлога остао је неусвојен само захтев да се у државној администрацији, војсци, школама и законодавству пропише употреба и једног и другог изговора“ М. Стевановић, Истина о новосадском споразуму (II), Књижевне новине, год XXIII, бр. 338, Београд, 10. април 1971., 4.

²⁷ Александар Белић, компромитован потписом на Апел српском народу из 1941. године, невољно је и под притиском, што сугерише у уводним напоменама, увео као равноправан јужни, (и)јекавски изговор. А. Белић, Правопис српскохрватског књижевног језика. Ново и допуњено издање, Београд, 1952. С друге стране, у Хрватској је доношењем Новосадског споразума заустављен рад на новом правопису хрватског књижевног језика којег је носила правописна секција Хрватског филолошког друштва. (<http://www.hrvatskiplus.org/article.php?id=1325&naslov=pravopisne-politike>). У припреми договора непосредно је учествовао В. Бакарић. Н. Башић, Лјудевит Јонке и југославенски језични унитаризам, Језик, год. 54., бр. 5., Загреб, 2007., 163.

ијекавско-латиничкој верзији, започет је рад на речнику, предвиђен је рад на заједничком термилошком речнику.

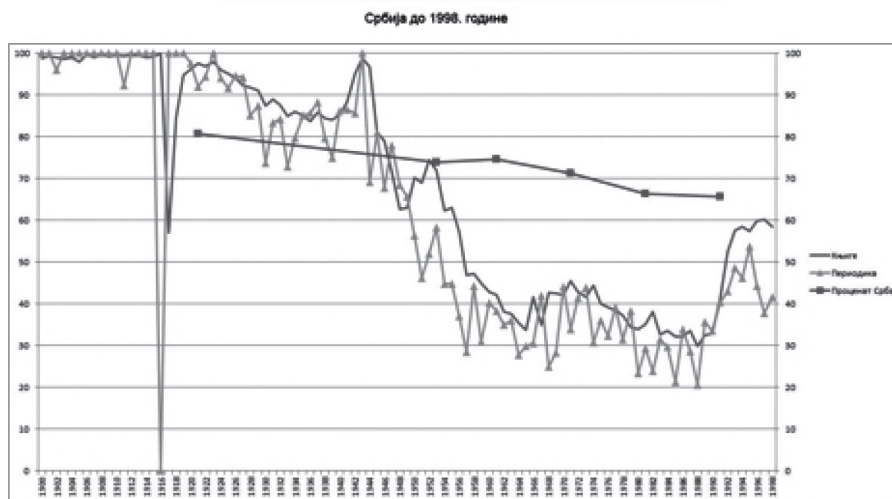
Будући да је Новосадски споразум од самог усвајања био праћен несаслагасношћу (убрзо се развила полемика Михаила Стевановића и Људевита Јонкеа око чл. 8 споразума) на Петом скупу југословенских слависта у Сарајеву 1965. године кренуло се ка прихватању термилошке новине: усвајања, на Јонкеово инсистирање, термина „варијанте“ уместо у Новосадском споразуму примењеног „изговора“. Милка Ивић је прихватила Јонкеово термилошко иновирање на теоретским основама прашке структуралистичке школе. То је прихватање било, међутим, хрватској страни „*poticaј* за *svoје* *deklaracijske zahtjeve*“.²⁸

Крај већ компромитованог Новосадског споразума као основе јединства у језику свих јужнословенских штокаваца дошао је након уклањања Александра Ранковића на Брионском пленуму одржаном 1. јула 1966. године и, потом, југословенске интегралистичке струје. „Декларација о називу и положају хрватског књижевног језика“ коју су од ЈАЗУ наниже потписале све хрватске језикословне и књижевне институције, ослоњена на закључке пленума, напустила је темељну одредницу Новосадског споразума прогласивши „заједничку основу“ уместо „једног“ народног и „јединственог“ књижевног језика. Залагало се за издвајање хрватског, именом и карактером. Одбацујући латиничко-екавску праксу, карактерисану као „државни језик“ којим се намеће „српски књижевни језик“, са водом је бачено и дете: споразумно јединство књижевног језика.

Из Србије је као одговор упућен неформалан „Предлог за размишљање“ четредесеторице књижевника. Тим документом је први пут јавно постављено питање положаја српске ћирилице у социјалистичкој Југославији. Премда је у „Предлогу“ проблем ћириличног писма неодвојив од проблема положаја српског језика, прва дебата о ћирилици појавила се као секундаран ток расправе о заједничком језику и равноправности његових писама. Та је расправа отворено вођена, врхунац достиже 1971., а згасла је до краја 1972. године, по усвајању амандмана на републичке и савезни устав и с њом неvezаног уклањања тзв. либерала у ЦК СК Србије.

Питање језика и писма Срба јесте део проблема којег је наметала долазећа уставна реформа: како равноправност народа у СФРЈ ускладити с равноправношћу република у СФРЈ? Одговори су били базирани на два концепцијама. Прва је раздвајање народа и њихових култура (језика и писма) унутар свих република и у читавој СФРЈ. Друга, која је превладала,

²⁸ Разумевање тог термина у београдским стручним круговима, у првом реду код П. Ивића, није водило ка раздвајању језика, већ ка признавању утицаја наслеђа на књижевни језик. N. Bašić, н.д., 170.

Графикон 1: Крећање процена ћириличких издања књига и периодике у Србији (укључујући аутономне покрајине) у периоду 1900-1998 са показатељем учешћа Срба у укупној популацији

је Броз-Кардељевска асиметрична, нелогична и неодржива²⁹ концепција, идеолошки оправдана позивањем на Лењина.

У оквиру тог проблема провлачила се, као споредан и идеолошки про-гоњен ток, дебата о статусу ћирилице као националног писма Срба. Данашња двојна употреба српске ћирилице и штокавске латинице у Србији рецидив је процеса из тих времена. Грађа из тог периода омогућава нам да разазнамо како је настао израз „јавна употреба (језика и) писма“, која му је била сврха, зашто је и како прихваћен у Србији.

ЋИРИЛИЦА КАО ИДЕОЛОШКО-ПОЛИТИЧКО ПИТАЊЕ У СР СРБИЈИ

Каква су мишљења о том процесу, с обзиром да објективни показатељи нису били доступни, постојала у том, преломном времену? Постојао је јасан увид да ћирилица, чак и у Србији, нестаје: латиничких фирми било је све више, ћириличке писаће машине су постале недоступне, штокавска латиница постала је писмо дактилографије; стање са слововима за ћириличку

²⁹ Реферат Б. Брборића „Српскохрватски језик у свјетлу уставноправних и социолингвистичких одређења“, објављен у зборнику научног скупа „Језик и национални односи“ одржаном у Сарајеву 1984. године, према Б. Брборић, О језичком расколу, Београд-Нови Сад, 2000., 237

штампу било је такво да је „Просвета“ за једно од издања Вукових дела морала да их набавља чак у Лондону.³⁰

Поред описане југословенско-интегралистичке „скерлићевске“ струје, из текстова објављиваних у периоду када су се у идеолошко-политичком просејавању учестано мењале управе и редакције, могуће је излучити још четири формирана тока мишљења о проблему значаја и положаја српске ћирилице. Њих не треба, међутим, узимати за строго оделите, нити их ограничити на описано време.

Прва струја развијала се међу интелигенцијом техничких и природно-математичких струка, чему сведочи математичар Ђ. Курепа. Према његовом схватању, ћирилица и латиница не могу бити равноправни другачије него формално. У „саобраћају, у музици, у науци, у техници, сви народи употребљавају латиницу“. Ћирилицу у Совјетском Савезу задржавају „непријатељи напретка Руса“, највише би се добило преласком на „заједничко писмо“. „У интџересу је нас Срба да дође до јединствџа џисма.“³¹ Ова мисао, сродна „скерлићевској“ али биологистичка по природи, делила је њену судбину: остаје трајно присутна у јавности, премда лишена отворене политичке подршке.

Друђу струју обележава разумевање ћирилице као српског националног стандарда. Ћирилично писмо и српски језик су по значају једнаки, неодојиви и као такви могу да буду део било каквог језичког, па и националног јединства у Југославији. Према том мишљењу одустајање од ћирилице одмоћи ће културном јединству Срба, а отворености према културама других Југословена неће придонети.³² Ти су ставови исказани у „Предлогу за размишљање“³³. Прихвата се суштина захтева изнетих у „Декларацији“ и постављају противзахтеви: пуна и институционална културна и национална аутономија за Србе у Хрватској, укљуђујући назив „српски језик“ и ћирилицу као његово писмо. Место за дефиницију јединства народа и језика ту није било предвиђено: оквир заједништва штокаваца у Југославији треба да буде базиран управо на доследном поштовању њихових разлика. Према потписницима „Предлога“ Бечки и Новосадски споразум, осовина идеје језичко-националног јединства, имају се сматрати раскинутим.

³⁰ З. Кордић, Умире ли ћирилица, Свет, бр. 781, Београд, 8. октобар 1971., 4.

³¹ Говор Ђ. Курепа на годишњој скупштини СКЗ, Гласник Српске књижевне задруге, год. XXVI, Београд, 20. јун 1971., 25-26

³² Говор Д. Тифуновића на годишњој скупштини СКЗ, Гласник Српске књижевне задруге, год XXVI, Београд, 20. јун 1971., 25.

³³ Шта садржи предлог за размишљање, Борба, Београд, 2. април 1967. Доступно на адреси: http://zaprokul.org.rs/wp-content/uploads/2015/02/1967_04_predlog_za_razmisljanje.pdf

Моментално етикетирани као „шовинисти“ јавни заступници таквих идеја у Београду су, након дисциплиновања³⁴, ипак опстали. Штавише, појединачно су улазили у београдске редакције очишћене од „ранковићеваца“. Пример „Књижевних новина“ је сликовит. По партијским обрачуну са етатистичким елементима³⁵ лист, битно измењеног изгледа, садржаја и тона, почиње да излази на ћирилици³⁶ што је изазвало бурне реакције³⁷. Нова редакција булеварског недељника „Свет“ спровела је октобра-новембра 1971. године прву анкету о ћирилици у историји социјалистичке Југославије: јасно је уочљив раскорак између расположења обичног света и врхова у Београду.³⁸ Утицај потписника „Предлога“ и њихов став о централном и интегришућем значају ћирилице у српској култури и националној политици, идеолошки класификован као шовинистички и националистичко-ситнобуржоаски, био је организовано потискиван³⁹ и крајем периода потиснут у кафану. Одатле излази петнаест година касније.

Трећа сторуја, институционалистичка, формирала се око политике чији је циљ био очување културног јединства српског народа у свим републикама СФРЈ. Ту политику, базирану на Новосадском споразуму, дефинише и заступа са следбеницима Павле Ивић. Оба писма и оба изговора (варијанте) део су целине српског језика и културе. Употреба латинице у српском језику је стара и она се такође протеже, у већем броју у каснијој грађи, од

³⁴ Извештај са седнице ГК СК Београда: Национализам није начин да се воли свој народ већ мрзи други народ, Борба, Београд, 1. април 1967., 5. (http://zaprokul.org.rs/wp-content/uploads/2015/02/1967_predlog_gk_bgd_web.pdf) Како су иницијативе оцењене на обема странама види се већ из насловне страна Борбе од 22. марта 1967. године (http://zaprokul.org.rs/wp-content/uploads/2015/02/1967_03_22_borba_ck_2.pdf).

³⁵ Teze Gradskog komiteta SKS Beograda o idejno-političkoj poziciji „Književnih novina“, Književne novine, Nova serija, god. XX, br. 319, Beograd, 20. Januar 1968., 1-2, 11.

³⁶ Čitaocima i prijateljima „Književnih novina“, Književne novine, Nova serija, god. XX, br. 343, Beograd, 21. decembar 1968.

³⁷ Реакције и одговор уредника поводом преласка „Књижевних новина“ на ћирилично писмо. Књижевне новине, год. XXII бр. 344. Београд, 4. јануар 1969., 2. У целини доступно на адреси: http://zaprokul.org.rs/wp-content/uploads/2015/09/1969_knjizevne_novine_o_cirilickom_izdanju_januar_04.pdf

³⁸ Анкета је објављена у више наставака, од 3. Кордић, Умире ли ћирилица, Свет, бр. 781, Београд, 8. октобар 1971. до 3. Кордић, Две азбуке двоја отворена врата, Свет, бр. 787, Београд, 19. новембар 1971. Анкета је скенирана у Народној библиотеци Србије, обрађена и слободно доступна на адреси: http://zaprokul.org.rs/wp-content/uploads/2015/09/1971_anкета_o_cirilici_svet_beograd.pdf

³⁹ „Savez komunista Srbije je svojevremeno osudio tzv. „Predlog za razmišljanje“ kao manifestaciju nacionalističke politike, kao pokušaj da se u oblasti lingvistike proture nacionalistički velikosrpski interesi. Taj predlog nije bio lingvistički, već prevashodno politički akt. Nema nikakvog razloga da dezavuišemo ovakvu ocenu „Predloga za razmišljanje“. I ranije i danas to je platforma suprotna platformi Saveza komunista Srbije. Zato bi svaki pokušaj reafirmacije stanovišta izraženih u tom predlogu Savez komunista Srbije video kao dejstvo s nacionalističkih pozicija i kao akt sračunat na podriivanje dosledne i jasne političke orijentacije Saveza komunista u razvoju i ostvarivanju politike pune nacionalne ravnopravnosti svih naroda i narodnosti u našoj zemlji.“ Навод из „Вечерњих новости“ од 25. фебруара 1971. према: S. Vukomanović, Jezik, društvo, nacija, Beograd, 1987., 94.

Дубровника и Далмације до Славоније, у областима у којима су Срби били и римокатоличке вере (Срби-католици). Прихватање, на основама Новосадског споразума, да српски језик буде „двоструко предвојен“ и језиком и писмом, Ивић је сматрао изнуђеним, а у питању писма привременим, до промене околности.⁴⁰ Међу интелектуалцима не знатно удаљеним од тог круга афирмише се тврдња да је познавање обају писама, која се називају „нашим“, културна благодет и специфично универзалистичко богатство.⁴¹ Како Ивић због дела „Српски народ и његов језик“ није био по вољи врха ЦК СК Хрватске, ово мишљење је у Србији било прихваћено у делу који се односио на југословенску интеграцију, па Ивић није сносио последица озбиљнијих од одређеног степена изолације и појачаног надзора.

Четврта сторуја, државнопартијска, заступала је и надограђивала Броз-Кардељеву концепцију југословенских народа као равноправних у СФРЈ, који своју равноправност у републикама не остварују, попут националних мањина, посредством засебних националних институција. Та је званична линија спроведена у време када су у СР Србији на власти били „либерали“. Чини се да је уздржавање од примене насиља према онима који су ћирилицу непосредно и неодвојиво повезивали са српским језиком, народом и културом било узроковано потребом да се након чистке ранковићеваца попусти у мање битним питањима да би могло да се затегне у онима од виталног интереса. Како је то време између студентских немира 1968. године и „Маспок“-а до краја 1971. године, време припреме и јавне расправе о уставним амандманима, дебата о писму и језику није забрањивана⁴², али је сасецана у питању устава и међунационалних односа. У првом случају ухапшен је проф. Ђурић и забрањен „Архив Правног факултета“⁴³, у другом, забрањен је број *Књижевних новина* због писма уредништву „У основи је борба против шизматика“.⁴⁴

Проблем којег је јединству српског језика (народа, културе) поставио Новосадски споразум имплицитном поделом на ијекавски латинички за-

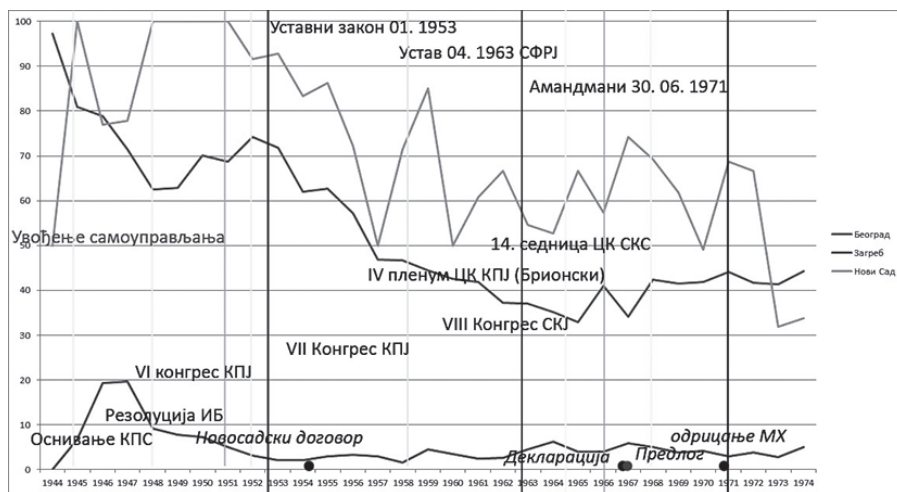
⁴⁰ „Али у мери у којој се Срби служе само једном или само другом азбуком, то је тешка препрека која неминовно отуђује припаднике истог народа. Ово, наравно, не значи да је време да се одлучујемо за жртвовање једне од двеју азбука иако није искључено да ће време ставити на дневни ред и такав задатак.“ П. Ивић, Српски народ и његов језик, Београд, 1971., 222-223.

⁴¹ Д. Недељковић, И ћирилица и латиница, Књижевне новине, год. XXI, бр. 345, Београд, 1. август 1971., 1-2.

⁴² Осим Ивићевог, те године изашло је још једно капитално дело, П. Ђорђевић, Историја српске ћирилице, Београд, 1971., награђено Октобарском наградом. Покровитељ Ђорђевићевог рада био је М. Панић Суреп „ненадокнадиви љубитељ и познавалац и бранилац свега културног наслеђа нашега“.

⁴³ М. Ђурић, Смишљене смутње, Анали Правног факултета, год. XIX, бр. 3, Београд, 230-234.

⁴⁴ В. Мајсторовић, У основи је борба против шизматика, Књижевне новине, год. XXII, бр. 396, Београд, 1. август 1971.

Графикон 2: Кретање процента ћириличких издања књига у Београду, Новом Саду и Загребу 1944-1974. године у контексту идеолошких промена и „Новосадског договора“. Хронолошки семеншти одређени су уставним променама (изузев Устава из 1946).

пад са центром у Загребу и екавски ћирилички исток са центром у Београду, којег је Ивић желео да реши био је, према схватању тадашњег партијског врха, непостојећи. У последњем, седмом наставку „Светове“ анкете о ћирилици налазимо мишљење државно-политичког врха СР Србије који је позван „да о правим и искривљеним чињеницама наше анкете“ да закључно мишљење.⁴⁵

Статистички показатељи⁴⁶ који се односе на издавање ћириличких књига искључују могућност прихватања теза о природном, постепеном остваривању идеја о потреби замене писма коју је нарочито прихватила „лева интелигенција“⁴⁷: у Београду са 97.33% у 1944. години на 61.96% у 1954. години и 41.00% у 1966. години (Нови Сад: 50.00%, 83.33%, 57.41%; Загреб: 0.00%, 2.10%, 3.90%) у време снижавања универзитетских критеријума, масовног описмењавања⁴⁸ и нагле урбанизације. Промене у заступљености ћирилице у Србији у периоду 1967-1974. године последица су, као и раније, деловања идеолошко-политичког карактера, што потврђује

⁴⁵ З. Кордић, Две азбуке двоја отворена врата, Свет, бр. 787, Београд, 19. новембар 1971., 4.

⁴⁶ Ти су подаци доступни на адреси: <http://zaprokul.org.rs/pregled-polozaja-srpske-cirilice-u-kulturi-ijavnoj-komunikaciji-prelazni-izvestaj-prve-faze-istrazivanja-publlkacija/>

⁴⁷ И. Клајн, Далеко је Скандинавија. Прилог конференцији поводом 60. годишнице Новосадског споразума, Нови Сад, 2014. <http://www.kcns.org.rs/novosadski-dogovor/ivan-klajn-daleko-jeskandinavija/>

⁴⁸ Љ. Dimić, Agitprop kultura, Београд, 1988. 29.

и кретање кривих у статистичком прегледу: употреба ћирилице јесте била свесно потискивана.

„ЈАВНА УПОТРЕБА“ ПИСМА: НАСТАНАК И ПРОМЕНА ЗНАЧЕЊА ИЗРАЗА

Борба за језик зачета у Краљевини, настављена је у СР Хрватској. Циљеви и методи државно-језичке политике у СР Хрватској у периоду 1967-1972. године израстали су из континуитета хрватске политичке и правне, дубоко конзервативне, праксе. Борба за хрватски језик у оквирима Вук-Даничићеве правописне традиције настављена је Новосадским споразумом (борба за језички простор)⁴⁹; кроз борбу за чистоту језика угрожену латиничком екавицом, што је у „Декларацији“ изједначено са Новосадским споразумом, тиме за издвајањем хрватског књижевног језика (борба за име)⁵⁰; истовремено, за његово уставно дефинисање као службеног (борба за статус).⁵¹

Ти су циљеви достизани у оквиру знатно ширих захтева за новим положајем СР Хрватске у СФР Југославији и уз снажан друштвени покрет („Маспок“). Проблем у тој политици представљали су Срби у Хрватској, прецизније, њихов положај и једнако право на национално име и карактер језика. Тај се проблем, с обзиром на територијалну распрострањеност Срба, рефлектовао на СР БиХ и СР Црну Гору.

Међу Србима у Хрватској постојале су две струје мишљења које посматрамо као основне. Једна, чији је центар било друштво и часопис „Просвје-

⁴⁹ Стипе Шувар већ марта 1967. године, полазећи с лењинистичке основе, у расправи са хрватским друговима Новосадски споразум овако тумачио: „Pri tom potpuno svjesno odbacuju istinu da se ne radi o dva nego o jedinstvenom jeziku, koji ima svoju hrvatsku, zapadnu, ijekavsku varijantu i svoju srpsku, istočnu, ekavsku varijantu.“ S. Šuvar, Nacionalno i nacionalističko, Split, 1974., 210.

⁵⁰ „Iako je (ИК ЦК СКХ, прим. аут.) Deklaraciju proglasio reakcionarnim činom, donio je 21. XII. 1967. odluku u kojoj se priznaje postojanje književnojezičnih varijanata i upućuje na razvijanje obiju, ali u okviru Novosadskoga dogovora, čije osnovne smjernice valja i dalje provoditi. Toj je odluci prethodio sastanak Mike Tripala s hrvatskim jezikoslovcima 16. XII. 1967. u CK SKH, za koji je Jonke pripremio uvodno izlaganje. U njem se zauzeo za reviziju i osuvremenjenje Novosadskoga dogovora usklađivanjem njegovih točaka s modernim strukovnim dosezima, među kojima je postojanje dvaju književnih jezika, hrvatskoga i srpskoga, nepobitna činjenica.“ Bašić, н.д.

⁵¹ „Kako bi pak standardni hrvatski jezik mogao u punoj mjeri i svestrano vršiti funkciju nacionalnoga jezičnog sredstva za sve više oblike javnoga života u hrvatskome društvu, ono mu mora osigurati službeni položaj u SR Hrvatskoj kao nacionalnoj državi hrvatskoga naroda.“ Пуну образложење хрватског језичког програма налазимо у говору „Deset teza o hrvatskome jeziku“ Д. Брозовића на саветовању у шибенском хотелу „Соларис“ новембра 1971. године. Текст је доступан на адреси <https://docs.google.com/file/d/0B0uzvUzBMBdENHVRaTdacTAzd2c/edit>

та“, која је заступала засебност националне културе Срба, тиме и ћириличког писма као њене изразите одлике, ослоњена на одлуке ЗАВНОХ-а.⁵² Тој су струји били блиски, премда не истоветни, ставови изречени у „Предлогу за размишљање“⁵³. Имајући подршку међу народом и одговарајући смеру политике ЦК СК Хрватске током „Маспок-а“, ти су захтеви јасног одраза имали у предлогу амандмана на устав објављеним у *Вијеснику*.⁵⁴ Ослоњене

⁵² „У народноослободилачкој борби и непосредно по њеном окончању национални живот Срба у Хрватској интензивно се развијао у њиховим посебним политичким, културним и образовним институцијама. Тако је начелном одлуком Извршног одбора ЗАВНОХ-а од 10. новембра 1943. најпре основан, а 12. јануара 1944. у ослобођеном Оточцу и конституисан Српски клуб вијећника ЗАВНОХ-а као национално и политичко вођство српског народа у Хрватској. По окончању рата, а на иницијативу Српског клуба, 30. септембра 1945. у Загребу је одржан Први конгрес Срба у Хрватској, на којем је преко 30.000 учесника образовало Главни одбор Срба у Хрватској као «широку политичку организацију јединственог српског народа у Хрватској», у саставу Народног фронта. Уз непосредно ангажовање ових политичких тела Срби су потом основали своје културне установе и почели радити на обезбеђивању националне просвете. Тако је 22. октобра 1944. на рушевинама глинене цркве, у којој су извршени страховити усташки покољи, основано Српско певачко друштво «Обилић», а непун месец касније, 18. новембра, поново у Глини, образовано Српско културно-просветно друштво «Просвјета». Уз «Просвјету», у чијим оквирима се развијала и издавачка делатност са сопственом штампаријом, 4. јануара 1948. године основани су у Загребу Централна српска библиотека и Музеј Срба у Хрватској. Уз све то, од 10. септембра 1943. па даље, НОП се српском народу у Хрватској обраћао посебним гласилом, штампаним ћирилицом, које се звало «Српска ријеч». У послератним годинама «Српска ријеч» је променила назив и тако постала «Просвјета». Већ током 1944/45. школске године НОП је српској деци у Хрватској обезбедио ћирилички буквар, а Председништво ЗАВНОХ-а је својом одлуком 18. јула 1944. гарантовало ћирилицу пуну равноправност са латиницом и истовремено првенство у школама са српском већином на подручју Хрватске.“ Меморандум САНУ, 31-32, доступно на адреси: <https://docs.google.com/document/d/1GaAa3pXRA45Rcb0Yg7n8au5VjWfI-UJ1DdSggvDLLZg0/edit?pli=1>

⁵³ В. Милаковић, *Право svakog naroda da određuje svoj jezik*, *Književne novine*, год XIX, Nova serija, br. 298, Београд, 1. април 1967., 10. Излагање је доступно на адреси: http://zaprosk.org.rs/wp-content/uploads/2015/09/1967_mart_b_mihailovic_mihiz_knjizevne_novine_predlog_pravo_svakog_naroda_da_odredjuje_svoj_jezik.pdf; *Језик наш данашњи*, *Књижевне новине*, год. XXIII, бр. 382, Београд, 16. јануар 1971., 2.; 3. Крстановић, *Маргиналије о српској књижевности*, *Књижевне новине*, год. XXIII, бр. 395, Београд, 16. јул 1971., 2.

⁵⁴ Предлог амандмана IV и V на устав СР Хрватске објављен у загребачком „Вијеснику“ 23. августа 1971. године:

Амандман IV

Равноправни су народи и народности у СР Хрватској.

Ради остварења равноправности Срба у Хрватској слободно и равноправно употребљавају и развијају свој језик и писмо, развијају своју културу, организирају одгој и образовање на својем језику и у ту сврху стварају се потребни увјети у одговарајућим установама и организацијама. Осигуравају се увјети за слободно изражавање националних особености Срба у Хрватској.

Срби у Хрватској размјерно су представљени у представничким и другим органима који обављају функције власти.

Амандман V

1. Закони и опћи прописи и други акти републичких органа и организација објављују се у «Народним новинама» на хрватском, односно српском језику (Срба у Хрватској), латиницом и ћирилицом.

2. У СР Хрватској аутентични су текстови савезних закона и других савезних опћих аката који су објављени у «Службеном гласнику СФРЈ» на хрватском језику.

3. Поступак пред судовима води се на хрватском, односно српском језику.

на члан 42. Устава СФРЈ из 1963. године⁵⁵ обе стране су прихватале право на засебност Хрвата и Срба као полазишну тачку, али спорећи се око места и имена језика и књижевности тамошњих Срба.

Друга струја прихватала је Броз-Кардељеву и линију у СКХ која се супротставила „маспоковцима“. Већ дебата поводом „Предлога“ у Удружењу књижевника Србије показује неколико међу мотивима Срба у Хрватској: југословенство, партијска линија, одбијање пијемонтизма Србије, страх.⁵⁶ Ова је линија превладала. Њоме није само одбачен став потписника „Предлога“, већ и основа институционалистичке струје, чију је суштину представио П.Ивић.⁵⁷ Њу прихвата и интегрише је, у оквиру политике врха СК СКЈ, линија коју смо у Србији назвали државнопартијском.⁵⁸

Након политичког обрачуна којег је Јосип Броз Тито спровео у Карађорђеву (21. седница председништва ЦК СКЈ, 1-2. децембар 1971.) напуштена је основа амандмана ЦК СКХ из августа исте године. На Проширеном састанку актива СК књижевника Хрватске 31. јануара 1972. потписник Новосадског споразума, књижевник Мирко Божић изнео је нову, сложену језичко-идеолошку-правну формулу:

„Jezik Srba i Hrvata po tipologiji je isti jezik. Hrvatskim književnim jezikom na novoštokavskoj i ijekavskoj osnovici napisana su sva nabolja djela hrvatskih i srpskih književnika, naučenjaka, publicista i drugih u Hrvatskoj. Hrvatski književni jezik zajednički je i Hrvatima i Srbima u Hrvatskoj s punim obostranim pošti-

⁵⁵ Устав СФРЈ 1963. члан 42.

Равноправни су језици народа и народности Југославије и њихова писма.

Припадници народа Југославије имају, у складу са републичким законом, на територији друге републике право на наставу на свом језику. Изузетно, у Југословенској народној армији командовање, војна обука и администрација врше се на српскохрватском језику.

⁵⁶ „Govorim kao Srbin iz Hrvatske, Srpkinja iz Hrvatske. Pitam se koji jezik treba meni da zaštiti Skupština Srbije, moj jezik tamo kojim ću ja govoriti u Dalmaciji, kada ja govorim i kada svi u Dalmaciji govore tim jezikom, takozvanim hrvatskim književnim jezikom? Šta tu meni treba da zaštiti neko? Kojim će jezikom Crnogorci govoriti, kojim će jezikom govoriti Srbi u Dalmaciji i Bosni i Hercegovini? Nama tu nikakve zaštite ne treba. Pustite vi Srbe i Hrvate u Dalmaciji da nađu zajednički način kako će rešavati svoje probleme! Nemojte dolivati ulje na vatru jednog šovinističkog besa i jedne šovinističke stihije! Zašto dolivate ulje na vatru kad znate šta vas je ta vatra koštala?“ (R. Njeguš, Zašto dolivati ulje na vatru) „Ja odlično poznajem mentalitet šovinističkog besa kad počne da razara sve nas, kad nas dovodi jednoga dana do toga da mi, Jugosloveni, posle svih nastojanja kroz stoleća, kroz Ilirski pokret, Štosmajera i Gaja ...“ (V Bunjac, Razorni šovinistički bes). O rodu, o jeziku, Književne novine, god XIX, Nova serija, br. 298, Beograd, 1. april 1967., 10. Текст је сачињен од избора стенографских белешки са редовне годишње скупштине УКС одржане 19. марта, када је дошло до појединачног изјашњавања о садржају „Предлога за размишљање“.

⁵⁷ „Уместо да се посвете таквом раду неки су се наши лингвисти руководили тенденциозно политичким, а не научним приступом лингвистици. О томе говори и друг Кардељ: »Они се на факултетима не баве науком, него прије свега идеологијом и политиком«. (...) И др Душан Драгосавац, у свом одговору лингвисти Ивићу оправдано примјеђује да ће лингвиста најбоље придонијети своје народу ако се бави лингвистиком.« М. Божић, Језик и толеранција, Политика, год. LXIX, бр. 21243, Београд, 23. новембар 1972, 14.

⁵⁸ Партијску линију исцрпно, па и надахнуто, представља Србин из Хрватске на раду у ЦК СКС: S. Vukomanović, Jezik, društvo, nacija, Beograd, 1987.

vanjem određenih specifičnosti, s punom tolerancijom leksičkog blaga ... Logično je da svaki narod naziva jezik svojim imenom. Odvajanje i podvajanje na nacionalnoj osnovi ili na samom imenu jezika smatramo nacionalističkim, separatističkim, odnosno unitarističkim tendencama i manipulacijama ... u kontekstu našeg stava smatramo da je nepotrebno u Hrvatskoj naglašavati službenost jezika.“⁵⁹

Тиме је достигнут назив језика у складу с формалним одрицањем Матице хрватске од Новосадског споразума 16. априла 1971. године.

Циљ трећег елемента програма, борбе за статус, достигнут је увођењем израза „јавна употреба“ хрватског књижевног језика. И једно и друго садржано је у амандману V на Устав СРХ од 16. фебруара 1972. године који је постао чл. 138 Устава СР Хрватске из 1974. године.

„U Socijalističkoj Republici Hrvatskoj u javnoj je upotrebi hrvatski književni jezik – standardni oblik narodnog jezika Hrvata i Srba u Hrvatskoj, koji se naziva hrvatski ili srpski.“

Због чега је, у ствари, у амандман и у Устав СР Хрватске, и само ту, uveden израз „јавна употреба“? Тражена, и пронађена, одговарајућа (у данашњем речнику „политички коректна“) формулација. Терминолошки гледано, „хрватски књижевни језик“ је добио додатну одредницу „стандардни“. На тај је начин, индиректно, uveden услов којег је лингвиста Далибор Брозовић сматрао нужним за дефиницију службеног, тј. државног језика. Тиме је у борби против државног језика Југославије стечен, осим формално, државни језик Хрватске.

Лингвиста Бранислав Брборић је на основу логике ствари и уз један непроверен глас, у писму Стипи Шувару, изразио уверење да је формулацију након 21. седнице сачинио Мирко Божић, тежећи да постигне формално прихватљиву средокраћу између захтева „Маспока“ и оквира које је наметнуо Јосип Броз Тито. Брборићевом сарајевском саговорнику Божић је неформално ставио до знања да је *„(go)садашња дефиниција понешто компромис са снајама које су изјубиле власи послије 21. сједнице.“*⁶⁰

Брборићево Писмо проф. Светозару Марковићу од 25. новембра 1972. указује да је „јавна употреба“ у ствари идентична „службеној употреби“. Високи хрватски функционер Јосип Врховец је 11. октобра 1972. наглашавао „важност уџбеника о хрватском језику која произилази из уставних одредаба којима је хрватски језик утврђен као службени језик у Хрватској“ да би га Божић исправио 4. новембра, објашњавајући због чега се назив хрватски књижевни језик нашао у амандману:

„ ... садржи ширину, бољаштво ријечи, толеранцију и непрестану употребу изучавања језика ... У контексту тога става Устав и не наглашава службеност језика, иако говори о језику у јавној употреби.“ (подвукао С.С.)

⁵⁹ Kesar, Đ. Bilbija, N. Stefanović, Geneza maspoka u Hrvatskoj, Beograd, 1990., 958

⁶⁰ Б. Брборић, Писмо др. Стипи Шувару, О језичком расколу, Београд-Нови Сад, 2000., стр. 61-62.

Обојица су се притом позвали на исту марскистичку мисао, да је језик друштвени однос, а не само правопис, односно лингвистичка категорија.⁶¹

Идеолошко покриће за овај политички продукт пронађено је у изворном лењинизму и представљено у излагању Мирка Божића, тада потпредседника Сабора СР Хрватске и председника саборског Одбора за међунационалне односе, одржаном 3. новембра 1972. на седници РК ССРП Хрватске:

„Утврдивши име у јавној употреби и народно име језика Хрватша и Срба у Хрватској, Устав је само утврдио чињеницу. Животи ће дати дух и садржај језику. За нас су битне управо садржајне функције и димензије језика: знаствене, културне, социолошке, друштвене, комуникативне.

У контексту тог става хуманој, толерантној, културној Устав и не налагава службености језика, иако говори о језику у јавној употреби. Увијек треба имати на уму Лењинов став о језику, о равноправности и о службености језика. Ево шта каже Лењин: „Јар ма колико ви рекли лијејих фраза о култури, обавезан државни језик сјојен је са присилом, шуцањем у главу. А присила ће довести само до једног: она ће заостријати непријатељства, створиће милијун нових шрвења, појачаће раздражености и међусобно неразумјевање“. То су Лењинове ријечи из 1914. године.

Треба то имати на уму и кад се ради о tzv. нормативним тенденцама о језику, нарочито ако се не води рачуна о друштвеној условљености језика. Ако се те нормативне тенденце (читај: „службености“) појављују у средствима јавног комуницирања, па се умјестио два синонима у истом језику нађемо у „милијун нових несјоразума и шрвења“, то и такво нормирање заиста неће унаприједити језик.

Сви они који не би језик промашрали у тим ошћелудским, марксистичким оквирима, шворили би од њега средство манипулације (полиитичке, или политизирани, или политиканске манипулације) а управо то не би било у духу амандмана на Устав Социјалистичке Републике Хрватске.“

Како је још 1967. године везивање ћирилице за језик Срба одбачено као шовинистичко, а СР Србија се 1971. године изјаснила за начелну равноправност и појединачну слободу у избору писама, писмо за народни језик Срба у Хрватској могло је да буде, начелно говорећи, и ћирилично, али у „јавној употреби“ био је хрватски књижевни језик, као заједнички стандардни и Хрватима и Србима. Тиме је латиничко писмо било књижевно у свим областима живота где се користио стандардни језик Хрвата и Срба. Ћирилица је у том систему била сведена на у најужем смислу службену, стриктно правну употребу: „Народне новине“ су биле штампане хрватским књижевним језиком, и на ћирилици.⁶² Премда формалне природе, овај

⁶¹ Б. Брборић, О језичком расколу, Београд Нови Сад, 2000., стр. 57.

⁶² Чланом 263. Устава СФРЈ регулисано да се савезни закони и акти објављују у Службеном гласнику СФРЈ „на језицима народа Југославије утврђеним републичким уставима“. С тим у вези је члан 293. у уставу СР Хрватске који одређује да се правни акти у савезном гласнику објављују „на хрватском књижевном језику, латиницом“, а републички (члан 292.) латиницом и ћирилицом.

уступак представља интересантно и свакако прагматично одступање од хрватске правне традиције.

У процес одржавања асиметричног јединства српскохрватског језика ћирилица је, колико смо успели да утврдимо, ушла: 1) од пролећа 1967. приказана као исказивање шовинизма, уколико се инистирало на искључивој вези са српским језиком; 2) од 1972. виђена као израз национализма, уколико се инсистирало на пуној, пребројивој и правно нормираној равноправности са штокавском латиницом; 3) од педесетих неравноправна у техничком погледу (штампа, телевизија); 4) од шездесетих схватана као природним путем нестајућа у општем културном и технолошком (цивилизацијском) тренду; 5) начелно равноправна, али уз појединачну слободу у избору писама на свим нивоима и готово у сваку сврху. Додатни терет јој је наваљен тиме што је током дебате, чија је сврха била практична, а идеолошки оквир задат, под императивом комуникације у оквирима српскохрватског, развијано схватање о проблему равноправности писама као искључиво лингвистичком питању, к томе од секундарног значаја у односу на језик.⁶³

Будући да је Устав СФРЈ из 1974. године предвиђао службену употребу словеначког, хрватског, српскохрватског и македонског језика, тражено је заједничко решење прилагођено ситуацији у којој штокавци језичку равноправност у федерацији оставарују у четири републике. Уставна решења, међутим, нису била униформна. За разлику од Хрватске где је „у јавној употреби“ био хрватски књижевни језик, српскохрватски се као „службени језик“ налазио у уставима СР БиХ и СР Црне Горе са равноправношћу оба писма. У Србији је тај језик са два писма био у „у употреби“, а аутономне покрајине су га, полазећи са тог основа и на основу новостечених овлашћења, регулисале самостално. Суштинско питање, за које је одговор мукотрпно тражен, било је: како две варијанте (тиме је замењено „два изговора“ у *Новосадском споразуму*) књижевног језика (модернији термин „стандардни језик“, будући у уставу СР Хрватске, тада је почео да бива прихванат) развијене на основу другачијих културних наслеђа Срба и Хрвата из исте штокавске језичке основе, помирити с чињеницом да се ти народи скоро без икаквих тешкоћа међусобно споразумевају у четири републике лабаве федерације? У покушају да се очува повезујућа улога српскохрватског језика отпочела је дебата о језичком и термилошком компромису.

Одговор на то питање требало је, међутим, да буде тражен у републикама знатно повећаних надлежности и уз два нова народа, црногорски као

⁶³ „Па ипак имајмо у виду да су и ћирилица, и латиница, и свако друго писмо, само скуп знакова, само средство да се забележе мисли.“ И. Клајн, Против искључивости, Политика, год. LXXXVI, бр. 27072, 18. фебруар, 1989., 14.; „У свему овоме ја нисам сентименталан: за мене је азбука пуко средство биљежења мисли и ријечи и ништа више“ Б. Брборић, Писмо проф. Светозару Марковићу (25. новембар 1972.), О језичком расколу, Београд-Нови Сад, 2000., 59.

већински у СР Црној Гори и муслимански, додат Србима и Хрватима у СР Босни и Херцеговини. Још током процеса уставне редифиниције СФРЈ, испрва маргинално, али готово моментално ти су новопризнати народи почели да показују вољу за издвајањем властите републичко-националне књижевности. Тиме, аналогно хрватском случају, и националне варијанте српскохрватског језика.

Центар дебате био је у Сарајеву, којег је језичко питање највише угрожавало. Хрватски књижевни језик „у јавној употреби“ био је у асиметричном положају у односу на српскохрватски који је био „службен“, односно „у употреби“. Нађено решење било је инсиситрање на двојном српскохрватском/ хрватскохрватском уз прокламовану равноправност писама као „службених“. Такође, кроз прихватање „јавне употребе“: била је уставна и односила се на хрватски језик; била је недефинисаног садржаја; хуманог, културног, толерантног карактера на лењинистичкој основи; на почетку и на крају, била је плод Титовог обрачуна са Маспоком у Карађорђево. Језичко питање је у таквом уставноправном оквиру уистину било јединствено у својој компликованости⁶⁴, у социолингвистичком се само од себе даље компликовало⁶⁵, а политичка воља да га се реши није постојала⁶⁶.

У СР Србији уочавамо два приступа тој дебати. Први је био иниситирање на потпуној равноправности екавског и ијекавског, ћирилице и латинице, што би било регулисано уставним путем. Ту линију је наглашавала институционалистичка („ивићевска“) струја, одраније означена као националистичка. Утемељена у дубокој традицији југословенства и у Новосадском споразуму није могла да буде одбачена, али због одраније познатих циљева није била подржана званичном политиком. Успех је стога био делимичан, а као највећи се може означити прелазак сарајевског „Ослобођења“ 1979. године на упоредну употребу оба писма.

Покушаји да се у „Политици“ и Радио-телевизији Београд спроведу програми пуне равноправности нису имали успеха. Разлог томе, осим брзе акултурације ијекаваца у Београду, може да се нађе у још једном неуспеху: због отпора војвођанских „аутономаша“ и неколико професора Филоло-

⁶⁴ Б. Брборић, Српскохрватски језик у свјетлу уставноправних и социолингвистичких одређења (1979-1980, 1984), н.д., 241-291

⁶⁵ „Треба да се навикнемо на то да источна варијанта, западна варијанта, српска језичка култура, хрватска језичка култура и српскохрватски књижевни језик нису исти појам или пет назива за један те исти појам, већ појмови, називи и творевине који нису међусобно супротстављени, па их све ваља уважавати како би се видело и знало да су у међусобном складу. Наравно, тих пет појмова могуће је видети и као пет разина једнога надређеног појма српскохрватски језик.“ Б. Брборић, Смисао и домет нове „Политикине“ језичке оријентације, н.д. 141

⁶⁶ „У било каквом покушају да се томе истраже узроци, најчешће ће бити споменути на првом мјесту изванјезички, политички разлози.“ Д. Роксандић, О отвореним питањима језичке политике СР Србије, Марскистичка мисао, бр. 5-6, Београд, 1987., 96

шког факултета није могла да буде основана стална комисија као централно регулаторно-стандардизујуће тело за српски језик. Ивићева политика „двоструке предвојености“ националног језика и писма је и даље била под тешком анатемом хрватског одбацивања, о чему се у партијским врховима очигледно водило рачуна.⁶⁷

Ова струја прихватила је израз „јавна употреба“ на самом почетку осамдесетих година, у фусноти, у оквиру предлога за измене устава СР Србије којег је изнео Бранислав Брборић. Ставивши до знања да су институционалисти свесни шта израз „јавна употреба“ у Хрватској у ствари подразумева, и какве ефекте има, он је предложио следеће образложење: „Боље је рећи у „јавној“ него у „службеној“ употреби ... јер су језици народа у „службеној употреби“, а овдје је ријеч о јавној употреби стандардне новоштокавштине у контексту њене дефиниције, која је потребна стога што је она једини наш језик којег говори и који је обиљежен варијантским разноликостима.“ Тај језик је српскохрватски, који је *стандарни облик народној језика* Срба, Хрвата, Муслимана и Црногораца. Употреба оба писма је слободна и пуноправна: упоредност, наизменичност, изнимке од правила могуће је утврдити републичким законом.⁶⁸ Одлука да се прихвати израз „јавна употреба“ одговара програмској основи у којој се, између два југословенски усмерена принципа, налази „неопходност и легитимност цјеловитости српске језичке културе у Југославији“.⁶⁹

Други приступ, државнопартијски, такође се залагао за равноправност језика и писама, али без посредовања државе. Централни комитет није желео законодавно да делује нити да се ангажује на осваривању прокламованог циља, равноправне употребе обају писама. Штавише, на у то време одржаном Конгресу културне акције, упркос томе што је рурално становништво тражило књиге на ћирилици које је могло без напора да чита, о њој није проговорена нити реч.⁷⁰ Иако је у приступу основној поставци, заједништву српскохрватског језика, начелно сагласна са ивићевском струјом, ова је концепција потпуно другачија.

Основа тог приступа „јавној употреби“ није било тражење практичног и институционалног решења, већ давање новог садржаја изразу и његовом подизању на термилолошки ниво. Оправдање је утемељено у елементима при-

⁶⁷ У исказу Б. Брборића постоји много спорног. Он тврди да су политичари „у Србији били готово сасвим одлучни да се оно оснује“, да је иницијативу „добро разумео већи број политичара, међу којима и веома утицајни Петар Стамболић“. Не звучи логично да је неколико професора на катедри за јужнословенске језике и нешто „аутономаша“ који ће се „касније прометнути у горљиве Србе унионисте“ могло да сруши подршку коју спомиње. Б. Брборић, Комисија на расклапање (уводне напомене уз поглавље), н.д. 71.

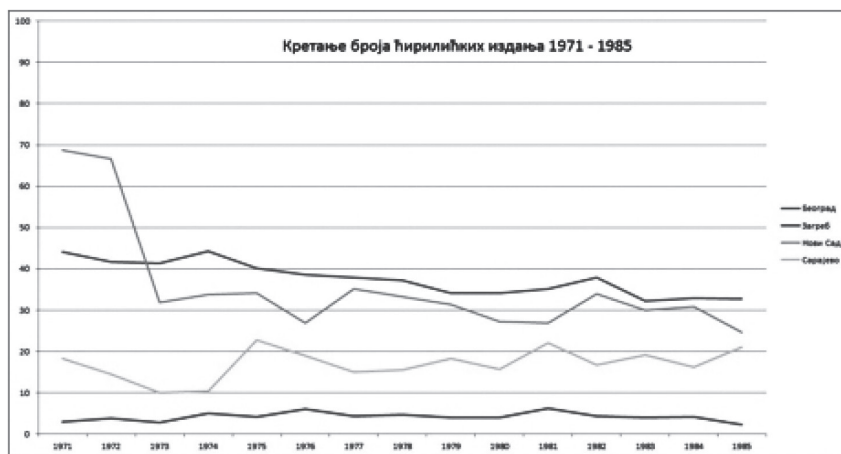
⁶⁸ Б. Брборић, Српскохрватски језик у свјетлу уставноправних и социолингвистичких одређења (1979-1980, 1984), н.д., 283.

⁶⁹ Н.д. 282.

⁷⁰ Кад сељак пође по књигу, Свет, бр. 786, Београд, 12. новембар 1971., 6.

роде језика и природе писма: оба имају **комуникациони**, али и **симболички (манифестациони)** карактер. У духу Божићевог лењинистичког оправдања комуникационо је повезано са „јавном употребом“, а симболичко са „службеном употребом“. Прво је људско, толерантно и прогресивно, друго нормативно, искључиво и регресивно. У садржај „јавне употребе“ додат је, временом и прећутно, термин „лична (индивидуална) употреба“, у законодавствима парламентарне демократије стандардан и противстављен „службеној употреби“.

Симболичка функција, а она је у писму другачије и обилније наглашена него у случају језика, асоцирана је са два доктринарна елемента дефиниције српског национализма. Осим што је стопила тезе природњачко-технолошке интелигенције, државнопартијска струја провлачи и скерлић-ранковићевске елементе: према том мишљењу, ћирилица ни на који начин није придоносила комуникацији на српскохрватском језику. Стога је подршка њеној равноправној употреби била начелна и декларативна, а уставно и законско регулисање те равноправности непотребно.

Графикон 3: Прејед кретања броја ћириличких издања у четири републике српскохрватског језика у периоду 1971-1985.

ЋИРИЛИЦА КАО СЛУЖБЕНА ЗА СРПСКИ ЈЕЗИК

Ове су се струје у погледу „јавне употребе“ коначно разишле у процесу стварања новог језичког договора којег је 1985. године, у очекивању још једне уставне реформе, потакао ЦК СК Хрватске. Постојала је намера да расправа о остваривању равноправности путем језичке политике остане међу стручњацима и политичарима. Ипак, дебата се у јавности Србије

разбуктала на питању употребе ћирилице. То питање је, први пут након 1967. године и поново пред уставним променама, отворено покренуто као национално. Делегат Батрић Јовановић је марта 1986. године начинио нечувен скандал указавши, на заседању савезне скупштине, да је ћирилично писмо на Косову и Метохији, у СР Хрватској и СР БиХ фактички нестало. Б. Јовановић није био „гибаничар“, већ носилац Споменице, борац Прве пролетерске. „НИН“ је двадесетак дана касније објавио анкету о употреби ћирилице у Србији, другу и последњу у СФРЈ.⁷¹

Будући да је уставна реформа у СФРЈ требало да, између осталог, уједначи правну терминологију на свим нивоима, појавило се питање шта „јавна употреба“ у ствари обухвата. Насупрот државнопартијској, институционалистичка струја је одраније заступала мишљење да је потребно проширење досега „службене употребе“⁷² и њено законско регулисање. Притисак јавности да се ћириличком писму, као националном, обезбеди службеност ишао јој је на руку. Проблем је представљао то што су захтеви знатног дела јавности превазилазили захтев за равноправношћу два писма у српској култури. Тражена је ћирилица као национални стандард.⁷³

Подељеност мишљења око „јавне употребе“ јасно се уочава у компромисном карактеру Амандмана бр. XXVI Уставне комисије Скупштине СР Србије од 7. јануара 1989. године.⁷⁴ Задржане су и „службена“ и „јавна“ употреба, а њихов однос је требало да буде регулисан законом. Закључујући тачку дневног реда тада утицајни политичар Борислав Јовић је рекао да текст амандмана остварује „све друштвене циљеве које смо желели да остваримо“ те да га је тешко „у било чему променити, наравно, ако се полази са истих идејних опредељења.“ Премда је било различитих мишљења стручњака, нађена је равнотежа која обезбеђује „оно шта је данас и у будућности за нашу републику најрационалније“.⁷⁵ Завршну реч у дебати о поло-

⁷¹ „Јавно говорење о ћирилици, о равноправности два писма последњих двадесетак дана није више заклоњено оправдањем да је о најделикатнијим стварима најбоље ћутати.“ В. Зечевић, Зашто узмиче ћирилица, НИН, бр. 1840, Београд, 6. април 1986, 12-16

⁷² „Међутим, службена употреба језика никако се не може свести на државне органе (то је само њен ужи опсег), а још мање на њихова службена гласила (што је најужи сегмент претходне категорије ...)“ Б. Брборић, Језик у службеној употреби у СР Србији у светлу бројних уставних недоумица, н.д., 305.

⁷³ Р. Маројевић, Ћирилица на раскршћу векова. Огледи о српској етничкој и културној самосвести, Горњи Милановац, 1991.

⁷⁴ „У Социјалистичкој Републици Србији у службеној и јавној употреби је српскохрватски језик и његова писма – ћирилица и латиница.

У Социјалистичкој Републици Србији, на подручјима на којима живе поједине народности, у равноправној службеној и јавној употреби су српскохрватски језик и језици тих народности и њихова писма, у складу са Уставом и законом.

У раду државних органа и организација која врше јавна овлашћења, у Социјалистичкој Републици Србији и у другим случајевима утврђеним републичким законом, у службеној и јавној употреби је ћирилично писмо.“

⁷⁵ Све новине у Предлогу амандмана представљају нужну промену, Политика, год. LXXXVI, бр. 27030, Београд, 7. јануар 1989.

жају ћирилице у тим амандманима, коју је у „Политици“ наметао правник и социолог, академик Радомир Лукић⁷⁶, имао је лингвиста Ранко Бугарски.

Захтев да ћирилица буде дефинисана као једино службено писмо у Србији посматрао је као „екстреман“ и „вишеструко опасан“. На уставно-правном нивоу противан је основним опредељењима за равноправност језика и писама народа и народности и могао би да има последице на уставно-правне регулативе у осталим републикама. Такође, битно ограничава индивидуалне слободе, право избора језика и писма. На културном нивоу противан је традицијама српске и југословенске културе, нема лингвистичких аргумената којима би се могло бранити давање привилегованог статуса у односу на латиницу, јер иако је ћирилица „основно“ српско писмо многи од њих су се служили и служе се латиницом. На идентитетском нивоу, неодрживо је поистовећивање народа са писмом, како се види у случају Турака или Румуна⁷⁷ који су прешли на латиницу. Коначно, и за Бугарског најважније⁷⁸, језици и писма треба да служе „отварању, споразумевању и богаћењу“, те да се „предложеним фаворизовањем ћирилице доприноси даљим језичким поделама“. Једино исправно је решење које начелно предвиђа заступљеност оба писма у службеној употреби, „што је став заузет у расправи на Филолошком факултету у Београду, установи свакако надлежној да саопшти своје мишљење о овим питањима.“⁷⁹

Ова је солуција била тешко компромитована с хрватске стране. Сабор је 1990. године најпре изгласао амандмане⁸⁰, а затим и устав⁸¹, из којих је потпуно избачена „јавна употреба“. Службени језик био је хрватски, а службено писмо латиница. Мањине, међу њима и Срби, свој су језик и писмо

⁷⁶ Р. Д. Лукић, Ћирилица у амандманима на Устав СР Србије, Политика, год. LXXXVI, бр. 27037, 14. јануар 1989., стр 15.

⁷⁷ На слабу заснованост овог аргумента, којег сматрамо неупотребљивим у расправи, пажњу смо обратили у С. Стефановић, Неколико речи о преласку Турске и Румуније на латиничко писмо, Београд, 2014. (http://zaprokul.org.rs/wp-content/uploads/2015/03/cirlica_primer_turske_i_rumunije1.pdf)

⁷⁸ У дебати о језику Бугарски је „дух“ новосадског споразума видео као трајну инспирацију. Он је видео потребу за споразумним, заједничким утврђивањем језичке политике српскохрватског језика као комуникационог језика на којем би требало заједнички да се ради. Сматрао је да би вишенационална федерација требало да проводи прокламовану политику пуне равноправности „језика народа и народности и слободу појединаца у избору језика, изговора и писма“ изградивши у датом моменту непостојеће „поуздане механизме за остваривање свега што подразумевају ова начела и за усмеравање језичког развоја одговарајућим правцима“.

R. Bugarski, Jezik od mira do rata, Beograd, 19952, стр. 15 22.

⁷⁹ Сава Даутовић, Писмом до разумевања, Политика, год. LXXXVI, бр. 27083, 1. март, 1989., стр 19; R. Bugarski, Jezik od mira do rata, Beograd, 19952, стр. 50 56.

⁸⁰ Амандман LXVIII на Устав СР Хрватске од 25. јула 1990.

1. U Republici Hrvatskoj u službenoj je uporabi latiničko pismo.

Uz obvezatnu uporabu latiničkog pisma u upravnim jedinicama s većinskim dijelom pučanstva koje koristi ćirilicu ili drugo pismo jamči se i službena uporaba tih pisama. Način službene uporabe ćirilicnog ili drugog pisma, uz latiničko, uređuje se zakonom.

2. Ovim amandmanom zamjenjuje se stav 2. člana 138. Ustava.

⁸¹ Устав Хрватске од 22. децембра 1990:

„Чланак 12.

U Republici Hrvatskoj u službenoj je uporabi hrvatski jezik i latinično pismo.

U pojedinim lokalnim jedinicama uz hrvatski jezik i latinično pismo u službeni se uporabu može uvesti i drugi jezik te ćirilicno ili koje drugo pismo pod uvjetima propisanim zakonom.“

могли да уживају као лично право, „личну употребу“, док колективна права на њих уживају територијално и према високом цензусу.⁸²

У таквим је околностима прихваћена формулација Устава Србије од 28. септембра 1990. године⁸³, којим је израз „јавна употреба“ формално напуштен. Примена међутим, није. Налазимо је у Закону о службеној употреби језика и писама (1991., 1994., 2005., 2010.) који није написан на основу уставног решења из 1990. године, већ Амандмана бр. XXVI из 1989., у којем се на једном месту налазе и „службена“ и „јавна“ употреба. То намеће питање њиховог разграничења. Премда ваљан теоретски одговор није могуће извести, оно се налази у чл. 2. и 3. Закона који одређује службено писмо (и језик) за рад државе и вршење јавних овлашћења.⁸⁴ Све изван тога оставља недефинисаним. То логички јесте, као у случају хрватске уставне праксе, „лична употреба“. Будући да она нема такав опсег, у празном простору остала је и попуњава га „јавна употреба“: првенствено у погледу писма, али и језика, премда у терминолошком погледу данас постоји само као питање којег Одбор за стандардизацију српског језика није успео да реши.⁸⁵ Успех институционалиста био је, дакле, само привидан.

Међу присталицама „јавне употребе“ у процесу и након распада СФРЈ разазнајемо два приступа. Први заступа сарајевски професор Милан Шипка, који је део каријере посветио достизању југословенског језичког компромиса. Његов је приступ институционалистички, развијен у покушајима да се досегне решење језичких проблема Босне и Херцеговине, шире и читавог штокавског подручја, али препоручен за Србију. Теоретско образложење дистинкције између „службене“ и „јавне“ употребе није јасно⁸⁶, али Шипка у предлог решења уводи *индивидуалну слободу избора и колективну*

⁸² За данашње правно стање ћирилице у Хрватској види: Zaključak sa Odlukom Ustavnog suda Republike Hrvatske br. U-VIIR-4640/2014 od 12. kolovoza 2014. o ustavnosti referendumskog pitanja Građanske inicijative „Stožer za odbranu hrvatskog Vukovara“, donešenom na zahtev Sabora Republike Hrvatske.

⁸³ Члан 8.

У Републици Србији у службеној је употреби српскохрватски језик и ћирилично писмо, а латиничко писмо је у службеној употреби на начин утврђен законом.

На подручјима Републике Србије где живе народности у службеној употреби су истовремено и њихови језици и писма, на начин утврђен законом.

⁸⁴ Преднацрт Закона о националном службеном језику и његовом матичном писму (15. новембар 2004. године), 12. Документ је доступан на адреси <https://docs.google.com/file/d/0B0uzvUzBMBdEUjJRY3VkMnZTVTg/edit?pli=1>

⁸⁵ „... још није разграничено шта је то службена, а шта јавна употреба језика односно да ли је јавно истовремено и службено (!) Ако је закон прописао да је српски језик базиран на ћирилици, то би онда требало и поштовати.“ Извештај о раду Одбора за стандардизацију српског језика у 2007. години, Списи одбора за стандардизацију српског језика, књ. 11., Београд, 2011., 22

⁸⁶ М. Шипка, Језик и политика. Социolingвистичке анализе, Београд, 2006, 20-21, 22, 28, 46, 54-55

слободу избора (нпр. редакција медија) писма. Ћирилице би у Србији требало дати предност при службеној употреби.⁸⁷

Друго мишљење, чији је истакнути представник Р. Бугарски, представља континуитет државнопартијске струје. Дошло је до промене у идеологији која је постала, или се барем таквом представља, либерално-грађанска⁸⁸ којој је политички и друштвени циљ интеграција Србије у Европску унију. Подручје „јавне употребе“ проширено је до крајњих граница⁸⁹ тиме и употреба штокавског латиничког писма којег присталице и даље држе за равноправно у српском језику.⁹⁰

Овај приступ је, међутим, противан правном искуству и пракси држава Европске уније која језичку политику изричито препушта суверенитету држава-чланица, као у случају руског у Прибалтику или ћирилице у Хрватској. То правно искуство и пракса базира се на два термина, „official“ и „individual“ за већинско становништво уз заштиту мањинских права, како је примењено у Уставу Хрватске. Њихов међуоднос не одређује законско решење, већ грађанска свест.⁹¹ Устав Србије из 2006. године готово је идентичан том решењу. Разлика је у мањинским правима, која су у Хрватској

⁸⁷ „26. С обзиром да је ћирилица прво и традиционално писмо српске писмености, а имајући у виду и процесе њеног потискивања из јавне употребе, препоручује се законодавцима да законима о службеној употреби језика и писма томе писму, као једном од симбола српског народа, обезбиједе предност у службеној употреби.“ М. Шипка, За кодекс употребе српског стандардног језика, Српски језик у нормативном огледалу, Београд, 2006., 309-310

⁸⁸ „Међу mnogobrojnim i različitim funkcijama koje jezik i pismo obavljaju u ljudskim društvima, za ovaj osvrt posebno su relevantne dve – komunikacijska i simbolička. (...) U principu, građanska orijentacija u politici polazi od komunikacijske funkcije u duhu tolerancije postojećih razlika, dok nacionalno usmerenje insistira na simboličkoj funkciji u znaku isključivosti, čime se većinska nacija u višenacionalnoj zajednici favorizuje i putem jezika, odnosno pisma (...)“ R. Bugarski, Jezik od mira do rata, str. 125-127, Beograd, 1995. „За разлику од других унутрашњих струја (ibeovci, dilasovci, rankovićevci, maspokovci) које су се јављале у Партији у току њене полувековне власти и бивале елиминисане увек у интересу њеног револуционарног јединства, ознака за Nikezićevу концепцију имала је у корену идеју изворно супротну идеји комунизма. Liberalizam је implicирао грађанско друштво и приврженост вредностима западноевропске цивилизације. Liberalној економiji и владавини права, пре свега. Ali и anticentralizmu и antinacionalizmu као главним бранана политичком монополу и аутократској владавини.“ L. Perović, Dominantna и neželjena elita, Beleške о интелектуалној и политичкој елити у Србији (XX-XXI век), Beograd, 2015., 150.

⁸⁹ „... службена употреба језика један знатно ужи и специфичнији појам од јавне употребе језика, чији део представља. То је, пре свега, употреба језика у раду државних органа... (...) А јавна употреба језика је много шире и веома неодређен појам, јер уз строго службену употребу језика укључује и сваку другу употребу језика која није приватног карактера – дакле, у шкољству, издаваљству, масовним медијима, привредном, политичком и културном животу итд.“ R. Bugarski, Jezik од mira до rata, стр. 70-71.

⁹⁰ Čanak: Jezici nas približavaju EU, B92 Online, Beograd, 11. mart 2014. http://www.b92.net/info/vesti/index.php?yyyy=2014&mm=03&dd=11&nav_id=822432

⁹¹ „Здрава национална свест, наравно с грађанским усмерењем, подразумева и спознају (сознање, више унутрашњег него спољашњег постања, али и спољашњег), и самосвест, и самодисциплину. Дисциплина, опет, подразумева и знање, и слободу, и нужност, и поштовање хијерархије у друштвеној организацији, и зрелу демократију. За демократију је основно уважавање правила друштвене игре и нормално/морално понашање, оно које је усклађено с ваљаним друштвеним нормама и добрим обичајима, што значи да свако може јавно мислити и говорити шта хоће и кад хоће, али не и где хоће, а још мање како хоће“ Б. Брборић, С језика на језик. Социолингвистички огледи II, Београд-Нови Сад, 2001., 175

регулисана државним законом и подручна Сабору, а у Србији уставом и законом. Препоруке Венецијанске комисије која би требало да саветује државе-кандидате за пријем у ЕУ нелогичне су и незасноване, као у примеру положаја ћирилице у уставу Србије из 2006. године⁹², или противуречне ранијим, што је уочљиво на примеру устава Украјине.⁹³

Преднацрт Закона о националном службеном језику и његовом матичном писму (15. новембар 2004. године), писан за нови Устав који је био у изради и којег је подржао Одбор за стандардизацију⁹⁴ базиран је на сасвим другачијој основи. Српски језик и ћирилица дефинишу се као „национални службени језик“ и „његово матично писмо“. Подручје службене употребе је веома широко омеђено и детаљно прописано. Тиме су делимично прихваћене основе програма „Предлога за размишљање“, а у складу са континитетом мисли институционалистичке струје предвиђено је и оснивање посебног завода који би се бавио питањима стандардизације и спровођења закона.⁹⁵ По доношењу Устава из новембра 2006. године, који у члану 10. одељка „Начела устава“ прописује „У Републици Србији у службеној употреби су српски језик и ћирилично писмо. Службена употреба других језика и писама утврђује се законом, на основу Устава.“, овај се нацрт закона, са доласком нове владе 2008. године, изгубио у процедури.⁹⁶

Усвојен је, уз формална прилагођавања речнику новог Устава, закон из 1991. године. Удео употребе ћириличног писма наставио је да пада. Иако се институционалистичка струја, која је на иницијативу академика Павла Ивића изборила оснивање Одбора за стандардизацију српског језика, изричито

⁹² Evropska komisija za demokratiju putem prava (Venecijanska komisija), Mišljenje o Ustavu Srbije usvojeno od strane Komisije na 70. plenarnoj sednici, Venecija, 17-18. mart 2007., 6 (тачка 12.) [http://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDLAD\(2007\)004-srb](http://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDLAD(2007)004-srb)

⁹³ European Commission for Democracy through Law (Venice Commission), Opinion on the draft law on languages in Ukraine Adopted by the Venice Commission at its 86th Plenary Session, Venice, 2526 March, 2011., 17. [http://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDLAD\(2011\)008-e](http://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDLAD(2011)008-e) (одељак Conformity with Article 10 of the Constitution, 17.)

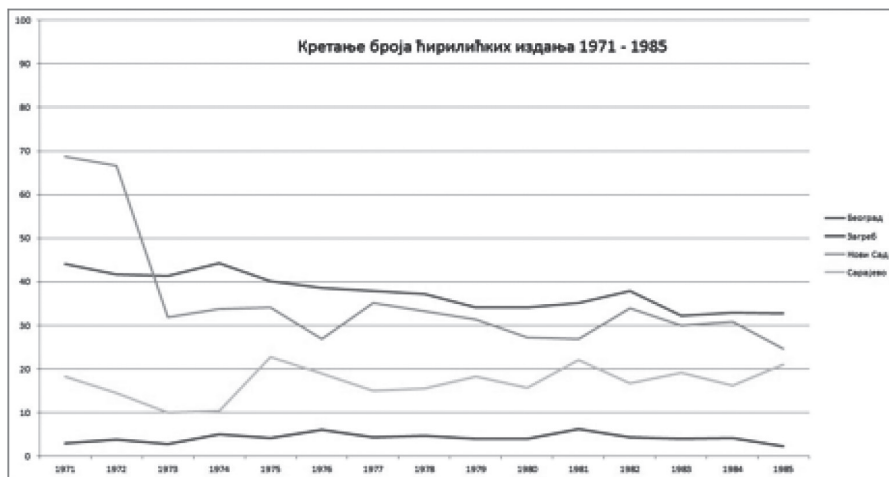
⁹⁴ Радна верзија начињена је новембра 2004. године у Министарству културе (министар Драган Којадиновић, СПО). Јануара 2007. године била је у процесу разматрања, али никада није прошла процедуру. „Др Вељко Брборић подсетио је присутне да се прошле године (2005. прим. аут) Министарство културе похвално изразило о Нацрту закона о службеном језику и писму и да се усвајањем новог Устава Одбор за стандардизацију још једном обрати надлежнима и затражи његово хитно усвајање. (...) Др Милош Луковић (...) После избора сигурно ће се усвојити, барем ми очекујемо, Закон о службеном језику и писму, а са предложеним Нацртом већ је упознато законодавство. У изради нацрта овог Закона учествовао је и покојни Бранислав Брборић. Задатак Одбора је да инсистира на његовом што скоријем усвајању.“ Белешка са седнице комисије број 8, одржане 5. децембра 2006. године, Списи одбора за стандардизацију српског језика, књ. 10., Београд, 2007., 102.

⁹⁵ Преднацрт Закона ...

⁹⁶ На појаву овог предлога у процедури веома оштро је реаговао R. Bugarski, Jezička politika i jezička stvarnost u Srbiji posle 1990., Evropa u jeziku, Beograd, 2006. Доступно такође на: <https://www.scribd.com/doc/196516856/R-Bugarski-Jezi%C4%8Dka-politika-u-Srbiji-posle-1991>

подржала *Преднацрт закона* из 2004. године, изричито изјаснила другачије, данашњи председник тог Одбора заступа мишљење државнопартијске струје: „Устав и закони могу да регулишу службену и јавну употребу писма, али јавна употреба, као што знамо, има тешко одредљиве границе, јер је реч о обичајима и навикама људи. Једину стварну промену могла би донети забрана латинице или њено избацивање из основношколске наставе, а и једно и друго неспојиво је с грађанским слободама.“⁹⁷

Питање службене употребе ћириличног писма тиме је остало део српског, парадоксима изобилног, културкамф-а.⁹⁸

Графикон 4: Процентуални удео издања књига и периодике штампаних ћиричним писмом у Србији након окупације дела територије и смене режима са приказом удела Срба у популацији

ЗАКЉУЧАК

Последица те културнополитичке и правне конфузије је *Закључак Уставног суда Републике Србије* бр. 1УЗ-309/2013 од 24. децембра 2013. године којим је, као „апсолутно неоснован“, одбијен *Предлог за оцену уставности и законитости члана 40. Закона о штељивости* (СГ бр. 53/2010, 10/2013) којег је 2. септембра исте године поднео Д. Лековић из Београда. Он је оспорио други став, који одређује да „сви подаци о роби ... морају бити на-

⁹⁷ И. Клајн, Далеко је Скандинавија...

⁹⁸ С. Антонић, Пинк транзиција у Србији. Шест теза за разумевање наших културних прилика, Култура, год. 45., бр. 140, Београд, 2013., стр. 272-291.

ведени на јасан, лако уочљив начин, на српском језику на ћириличком или латиничком писму.“

Добио је следеће образложење разлога за одбијање предлога о оцени уставности:

„Према схваћању Уставног суда, употреба латиничког писма и страних језика и писама у смислу оспореног члана 40. Закона о шировини не може се сматрати службеном употребом језика и писма у смислу Закона о службеној употреби језика и писама и члана 10. Устава, већ сада у домен јавне употребе језика и писама који се у уставноправном смислу може законом уредити на предвиђени начин, па нису основане тврдње да оспорене законске одредбе нису у сагласности са Уставом.“

Ово је образложење изведено (и увођењем израза „јавна употреба“ комплетирано) из мишљења Председника УСРС, Б. Ненадић, које у сажетом облику налазимо у скрипти Уставно право (*скрипта по Боси Ненадић*) доступној у фотокопирницама око Правног факултета. Судећи према томе што су ме кандидати упутили на овај папир као „довољан“, закључујемо да се њоме дипломирани правници служе за полагање правосудног испита из уставног права. Ту се каже да устав има правна својства (основни закон и највиши правни акт) и неправна својства (програмско-декларативни и идеолошко-политички акт) те да из њега „произилази правни систем земље у целисти“ (стр. 3). Али, на страни 10. налазимо да кандидати службену употребу језика и писма треба да посматрају у смислу важећег Закона.

То тумачење произилази из изостанка схватања неправних својстава устава („програмско-декларативни и идеолошко-политички акт“ стр. 3; „смисао преамбуле је у изражавању одређених идеолошких и политичких ставова“ стр. 6) као вредности, културе.⁹⁹ Иако се Члан 10. налази о одељку „Начела Устава“, у којима се изражавају основне одреднице државног уређења као и основни циљеви којима устав тежи, Б. Ненадић га тумачи Законом који службеност ограничава члановима 2. и 3. не базирајући се на чињеницу да је тај је закон писан на основу другачијег уставног решења које је тежило другачијим циљевима у другачијем времену, к томе, полазећи од српскохрватског, а не српског језика.¹⁰⁰

⁹⁹ G. Radbruch, *Filozofija prava*, Beograd, 1980. У тумачењу Уставног суда Републике Хрватске: „(...) čin koji napada pismo kao univerzalnu civilizacijsku tekovinu čovječanstva ...“ *Zaključak sa Odlukom ... br. U-VIIR-4640/2014 od 12. kolovoza 2014.* Одељак 3, тачка 29.

¹⁰⁰ Правопис Матице српске из 2010. и 2013. године ћирилицу дефинише као „по важности, прво и основно српско писмо“, фаворизује је у свим областима („у службеној, јавној, просветној и културној делатности“) дајући јој приоритет употребе, а латиничко писмо дефинише делом наслеђа и „свакодневном потребом“ Немогућност српске језичке науке да се ослободи израза „јавна употреба“, премда га не разуме (в. нап. 84), јасно указује на компромисни карактер и овог правописног решења. Правопис Матице Српске, Нови Сад, 2010., 13.

Одбацивши примедбу применом израза „јавна употреба“ заосталог из времена претходећег распаду СФР Југославије у тумачењу члана 10. општих начела Устава Србије из новембра 2006. године трочлано Мало веће није се осећало обавезним да протумачи један веома интересантан проблем. У аргументацији г. Лековић указује на могућност да појединац познаје само према Уставу службено писмо, ћирилицу: очигледно је да ће приликом неуспеха да прочита латиничку робну декларацију бити повређена његова грађанска права.¹⁰¹

Положај српске ћирилице и данас је одређен, у првом реду, идеолошким приступом. Он је еволуирао комбиновањем различитих идеолошких елемената просветитељства, југословенства, марсизма-лењинизма спровођених у културним политикама недемократских режима и развија се у данашњим, веома специфичним, међународним околностима. Заједничка особина свих тих елемената је тежња за потискивањем традиционалног као примитивног и националног као опасног; метод је, како видимо у случају ћирилице, и данас више-мање исти. Коришћење израза „јавна употреба“ писма као термина и последице на положај ћирилице у Србији показатељ су колико и инструмент тог континуитета.

¹⁰¹ Оба документа доступна су на адреси http://zaprokul.org.rs/wp-content/uploads/2015/09/2013_lekovic_ustavni_sud_cl_40_zakona_o_trgovini.pdf

„ДЕКЛАРАЦИЈА О ЗАЈЕДНИЧКОМ ЈЕЗИКУ“ – ПРЕВАРА ПОД МАСКОМ ЗДРАВОГ РАЗУМА

ПОЛИТИЗАЦИЈА НОТОРНЕ ЧИЊЕНИЦЕ

Пажњу домаће и регионалне јавности недавно је привукао документ под тенденциозним називом „Декларација о заједничком језику“ који је саставила и објавила група невладиних организација из бивше Југославије („ПЕН центар БиХ“, удружење „Крокодил“ из Београда, Центар за грађанско образовање Подгорица, и Удруга Курс из Сплита) уз финансијску подршку две немачке и једне шпанске организације (Allianz Kulturstiftung, Forum ZFD и Accion Cultural Espanola). Иако је очигледно да је у питању један сасвим обичан регионални пројекат у коме не учествују институције које имају било какву реалну тежину у пост-југословенским државама, Декларација је одјекнула у медијима као да је реч о прворазредном културном догађају. Томе су делимично допринела звучна имена која су овај документ потписала (чешће позната због своје острашћености и бескомпромисног једноумља у заступању једне специфичне политичке идеологије, него због својих професионалних каријера), али и сам текст ове кратке декларације, који је сплетен око неконтроверзне и здраворазумске тврдње „да се у Хрватској, БиХ, Црној Гори и Србији говори један исти језик“.

Ова ноторна чињеница, коју су уз невероватне интелектуалне вратоломије деценијама покушавали да оспоре несумњиво национално фрустрирани и политички ангажовани интелектуалци и лингвисти, пре свега у Хрватској и БиХ, а у знатно мањој мери у Црној Гори и Србији, послужила је, међутим, да се иза гласног апела за истином да је „цар го“ сакрије низ других малициозних, исполитизираних, а на моменте и самопротивречних тврдњи. Будући да аутори декларације, као и њени најистакнутији потписници, у својим друштвима припадају културном миљеу са израженим месијанским комплексом, о тексту декларације расправљало се на четири маргинална скупа истомишљеника, а затим је без икакве јавне расправе тамо где је томе место – у академским заједницама

четири државе – текст понуђен јавности на потписивање по принципу „узми или остави“.

Без икаквог спора, питање језика „на овим просторима“ носи собом изузетно много политичког и идеолошког багажа, који веома често спутава и онемогућава нормалну, академску расправу чак и о баналним лингвистичким и етнографским чињеницама. И без икакве сумње, апсурдност ове „хипертрофије идентитета“ из деведесетих година прошлог века (у случају Хрвата – и знатно раније) најјасније се манифестује управо у својеглавом и апсурдном инсистирању да припадници „наших народа и народности“ (раније од милоште звани „јединственим троименим народом“)

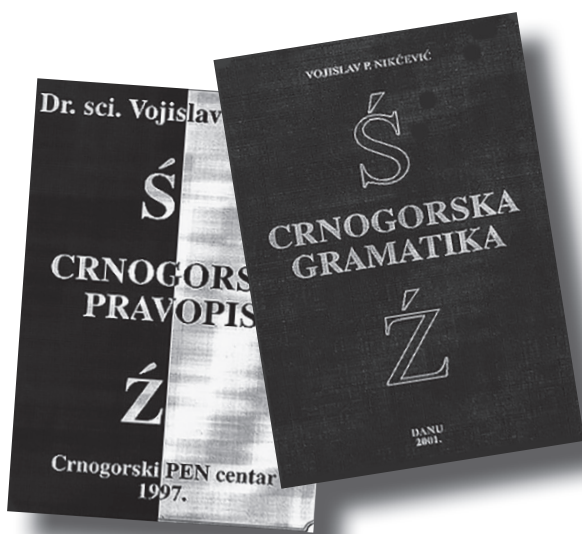
говоре различитим језицима. Али указивање на ове ноторне чињенице никоме не даје за право да се прогласи за Александра Великог који ће једним потезом мача да разреши чвор, и језичку реалност Балкана преуреди у складу са својим тиранским идејама, фантазијама и сомнамбулијама. Аутори

Декларације тако скачу из једне политизације језика у другу, радећи исто што раде и проказани „националисти“ – користећи језик као инструмент за промовисање властите политичке идеологије и агенде.

МАНИПУЛАЦИЈЕ И ПРОТИВРЕЧНОСТИ

Текст Декларације је веома кратак, и састоји се из три дела, непажљиво и несистематично одвојена један од другог. У првом делу, који би требало да представља увод, констатује се „затечено стање“ у четири државе, и изнесе подаци који се мање-више могу наћи у било ком чланку на Википедији – да се у овим земљама користи исти језик, да је у питању полицентрични језик који користе различити народи и државе („какви су немачки, енглески, арапски, француски, шпански, португалски и многи други“), и да се минорним локалним разликама активно манипулише. Други део износи низ идеолошких тврдњи које заступају аутори и потписници, међу којима се истиче да (1) језичка варијанта не дефинише етничку или националну припадност; (2) „свака држава, нација, етно-национална или регионална заједница“ може „слободно и самостално кодификовати своју варијанту“, при чему су (3) све варијанте равноправне и (4) свако их може именовати како хоће, а (5) ове „стандардне, дијалекатске и индивидуалне“

разлике доприносе језичком богатству. Као што видимо, није реч само о констатацијама чињеница, већ истовремено и о низу нормативних и вредносних ставова који се намећу читаоцу. Најзад, у трећем и најпроблематичнијем делу аутори и потписници изnose низ захтева према државним и образовним институцијама четири државе, који укључују (а) „укидање језичке сегрегације и дискриминације“ у институцијама; (б) заустављање „репресивних“ пракси раздвајања језика, (в) престанак „ригидног дефинисања варијанти“, (г) „избегавање превођења“ са једне варијанте на другу у судској и административној пракси; затим (д) заштиту

индивидуалних, дијалекатских, уметничких, културних итд. слобода, уз посебан захтев да се уважи слобода „мешања варијанти“ као нешто што обогаћује све кориснике језика.

Већ на први поглед је очигледно да је овај документ, упркос својој краткоћи, препун спорних места и чак самопротивречности. На пример, како се мири право да се „слободно и самостално кодификује своја варијанта“ језика са захтевом да се „прекине ригидно дефинисање варијанти“? Да ли су аутори и потписници Декларације уопште свесни шта значи реч „кодификација“? Можда на „заједничком језику“ она има неко друго значење него на српском, где она подразумева управо „ригидно дефинисање“ одређених правила и канона који се користе у јавној и службеној употреби, а пре свега у систему образовања. Али аутори и потписници очигледно не признају ауторитет националних, нити државних институција по овом питању, инсистирајући да право формирања језичких канона, поред „нација“ (рецимо српске и хрватске) имају и „државе“ (Црна Гора, Хрватска), па чак и „етно-националне или регионалне заједнице“ (попут Федерације БиХ, или, зашто не – Војводине, Далмације или Санџака, односно Бошњака, Горанаца, Египћана и сл.). Ако се на то дода право на „индивидуалне језичке особености“, с правом се поставља питање шта би у таквом језику уопште био стандард, ако свако може да пише по „регионалним и индивидуалним правилима“, односно како му се ћефне? И ако једна етно-национална група одлучи да уведе два слова, друга одлучи да пређе на глаголицу, а трећа да се врати правопису пре Вукове реформе, какве то импликације има по „језичку сегрегацију и дискриминацију“, а поготово по „административне и судске праксе“ којима се забрањује кориговање докумената у складу са важећим стандардом?

На то се надовезује вероватно најскандалознија тврдња у Декларацији – да „сваки корисник језика“ има право да језик именује како жели, да су „све четири тренутно постојеће стандардне варијанте равноправне“, и да „ниједна не сме да се сматра језиком, док су друге варијанте тог језика“. Ова тврдња нема други смисао, него да се „аминује“ право постојања тзв. „црногорског“ и „босанског/бошњачког“ језика, којима се дозвољава право да се до бесвести играју са својим правописним и књижевним нормама, докле год то не раде „ригидно и репресивно“, и не изискују „трошкове превођења“. Аутори и потписници Декларације очигледно немају представу шта значи појам „полицентрични језик“, о чему сведоче примери које су навели у уводу: чињеница да су енглески, шпански или арапски „полицентрични језици“ апсолутно не даје никоме за право да тражи „равноправност“ за „аустралијски“, „аргентински“ или „египатски“ језик, а чињеница да међу регионалним дијалектима ових светских језика постоје огромне разлике

никоме не даје за право да те разлике кодификује, и да своју кодификацију назива „равноправном“ са књижевним стандардом, који је у случају сваког од поменутих језика јасан и недвосмислен. Позивање на „равноправност и демократију“ у кодификовању језика није ништа друго него позив на разарање јединственог језичког простора који се наводно брани, јер управо различити национални стандарди воде језичком раздвајању, и формирању нових језичких група и ентитета. Полазећи од недвосмислене тезе да је „језик заједнички и јединствен“, потписници Декларације се у ствари залажу за његову што скорију дезинтеграцију, као и за уништење и обесмишљавање досадашње језичке и књижевне баштине.

ПРАВО ДА СЕ ВАШ ЈЕЗИК НЕ ЗОВЕ „СРПСКИ“

Као у случају свих досадашњих уравниловки и трулих компромиса на простору бивше Југославије, највећа штета се и у случају ове Декларације наноси српском народу. Србима, који су створили највећи део језичке баштине на овом језику, који су језик кодификовали и први му дали писмо, правопис, стандард и статус књижевног језика, сада се забрањује да кодификације настале у протеклих 15 година сматрају варијантама српског језика, а њихова вишевековна језичка баштина се проглашава за „једнаку и равноправну“ са укупним тиражем „Дневног аваза“ и две-три године записника црногорске скупштине, што су укупни дometи „бошњачког“, односно „црногорског језика“. Декларација о заједничком језику и није ништа друго, него „Декларација о праву да се ваш језик не зове српски“. И док Србија и Српска немају начина, нити инструменте да спрече новопечене нације босанских муслимана и Монтенегрина да граде свој национални идентитет и измишљају нове језике, ни у лудилу не сме да им се дозволи да се присваја и фалсификује српска језичка и културна баштина, а тај фалсификат затим нормативно проглашава за „равноправан и једнак“. То са лингвистиком нема никакве везе, то је чисто политичко питање, а у случају српске културе – питање опстанка и очувања оног највреднијег што нам је остало од наше модерне историје.

Многи наши добронамерни суграђани су заведени оном основном тезом Декларације – да је у питању „један и јединствен језик“, и Декларацију су потписали верујући да се управо на тај начин боре за очување језичке традиције свог народа. Али ову здраворазумску тврдњу не оспорава ниједан језички ауторитет са трупком кредибилитета у Србији, и ако је некоме потребно доказивати да је реч о „истом језику“, онда се то односи на Хрвате, босанске муслимане и Монтенегрине, јер се језичко јединство само код

њих систематски и институционално оспорава. Што се Срба тиче, од Вука наовамо нико није оспоравао да наши сународници, као и „бивша браћа“ преко Саве и Дрине говоре исти језик као и ми. Тај језик се од Вуковог времена увек звао „српски“, а из политичких разлога (и „због виших циљева“) се Хрватима гледало кроз прсте када су га, такође дуже од сто година, звали „хрватским“. Због „мира у југословенској кући“ се Хрватима чак толерисало инсистирање на „хрватском језику“ и после договора да остатак Југославије користи тзв. „српско-хрватски језик“, али након пропасти Југославије сви разлози за то су нестали. А будући да наши сународници из Крајине, Далмације или из Загреба говоре потпуно идентично као локално хрватско становништво, што важи за наше сународнике у Босни, Херцеговини и Црној Гори, и њихове дијалекатске особености нико никада

није оспоравао, нити се ико противио да се оне користе за обогаћивање језичке баштине српског народа. Штавише, дела Ћопића, Матавуља, Кочића, Сремца и Андрића представљају нека од највреднијих доприноса српском језику и књижевности, и ниједан озбиљан српски лингвиста никада није настојао да се ово богатство „ригидно“ или „репресивно“ елиминише из корпуса српског језика, а камоли да се „преводи на књижевни српски“.

Нема ниједне речи стандардног хрватског језика, односно измишљених „црногорског“ или „бошњачког“ језика, које нису речи српског језика, и којима није место у српском речнику.

Да су многи народи и етничке групе региона гадљиви на придев „српски“ било је јасно још и Вуку, али то није проблем који српски народ треба нарочито да оптерећује, а поготово то није проблем који треба решавати тако што ће се српско име избрисати где год оно смета, и заменити „именом које не смета“. Поготово када је ова пракса део систематске кампање културног затирања сваког трага присуства српског народа на својим вековним територијама. И нико не треба да се завараваше – то није просто „глупи спор око имена“. Ако је свима у Србији јасно да се

окупаторским албанским властима у Приштини не сме дозволити да српске средњовековне манастире и споменике „преименују“ у „културну баштину Косова“, онда то мора да нам буде јасно и када је у питању непроцењиво културно благо које представљају наше народне песме, „Горски вијенац“, Андрићеви, Селимовићеви или Ћопићеви романи. Још једном, Србија и Српска немају инструменте којим би могли спречити Подгорицу и Сарајево да у својим школама и државним институцијама праве спрдњу од српског језика и књижевности, али оне и те како имају инструменте и институције којима своју баштину могу заштити на међународном нивоу, а поготово на својој сопственој територији, и у сопственом образовном систему.

Шта на бошњачком значи „геноцид“

То нас доводи до најделикатнијег питања спорне Декларације, а то је инсистирање на томе да се „не врши језичка сегрегација“, односно да се прекине („скупа“) пракса превођења „у судској и административној пракси“. Без икакве сумње, овде се има у виду комплексна ситуација у Босни и Херцеговини, где номинално у употреби постоје „три језика“, које муслимани зову „босански, хрватски и српски“, Хрвати „бошњачки, хрватски и српски“, а Срби „језик бошњачког, језик хрватског и језик српског народа у БиХ“. Устаљена („скупа“) пракса подразумева да се сва службена документа хипертрофиране босанске администрације морају објављивати „на сва три језика“, мада се то углавном своди на објављивање „на оба писма“. При томе имамо апсурд да се српски језик у институцијама целе БиХ и Федерације БиХ искључиво пише ћирилицом, док власти Републике Српске о томе знатно мање воде рачуна. Наравно, у случају већине ових докумената конверзија није ни скупа, нити тешка, и ради се рачунарски – са једног на друго писмо, након чега стандардна лектура уноси минималне и козметичке интервенције како би се „језици“ међусобно разликовали.

Проблем, међутим, настаје када из сфере закона о трговини или о пореској политици пређемо у кудикамо важнију сферу писања школских уџбеника. Суштинска разлика између „различитих језика“ бивше Југославије најбоље се читава у садржају уџбеника писаних на тим језицима, где разлике никако нису козметичке, већ семантичке, и то на веома озбиљном нивоу. Писати и говорити „бошњачким“ или „црногорским језиком“ није ствар „језичке слободе“, већ усвајања једне пропагандно-идеолошке матрице, новоговора и политичке коректности чији је главни циљ утемељење сопствене „хиљадугодишње нације“, што се углавном постиже управо „ригидном и репресивном културном сегрегацијом“ – али

увек и без изузетка на рачун и штету српског народа и културе. Идеја да би „заједнички језик“ могао да послужи као повод да се уџбеници историје за школе у Републици Српској или Србији штампају у Сарајеву и на „босанском језику“ није спор око имена, већ подршка систематском брисању српске историјске баштине и културе, о историјском ревизионизму и србофобији да не говоримо.

На страну банална чињеница да је последњи пут када су Срби ушли у такав експеримент српска ћирилица у Југославији доведена до руба уништења, од чега се и Србија и Српска мукотрпно и уз ограничен успех опорављају деценијама – ми овде говоримо о разлици у баналним чињеницама. „Грађански рат у Хрватској“ се на хрватском зове „Domovinski rat“, што значи „рат за одбрану домовине од страног (српског) окупатора“. Израз „домовински“ или „отаџбински рат“ се у српском језику никако не може употребити да опише рат у Хрватској 1991-1995., јер то једноставно није исправна употреба језика. Особа која у Србији грађански рат у Хрватској зове „домовинским“ или иронише, или заступа искривљени идеолошки став на коме стоји хрватска јавност, при томе са становишта историографске терминологије чинећи грубу материјалну грешку. Слично томе, стравични злочин који су српске снаге починиле у Сребреници 1995. године на „бошњачком“ језику се каже „genocid u Srebrenici“, што је фраза која је при правилној употреби српског језика потпуно бесмислена, јер не постоји „сребренички народ“ над којим би био извршен „геноцид“, нити је масакр у Сребреници био усмерен на целокупно становништво, па чак ни целокупно муслиманско становништво тог града. Истовремено, ништа мање језиви покољи које су по околним селима систематски спроводиле муслиманске снаге на бошњачком се зове „odbrana od srpskog agresora“, што опет нема никаквог смисла на српском. Слично се ослобођење Црне Горе 1918. године и одлука Подгоричке скупштине да се Црна Гора уједини са Србијом на „црногорском“ језику зове „srpska окупација“, па се на ту тему сада пишу читаве књиге и снимају телевизијске серије.

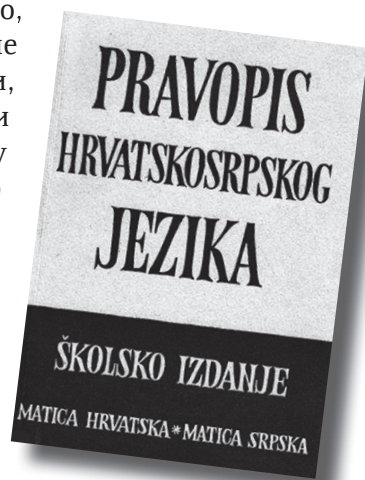
Оваквих примера је бесконачно много, и сви они сведоче о једној и истој ствари – да су пројекти „црногорског“, „бошњачког“, као и „новохрватског“ језика политички пројекти налик на Орвелов новогovor – дизајнирани тако да „суптилно“ ограничавају и усмеравају идеолошке ставове корисника у смеру маргинализације и чишћења сваког помена, и сваке помисли да је реч о деловима српског језика и културе. Оцене аутора Декларације нису далеко од овога, али они полазе од неприхватљиве претпоставке да Срби својим језиком манипулишу на идентичан начин, и да је двеста година српске језичке и књижевне традиције „исто“ што и четири године црногорског орвелијанског експеримента. Ако се у Србији

неко бави оваквим идеолошким насиљем над језиком, онда су то управо разне „активисткиње, драматрушкиње и политиколошкиње“ које се могу наћи на списку потписника Декларације.

Принципи на којима стоји српски језик подразумевају његову универзалност, и његово дељење са другим народима и етничким групама, и коришћење српског језика никога не чини мањим муслиманом, мањим Црногорцем, мањим Горанцем, Цинцаром или Херцеговцем него што јесте. Управо су „бошњачки“ и „црногорски“ језик смишљени, не као живи лингвистички систем и књижевни језик, већ као етикета националне припадности, и инструмент за отуђење и насилно присвајање једног дела српске (и хрватске) културе и традиције. А захтевати од српске академске заједнице и јавности да ту отворено антисрпску културну отимачину легитимизује као „равноправну језичку традицију“ је више од политичког слепила и аутизма – то је тихо културно самоубиство.

ГОРКО ИСКУСТВО „СРПСКОХРВАТСКЕ“ ЈЕЗИЧКЕ НОРМЕ

Колико је ова врста политичко-идеолошког експеримента потенцијално штетна по српски језик и културу најбоље сведочи неславна пракса „српскохрватске“ језичке норме, на коју се неосновано дан-данас позивају многи образовани српски грађани, и превелик број утицајних српских лингвиста. Даразјаснимо – од објављивања Вуковог „Српског рјечника“ 1818. године до Новосадског договора 1954. године Срби су говорили и писали српским језиком. Тај језик их је скупо коштао, будући да су, мање Вуковом кривицом, а више због свог сопственог јавашлука и неодговорности, заборавили двестагодишњу славјаносербску и практично хиљадугодишњу српскословенску језичку традицију, али је истовремено створио услове за описмењавање целог народа и стварање једне књижевности која је постала изузетно продуктивна и уважена у целом свету. Паралелно с тим (али нешто касније) Хрвати су прихватили исти језички стандард као основу језика који су они звали хрватским, а који се од српских западних дијалеката разликовао искључиво по употреби латиничког писма (тзв. „гајевике“).

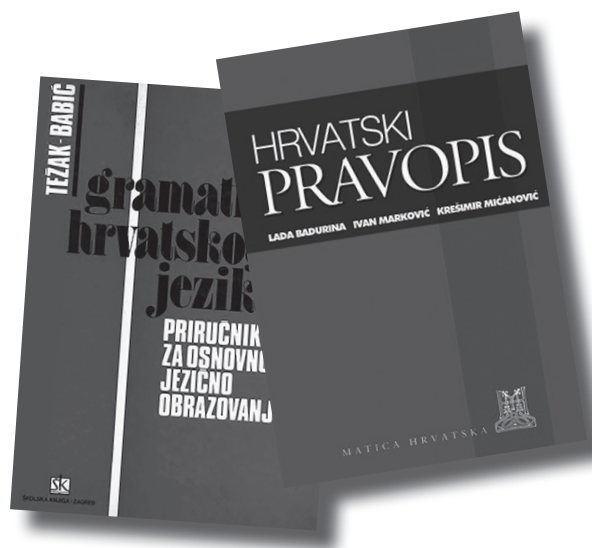
Историја хрватског језика и писма и његове инструментализације у циљу унијаћења, католичења и најзад хрваћења крајишких и далматинских Срба је одвојена тема. Тек са Новосадским договором, под политичким притиском комунистичких југословенских власти дошло је до „формалног обједињавања“ ове две језичке варијанте у јединствени (данас би рекли „заједнички“) „српскохрватски језик“, у коме су „оба писма и оба изговора равноправни“, који има „заједничку терминологију и правопис“, уз још један апел против „самовољног превођења“ између варијанти у име „ригидне стандардизације“.

Како се ова прича са „заједничким језиком“ завршила? Правопис и заједнички стандард никада нису састављени – Срби су усвојили нови

стандард и нови назив, и користили су га до коначног распада Југославије 1992. године. Хрвати, са друге стране, нису ни покушали да измене свој стандард, и већ 1967. године објавили су Декларацију о називу и положају хрватског књижевног језика која је после само 13 година раскрстила са „српскохрватским“. Штавише, „хрватски језик“ је био службени језик СР Хрватске све до проглашења независности, што је чињеница која се у Београду

упорно игнорисала. И док се ћирилица у Хрватској, додуше, информативно учила у школама, она се нигде и никако није употребљавала – нити су се штампале ћириличке књиге, нити документа, нити су коришћени ћирилички саобраћајни знакови и сл. За то време у Србији, Црној Гори и БиХ масовно се усвајала латиница, која је до осамдесетих година практично изгурала хиљадугодишњу српску ћириличку писменост на културну маргину, до које су држали само „сељаци и националисти“.

Наравно, у западним српским крајевима жвака о „заједничком језику“ веома вешто је искоришћена у циљу брисања сваке помисли о српском језику и српској писмености, која је проказана као „рудимент великосрпског империјализма“. Срби преко Дрине и Саве су се прво одрицали писма, затим језика, а најзад и личног етничког идентитета, а резултат свега тога

је било проглашавање преко ноћи „босанског књижевног језика“, који су босански муслимани (и чак неки босански Срби, поготово у Сарајеву) одмах прихватили, не као „нови стандард“, већ као „језик којим су одувек говорили“. Национална и културна штета од ове „српскохрватске авантуре“ никада није санирана – и у Србији и Српској се дан-данас води огорчена борба за то да се ћирилично писмо не претвори у музејски експонат који нико неће користити, и на коме се ништа неће штампати, нити писати. О насилном цепању српске књижевне баштине на различите „регионалне књижевности“ да и не говоримо, а поготово не о употреби „бошњачког“ и „црногорског“ језика за додатно обесмишљавање српске културне политике под паролом „мањинских права“.

Уосталом, колико је српскохрватска парадигма штетна по српску културу најбоље показује пример српскохрватске Википедије, која је пре пар година дословно преко ноћи постала „наша“ Википедија са највећим бројем чланака (преко 438 хиљада, наспрам 348 хиљада чланака на српској Википедији). Док су корисници српскохрватске Википедије номинално „слободни да користе писмо и варијанту коју хоће“, ћирилица међу њиховим чланцима практично не постоји (осим „као украс“, у наслову сајта), а већина чланака је писана правописним стандардом који са српским језиком нема никакве везе (попут коришћења и мењања по падежима страних имена писаних енглеским алфабетом и сл.). У српскохрватској Википедији, као и у „српскохрватском језику“, „српско“ име постоји само као „цвет у коси“ процеса који се не може другачије описати него као систематска кроатизација српског језика. Што се, у великој мери, и догодило у периоду од 1954. до 1992. године.

КАКО ОЧУВАТИ ДВЕСТА ГОДИНА СРПСКЕ ПИСМЕНЕ ТРАДИЦИЈЕ

Књижевни језик је најважнији и фундаментални темељ једне културе, а као носилац образовног система истовремено представља кичму опстанка и развоја једног друштва. Од библијске приче о Кули вавилонској, преко римокатоличке забране народних језика у богослужењу, преко енглеског потискивања гелских језика у Шкотској и Ирској и франкофоније у Африци, сви колонијални и поробљивачки режими бавили су се сејањем језичких разлика и затирањем језичких традиција потлачених народа као доказаним инструментом покорављања и умиривања потенцијалних бунција. Срби су то небројено пута осетили на својој кожи – под Турцима,

у Аустроугарској, у НДХ, под комунистима. И то је разлог што не треба да наседају на нову језичку подметачину у облику наизглед безазлене, наивне и здраворазумске Декларације о заједничком језику. Срби проблем са „другим језицима“ немају, докле год их разумеју, и докле год се не разликују од књижевног стандарда који Срби користе већ двеста година. Да ли ће Хрвати, босански муслимани и Монтенегрини измислити нову језичку традицију, и направити коначни дисконтинуитет са заједничким каноном, то је њихов проблем, и њихова штета. Срби у томе не би смели да саучествују, нити да им у томе излазе у сусрет.

Ако српски народ жели да очува своју културу и свој образовни систем, његов приоритет мора да буде очување двестагодишње српске писмености и (још старије) књижевности, уз обавезно системско академско изучавање српских језичких традиција које су се користиле хиљаду година пре Вука. Могућност да српски народ одлучује о својој политичкој судбини директно зависи од способности Србије, Српске, Црне Горе, и других српских заједница у свету да чувају континуитет свог језика и културе, да штампају и пишу на свом језику и писму, и да образују (и описмењавају) нове нараштаје, не само да чувају наслеђе, већ и да мисле, пишу и истражују користећи се књижевним српским језиком. Само то је сигурна брана од колонијализма, неофеудализма и неког новог културног и физичког зулума.

У бољу будућност сигурно нас неће повести интелектуалци који сматрају да су „црногорски“ и „бошњачки“ језик једнаки са српским, и да сваки народ (и сваки појединац) има право да језик зове како хоће и стандардизује како хоће. Таквој „елити“ је потпуно свеједно што ћирилица у Београду, Новом Саду, Цетињу или Бањалуци нестаје на наше очи. Ако их питате, они ће вам рећи да „не виде да је ћирилица угрожена“. Да „не виде“ да је „црногорски језик“ антисрпски пројекат. Да „не виде“ да је коначна последица тога да „свако стандардизује језик како хоће“ то да ћемо сви да говоримо искључиво енглески (као по афричким колонијама), или, у бољем или горем случају – хрватски; јер Хрвати на бесмислице из Декларације сигурно неће пристати, као што нису пристали ни на Новосадски договор (приметићете да иза Декларације стоји организација из Сплита, а не из Загреба).

Наспрам овакве колонијалне псеудоелите, која правилно не зна да говори ни српски ни енглески, имамо народе који знају да брину о својој култури и свом језику, а на које бисмо могли да се угледамо. Имамо Русе и Грке који су употребу националног писма заштитили законом. Имамо Иранце који и даље користе књижевни стандард стар скоро хиљаду година (замислите континуитет те културе!). Имамо Јевреје и Ирце који су своје књижевне језике „вратили из мртвих“, и од музејских експоната

их претворили у језике којим се штампају новине и пише „Википедија“. Најзад, имамо своју Матицу српску чије се традиције не би постидела ниједна богата и културна земља света.

Питање образовања и писмености је једно од најважнијих питања, не само културног, већ и физичког опстанка било ког народа и државе. Ситуација са српским књижевним језиком никако није добра, и наше друштво се суочава са низом хроничних проблема које је потребно решавати што пре. Али у том решавању сигурно нам неће помоћи признавање националистичких хирова бивше браће из Сарајева или из Подгорице за норму и канон. Још мање можемо очекивати ишта добро, ако нам језичку политику за немачке паре буду водили из Сарајева, Сплита и Подгорице, а преко подружница у београдском Кругу двојке.

Зашто си ућутао Петре Кочићу?

Зашто си ућутао Петре Кочићу — ти бели Ла-
буде, који си својим снажним крилима заклањао Срп-
ску сиротињу и у чијем се тужном гласу увек чуо и
плач те сиротиње.

Зашто си ућутао Петре Кочићу — ти, који си
тако лепо говорио у име хиљада добрих, искрених и
племенитих Српских сељака, који си заједно осећао
са тим сељацима.

Петре Кочићу. Ено дигла се та иста сиротиња,
и она која има парче земље, те гладује, и она која
нема ни парчета земље, те још страније гладује,
дигла се и тебе тражи, да јој сузе убришеш и да је
утешиш, јер су твоје руке увек тако меке биле, а
твоје речи увек тако слатке и некрене.

Петре Кочићу. Од како си ти ућутао, не само
да је Српска сиротиња остала усамљена, него је и
Босанска земља остала без свога певача. Срце твоје
увек је топло куцало и за Босанским црним ораницама
и зеленим пољанама и тавним шумама и нежним
цвећем, смиљем, босиљем и депесиљем.

Још увек жалосно шуморе, црне, хладне и су-
морне Јелике Босанских брда.

И њихов шумор једино си ти разумео.

Још увек жалобитно шуми поточић Босанских
пољана.

И његово примамљиво шумење једино си ти ра-
зумео.

Причај нам и даље о животу несрећне Српске
сиротиње.

Тумачи нам и даље шумор црних и жалосних
Јелика, шумење поточића и шапат нежних цветића
сеоских градина.

Беч. Јула 1909.

Павле Лагарић.

Драгослав Граочанкић

ОБЕЗДУШИВАЊЕ НАЈВАЖНИЈИХ РЕЧИ СРПСКОГ ЈЕЗИКА

„Зашто треба прихватити СРБСКИ и СРБКИЊУ“

Има правила која, све и да су – све и кад су научна, континентална и светска, у појединим нашим пословима знају ршум или бар забуну да начине.

Неких од њих ми се, међутим, упорно и дисциплиновано држимо, иако нас на то нико не гони, нити намерава (тако је за сада) да нам какве мере изрекне ако их прилагодимо потреби да се, на пример, у сопственом језику лакше описмењујемо, не само иницијално, и брже разазнајемо о чему је реч у тексту који читамо.

Једно такво правило („једначење сугласника по звучности“), превиђајући, у првом реду, могућности човекових говорних органа, оцењује да је неуједначен, неугођен и неугодан звук неких речи, односно њихових природних граматичких облика и изведеница, па налаже да се ствар уреди тако што ће се гласови који праве овај звучни неред уравнити, обезвучити, или пак „дозвучити“.

У том циљу, ако одвећ штрче, такви ће се реметилачки фактори / гласови – изоставити (!), а у блажим случајевима заменити којим другим, што се милозвучније везују за суседне.

Последица ове операције је реч – коју често „ни рођена мајка не може препознати“.

*

Ако смо икоју српску реч, држећи се за скуте овог правила, непотребно угодили, обезвучили и обездушили, учинили смо то са речју којом називамо сопствени језик, са лингвонимом СРПСКИ, дакле истовремено и са придевом који означава припадност овоме народу – као и са етником женског рода што исказује српску националност: СРПКИЊА.

СРБИН је срећом опстао, али СРБСКИ и СРБКИЊА нису.

Због умишљеног звучног склада, милозвуча, односно због самонаметнутог звучног идеала, не само што обезвучисмо ове две „насловне“,

можда најважније речи српског језика, него и ослабисмо њихову етимолошку логичну, лако препознатљиву (чак и онима којима српски језик није матерњи, то јест први, како се данас вели), природну везу са Србијом и Србином. Доведосмо их чак у збуњујући, апсурдни и лажни однос са једном алатком (српом), која нема никаквог етимолошког нити каквог другог удела у њихову настанку.

Истовремено, код етничког пара, код два српска главна етника (Србин и Српкиња) постигосмо несклад и парадокс потпуно једнак оном који би изазивали СРПИН и СРБКИЊА.

Није случајно што СРПСКИ и СРПКИЊУ доследно и непоколебљиво и, сва је прилика, спонтано – не обезвучују Срби... физички далеко од Србије, чије текстове (без „исправки“ таквих необезвучених ликова ових речи) објављују и најпознатије српске књижевне новине.

И те чињенице треба да нас подстакну да боље ово питање сагледамо и испитамо оправданост правила по којем се владамо већ скоро два века...

*

Васпостављање семантичке, смислене, логичне везе са основом од које потичу, а и задржавање изворне и здраве звучности код ове две значајне речи српског језика: СРПСКИ и СРПКИЊА – увођењем гласа „Б“ уместо „П“, не би била усамљена појава у српском језику/правопису/стандарду, у којима, у вечитој борби (и нужном прожимању) фонолошког и морфофонолошког концепта, наш језички стандард зна да се (мане првог и) приклони потоњем, то јест определи за диференциранији приступ начелу „једначење по звучности“, нормирајући ликове: представа, одсек, одштета, предшколски, плебс...

Ортографски принципи у највећим и најважнијим словенским језицима такође показују да селективнија, редуциранија примена овог начела обезбеђује при промени граматичког облика речи или творењу изведеница – сачуваност основног, значењског, носећег слога/морфема, чиме се знатно убрзава описмењавање, и основно и опште, а истовремено олакшава и повећава (спо)разумевање, које чини основну мисију језика.

У основи овог регресивно – асимилационог, староставног начела има елемената противуречности. Оно, јасно је, најпре и једино делује у ортографској сфери, подешава нишанске справе за хитац (изговор), брине, дакле, о испису, писању – где никаквог звука, па ни „немилозвучности“ не може бити!

Смеће с ума, нарочито у случајевима у којима је реч, да изговор, односно физиологија говорног органа, као завршно и можда савршено

решето, доноси коначну пресуду, регулише, и готово увек, хтели ми то или не, постиже изговорни склад, чак и онда када индикација за њега у тексту нема!

Дакле, и онда када напишемо: СРБСКИ, СРБКИЊА или што слично „нехармонично“.

Све, посве природним путем, долази „на своје“, па зато ствар треба у већини „тешко изговорљивих“ случајева препустити изговору – ортоепији, а не писању – ортографији, која мора бити што је могућно више растерећена „допунских упутстава“ за изговор, и свих сличних улога, да би своју капиталну, одлучујућу, пресудну функцију у препознавању/разумевању НАПИСАНОГ ваљано обавила.

*

Све и да не одустанемо од „једначења по звучности“ ни код оних речи где ово правило крњи, бесмислено мења носећи или коренски, значењски слог/морфем (бешаван, обесхрабрити, обесмислити, бешуман, књиговесци, миражџија, тобџија, буреџија...), или даје потпуно другачију, нову, често вишесмислену, чак и у контексту теже препознатљиву реч (куџи, меџи, млади, отпаци, напиџи, коњовоџи; у неким од косих падежа појединим речима је приметан траг још успешније), можда бисмо се могли сложити да код СРПСКОГ и СРПКИЊЕ при писању (о изговору је управо било речи) начинимо изузетак – и тиме вратимо смисао и укажемо поштовање и СРБКИЊИ и СРБСКОМ.

Београд, на Видовдан 2017.

СРБИЈА И ЊЕН ЋИРИЛИЧКИ СТАНДАРД

Улазећи у расправу о нацрту новог закона о службеном језику и писму те нацрту *Стратегије развоја културе у Србији 2017-2027*, потребно је да пре свега нагласимо да писмо које данас превладава јавном комуникацијом није „латиница“ већ хрватска стандардна латиница. Узрок повлачењу ћирилице није у „застарелости“ већ у неформалном положају пре стварања Југославије те наслеђу политике према њој вођене од 1945., а нарочито од „Предлога за размишљање групе књижевника“ из марта 1967. када је шовинистичким проглашен захтев да буде једина стандардна за српски језик у читавој СФРЈ.

Премда су се и Срби различитим прилагођењима латинског писма служили кроз дуго време, савремена латиница прилагођена штокавском језику дефинисана је 1892. на налог Сабора Хрватске и Славоније као стандардно писмо хрватског језика. Копитар-Вукова реформа/редакција у Србији није била стандардна, већ дозвољена законима из 1859., 1860. и 1867.* године. Реформисаној српској ћирилици и вуковском језику правописно уређење за потребе елитне Српске књижевне задруге 1894. године даје Стојан Новаковић: пожељно и узорно, али не и формално обавезно. У обе Југославије важила је иста Новаковићева претпоставка: како Срби већ уче латиницу, Хрвати ће поради јединства да науче ћирилицу. Она је у основи Крфске декларације 1917., интегралног југословенства 1929. године, Новосадског споразума 1956. године.

Пристилице двојног српског/хрватског стандарда писма ослањају се на уверење да се службена употреба језика и писма да ограничити искључиво на државну употребу, док би изван ње остала тзв. јавна употреба. Међутим, „јавна употреба“ нема термилошку вредност. Израз је уведен да би се задовољили захтеви хрватског покрета 1967-1971. године, лењинистичког је порекла и оправдања, а оригинални му је садржај идентичан службеној употреби. Налазимо га у Амандману V на Устав СР Хрватске (16. 02. 1972.) који је постао чл. 138 Устава СР Хрватске. Јавној употреби дат је у СР Хрватској – само ту и тада - пуни обухват службене употребе. Термин службена употреба односио се на преписку федерације са републикама.

Таква је подела уведена у амандман XXVI на Устав СР Србије од 7. јануара 1989. године. Суштину амандмана је у то време у „Политици“ од

* У тексту се поткрала материјална грешка. Мисли се на закон од 12. марта 1868. године којим су укинута последња ограничења за употребу вукове редакције ћирилице.

академика Радомира Лукића, правника, у четири наставка којима је свака расправа била закључена, бранио проф. Ранко Бугарски, лингвиста. Одатле је израз „јавна употреба“ као супротстављен „службеној употреби“ – иако је и у Хрватској и у Србији напуштен већ 1990. године – у функционалном смислу ушао у *Закон о службеној употреби језика и писама* (1991., 1994., 2005., 2010.) којим се данас тумачи чл. 10. Устава. Како је тај реликт кардељевштине у Србији, и само у њој, и данас остао на снази? Заговорници „јавне употребе“ су фрази током деведесетих исцрпили лењинистички садржај те, самовласно и без научно брaњивог образложења, њему наместо улили људска и мањинска права.

Будући да заједничке државе више нема, а да политика данашње владе води интеграцији у Европску унију, не постоји никакав ваљан разлог да ћирилица у Србији не буде у адекватном, традицијама средњоевропске културе саобразном, правном положају. Томе у прилог иде чињеница да је формалним раздвајањем двају језика (ISO 639-2 (B)), на иницијативу из Загребa, од 2008. године српска редакција ћирилице једино међународно стандардно писмо српског језика. У табели латиничких дигиталних стандарда (ISO/FDIS 12199:1999(E), ANSI/NISO Z39.47-1993 (R2003)) не постоји српска латиница. Хрватска стандардна латиница је у данашњој Србији мањинско писмо Хрвата и Бошњака па, будући предметом мањинског законодавства, ни са тога аспекта није уочљив разлог којим би могла да се оправда њена стандардизација и у српском језику. Аргумент Венецијанске комисије (2007.) да се латиницом „већина мањина радије користи“ бесмислен је у сваком погледу: од када се и где у Европи мањине питају које ће писмо да буде стандардно?

На крају, обратимо пажњу на важну културну чињеницу. Ми говоримо о културном достигнућу малог народа којим је, стандардизовањем знака „ћерв“ (Ћ) у време и вероватно иницијативом Св. Саве, створена дистинктивна варијанта ћириличног писма. Данашње, Копитар-Вуково решење те варијанте није само српско и само словенско. Оно је настало у Бечу, из просветитељских мотива које је прихватио и у Србију улио Доситеј, на основу принципа један глас – један знак, још једне средњоевропске идеје доба просветитељства.

Као таква, савремена српска ћирилица не само да је ванредно подесан критеријум дигиталног претраживања/постојања, већ је јединствен споменик конструктивног прожимања германског и словенског, средњоевропског и балканског, западног и источног. Стога би као ендемичан феномен европске историје и културе требало да буде заштићена не само националном законском и културном иницијативом већ и подршком Европске уније јер је, како је истраживањем Завода за проучавање културног развика доказано, ово сјајно дело људског духа уистину угрожено.

(Текст је објављен у Културном додатку листа Политика у суботу 26. августа 2017. године)

ДРАШКОВИЋЕВО ЈУГОСЛОВЕНСКО ЈЕЗИЧКО ДЕКЛАРИСАЊЕ*

СКОРО ТРИ ДЕЦЕНИЈЕ ТРАЈЕ ДРАШКОВИЋЕВ ОБРАЧУН СА СРПСКОМ КУЛТУРОМ И ИСТОРИЈОМ, ЦРКВОМ И ДРЖАВОМ, А САДА ЈЕ НА РЕД ДОШЛО И ЋИРИЛИЧНО ПИСМО.

У времену опште евроатлантске хајке на све српско и православно дошао је и његов ред да баци камен на српско православно предање и књижевност. Није лако одолети немилосрдним хашким гонитељима, буџету глобалиста, а поготову свом атеистичком наслеђу и назорима. Вера или вечера? Корисник истине да је „српско све до Беча јер је поплочано српским костима“ коју је декламовао по трговима српских градова, давно се определио за богату вечеру на Дедињу и Сењаку или „молитвени доручак“ у Белој кући. Прва српска опозициона политичка превара, наплатилац народне патње, заклоњен иза српске приче и плаћених тиража, наставља свој задатак стављања српског народа на „НАТО магистралу“.

ЈУГОСЛАВИЈУ НИСУ УБИЛИ СРБИ

Срби су Југославију створили и бранили на своју штету. Драшковићев хрватски сарадник и пријатељ Стипе Месић, европски демократа и хрватски усташа, коме је Вук Драшковић у Удружењу књижевника пред камерама предао мапе српских граница на простору СФРЈ и Републике Хрватске, поносио се да је последњи председник те исте државе речима: „Извршио сам задатак, Југославије више нема“. Други Драшковићев истомишљеник и пријатељ, Мило, Србин по рођењу, а Монтенегрин по опредељењу, је из државне административне употребе потпуно избацио ћирилично писмо пре него је Црну Гору без питања народа угурао у НАТО.

Данашња Драшковићева, Угричићева или Басарина брига за латиницу у поплави латиничних натписа и штампаних књига у српској престо-

*Текст је реаговање на интервју Вука Драшковића у *Полицији*: „Југославија се није распала, она је убијена“.

ници, где је учешће српског националног писма сведено на пет процената, довољно говори о срачунатој политичкој провокацији. Истина је да латиница као симбол и основа југословенства, данас служи новом центру лажног југословенства у Загребу. Да ли је нормално да Србија као српска престоница и даље остаје полигон за извођење

нових југословенских, језичких и правописних, а суштински кроатистичких пројеката? Јасно је да се Вук Драшковић продао као политичар и писац, да је продао и Косово и ћирилицу, да би народ који се не одриче Косовског завета и ћириличног писма такође предао и заменио „бољим“.

Латинично писмо је у Србију стигло на бајонетима непријатељских војника 1915. године. Латиница је у Краљевине Србију и Црну Гору уведена као мера окупаторске власти 1916. Када је војвода Мишић прогонио окупаторе Аустро-Угаре и Немце, заједно са њима протеривао је и њихове савезнике Хрвате, а са Хрватима хрватску латиницу. Ако је латиница „српско писмо“, зашто је Мишићева српска војска трећи дан након ослобођења Београда 3. новембра 1918. преко наредбе Косте Ј. Туцаковића вратила ћирилицу:

Управа града Београда Свим квартовима и комесаријатима:

Непријатељ за време окупације натерао је наше трговце и јавне радње, те су на радњама истицали фирме латиницом написане.

НАРЕЂУЈЕМ

да се ове фирме од данас за пет дана промене, а у року од двадесет дана истакну фирме ћирилицом сходно Закону о радњама. Кварт ће се постарати о извршењу мог наређења, исто објавити, и свакога ко по њему не би поступио – казнити по надлежности.

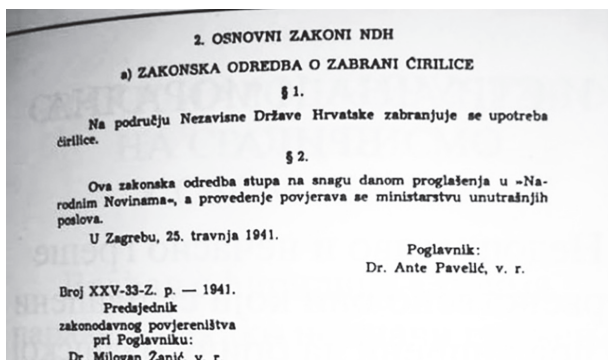
Да ли Вук Драшковић после сто година боље зна од Војводе Живојина Мишића и српских ослободилаца које је српско писмо? Или је симбол окупације, латиница, ради молитвеног доручка и након препорука венецијанске комисије, Карла Билта, фондације Фридрих Ебарт, Центра за равноправност и контаминацију постала лако прихватљива и чак угрожена од „патриота“. Да ли су ослободиоци Србије од окупатора и окупаторског писма 1918. били у заблуди и лажни патриоти? Или у међупростору између првог Вука (Карацића) и другог Вука (Драшковића) није имао ко да објасни митрополиту Стратимировићу и Војводи Мишићу да је латинично писмо уведено у окупирану Србију 1915. као „наше“ и да то окупатори боље знају.

Ако је један Вук упрошћавањем српског језика и правописа крњио српски језик и правопис, увео нас у језички проблем са Хрватима, довео до преименовања српског језика и латинизације писма, требамо ли да ћутимо пред другим Вуком у фолклорном српском руху који довршава недела свог духовног претходника, призивајући добровољну коначну културну и језичку латинску окупацију Срба? Према југословенском мејнстриму мрзитеља свега српског и православног, треба извржавати руглу све што је у српској историји и култури „свето и честито било, и миломе Богу приступачно“, као што ради Драшковић у својим романима, сада штампаним на латиници.

Владика Петар Његош, песник Косовског завета, Милан Ракић дипломата и песник освешеног Косова и четник Војводе Вука, и многи други српски војници и песници нису постали узор Вуку књижевнику. Није ни његов земљак Владимир Гађиновић, који није у својим младим данима подлегао искушењима југословенства већ је тврдио да „не треба српско вино кварити хрватском водом“. Гађиновићу данас подижу споменике, а Драшковићу његови рођаци и комшије не дозвољавају да посети завичај у Херцеговини.

Ако је латиница по Вуку и бројним српским лингвистима српско писмо, зашто Митрополит Петар Зимоњић 1941. пострада у мукама јасеновачким? Зашто није пристао да замени ћириличне печате Српске

цркве латиничним и спаси овоземаљски живот? Није било Вука Драшковића и србојугословенских лингвиста да му објасне да је и латинско писмо у ствари српско. Није ни Алекса Шантић познавао Драшковића Вука, када је из окупиране Босне и Херцеговине дошао 1908. године

у Београд, и поскакивао од среће београдским улицама гледајући натписе, све исписане ћириличним писмом, да му Вук објасни да је и латинично писмо српско. Када је Петар Кочић у Сарајеву бранио свој српски језик и писмо није знао да треба да прихвати латинично писмо и калајевски земаљски (босански) језик и попусти указима аустријске власти. Остале су упамћене Кочићеве речи: „Узето нам је све, на свим линијама народног живота поробођени смо, али не дамо вам нашег језика. То је наша нада и утјеха“.

Притисак на српски језик и ћирилично писмо, који Вук и његово духовно друштво из Сарајева и Загреба врше сличним декларацијама, преименовањима српског језика и латинизацијом српског писма, давно је препознао и дефинисао Иво Андрић: „Тај притисак је део свеопштег међународног притиска да се цео народ спусти на један нижи егзистенцијални ниво погодан за доминацију и експлоатацију“. Али, Драшковић није читао Андрића, јер је у то време био у штабу (кабинету) Мике Шпиљака, хрватског комунисте, где је стекао југословенску наобразбу. Како некада тако и данас, југословенски кадрирани књижевници комунизма сада служе новим штабовима и креаторима нове културне окупационе политике над српским народом.

ПИСМО КЊАЗА МИЛОША ВЛАДИКИ ЊЕГОШУ ПРОТИВ „ВУКОВСКЕ“ СЕКТЕ

Милош Обреновић, Књаз полувазалне балканске Кнежевине која се ослобађала од османске окупације, док је са друге стране Дрине и у Војводини српски народ био под притиском аустроугарског колонијализма и унијатизма, одлучно се одупирао пропаганди и намјерама прозелитизма и револуционарних покрета да школству и културним установама Књажевине Србије наметну реформисано 'југословенско' писмо. Књаз Милош је издавао више указа о забрани уношења у Књажевину књига и употребе унијатског, Копитар-Карацићевог комбинованог правописа; савјетујући се са митрополитом Стефаном Стратимировићем, Владиком Петром Петровићем Његошем и српским националним и културним дјелатницима. Најзначајнији закон забране 'хуле *прошв* божес*т*ва и *правителств*ва' и 'да се не *шшам*јају књије *правой*сом Карацића Вука', који је Кнез Милош установио су Правила о цензурисању, објављена 1832. године 22. децембра у Књажевској српској канцеларији у Крагујевцу.

Сажето свједочанство о православној културној политици Књаза Милоша је Књажево писмо Владики Петру II Његошу од 20. октобра 1836. године. Писмо је цитирано у повјесним прегледима реформе српског правописа у контексту комунистичке и југословенске културне пропаганде. Данас, српским генерацијама после сто година југословенства и комунизма, упознатим са православљем, историјом српске књижевности и писмености, последицама погрешне

реформе писма и језика – разграђивања, разграбљивања и преименовања српског језика, медијског монопола латиничног, а потискивања ћириличног писма, јасан је Књажев православан став и осуда 'вуковске секте', како Књаз назива реформаторе ћириличног писма. Реформаторски покрет Карацића и Даничића је био секташки у односу на вјерски и културни континуитет српског народа, друштвене и духовне односе, карактером и програмом револуционарна религиозна и политичка секта. Југословенски језички пројекат аустрославизма је био негација и разграђивање српског православног предања писмености и државотворности, језичке српске и словенске саборности, као што је то и данас у истој мјери и намјерама.

Писмо Књаза Милоша Владики Његошу

„Има једна рђава секѿа, вуковска названа, која њ (дебело јер) изоставља, и још ѿдекоја измењенија захтева, и све се бојим да не буде оштров ученија ове секѿе и до у Црну Гору, досад сваѿда чисту и невредиму пребившу, пристиго, а ако би ѿо било, ѿо би ми заиста врло шешко и жао ѿало, јербо је досѿа верно ѿпознаѿо да ѿа секѿа изостављањем њ и увођењем некаквоѿ 'ј' одводи од ѿправославља и ѿприводи к римокаѿоличанству. (Познаѿи ће Вам биѿи кустѿос Ц. К. Библиѿеке, Коѿиѿар, римокаѿолик, овај је ѿа ученија развратиа дао Вуку, а Вук вуче ѿуђу бугалаѿиѿину не знајући ни ѿѿа вуче ни наѿиѿа. Но ово, мислим, сами за себе задржиѿе да не дође до нечастѿивих уѿију.) Та је секѿа и овде била ѿочела ѿѿо учење расѿрѿѿираѿиваѿи, но ја сам ѿо у соѿласију с Г. Миѿроѿолиѿом Карловачким Сѿраѿиѿмировићем ѿредуѿредѿо мноѿе ѿакове књиѿе у ваѿру баѿивѿи, а мноѿије чиѿавим сандуком ѿобаѿавѿи“.

Писмо је штампано у публикацији *Извѿѿѿија – Оѿделенија рускоѿ језика и словесностѿи*; Царска академија наука (1903. т. VIII књ. 3, ст. 333)

Горан Киковић

ПОМОЋ РУСИЈЕ ЦРНОЈ ГОРИ И БРДИМА КРОЗ ВЈЕКОВЕ

Како пишу хроничари и историчари, Црна Гора се у руским изворима први пут помиње на самом крају 17. вијека, 1698. године, када је руски државник Толстој, на путу за Италију, у Боки посјетио младе руске племиће који су се ту обучавалим поморским вјештинама (и који су касније постали генерали, адмирали, дипломате...).

Он је у свом дневнику записао да недалеко од Котора и Пераста живе људи који се називају Црногорцима, да су хришћанске вјере и словенскога језика, да их је мало, да никоме не служе и да повремено укрштају сабље са Турцима, те ратују са Венецијом.

Већ 1711., у вријеме Владике Данила, почињу дипломатски односи између Црне Горе и Русије. Додуше, то је више нека ад хос дипломатија (тек након Берлинског конгреса, од 1878. године, можемо говорити о модерној дипломатији у Црној Гори).

Владика Данило

На позив Петра Великог у заједничку борбу против Турака, Владика Данило је казао Црногорцима: „Ми смо чули да постоји хришћански цар у сјеверном дијелу свијета, Бој зна, како далеко... Али, како смо ми у овим брдима зашворени са свију страна... чинило нам се да он о нама, као о шачици малој народа, сакривеној између змија и шкорпиона, не може ништа да зна... Али, ево данас, хвала Боју, ми видимо његове посланике и имамо у рукама његову царску прамаћу... Ми хоћемо да се Русима, а Руси нама, с Божјом помоћу, приближимо, да не бисмо једни од других били тако далеко. И Руси и ми смо исте крви и истој језика. Дакле, наоружајте се, браћо моја, Црногорци. Сјерман сам и ја, не жалећи ни имање ни

живош свој, да пођем с вама у службу цару хришћанскоме и нашем ошачесиву“. Ускоро је Владика Данило отпутовао у Русију и донио позамашну помоћ манастирима и сиромашном црногорском народу.

Отада па све до данашњих дана односи црногорског и руског народа су братски. Било је искушења у дипломатским односима двају држава, и како пише Јован Пламенац између „мале црногорске и велике руске, чак и у вријеме Светиој Петра Цетињској, посебно у вријеме књаза и пошом краља Николе. Међуштим, брајска љубав два народа, једнокровна и једновјерна, ужећнуша прије шри вијека, никада се није тасила“.

Он истиче да се „није мали број Црногораца школовао у Русији. Није се мали број Црногораца огселио у Русију. У руској војсци било је 30 генерала и адмирала, досељеника из Црне Горе. Нејосредно након Окшобарске револуције, велики број руских емигранаша обрео се у ондашњој Краљевини Југославији. Око 70.000 их се искрцало у Зеленики, међу њима и 70 генерала и адмирала руске царске војске. Многи су ошиили даље, широм Краљевине, али дио њих је осшао. Црна Гора је шако добила лекаре, инжињере... Многима су и косши похрањене у земљи данашње Црне Горе; многи Руси ујраво овдје чекају Друти Христшов долазак. Као, уосшалом, и многи Црногорци у Русији. Међу њима и један владика, Василије Петшровић“.

О односима Русије и Црне Горе Јован Пламенац каже: „Русија јесте обилно помаћала Црној Гори. И данас, када је црногорска привреда унишшена, најзначајнији живи новац доносе нам Руси. А Црна Гора је својевремно Јапану објавила рати збој Русије. У ово вријеме Црна Гора је Русима била широм ошворила врашша, учинила себе њиховим друћим домом. А онда – искушење! Можда чак веће нећо икада до сада“.

Ево зашто су нам, не толико ради земаљских добара, него са аспекта есхатона, будућег вијека, вјечног живота, потребни Руси и Русија: над цивилизацијом се надвио отровни дим порицања хришћанских вриједности живљења. Из кухиње зла овог свијета, чији пипци преко којих се храни сежу у дубине Луциферовог богоодступништва, силом новца и војне технике намећу нам лажну демократију (демократију као превару) и људска права као средство за доминацију, а преко њих хедонизам, педерастиију, опијате, растакање породице, сексуалне слободе, абортус и контрацептивна сред-

Петар Велики

ства, еутаназију, па све до „гранд шоуа“ и медија као индустрије шпекулације и релативизирања истине. Тај дим је толико погубан за душу, колико је онај чернобиљски био погубан за тијело.

А ми, Црногорци, како да се заштитимо? Како да се одбрани ђевап на тањиру аждаје? Зато су наше очи упрте у Русију, као на великог брата. Ко то данас, која сила може да се одупре поплави зла овога свијета? Русија! И само Русија!

Пламенац истиче: *„Ко што данас, као што је оно прије насшанка свијеша, сујројшшавивши се Сашани и његовој војсци демона, Архангел Михаилу сшао пред војском анђела и тромко узвикнуо: „Вонмем! Сшојмо смјерно пред нашим Творцем и не мислимо што је сујројшно Боју“, може сшашти пред демонском силом овога свијеша?“*

Ја сматрам, само – Владимир Путин! Као што је оно, 1380, Димитрије Донски на Куликовом пољу стао пред Златном хордом. Клетва Светог Петра Цетињског, тог тајновидца који је чистотом своје подвижничке и страдалне душе сагледавао вјекове, у ствари је брига о душама Црногораца! Он је и свом насљеднику на трону црногорских митрополита, Петру Другом Петровићу Његошу, оставио завјештање: *„Моли се Богу и држи се Русије“*. Ове ријечи већ скоро два вијека котрљају се по црногорском камењу и одјекују. *„Русије се и данас држе они Црногорци који се Боју моле, који у Боја вјерују и који Боју вјерују!“* – каже Пламенац.

Свеосвештени митрополит господин Сава Петровић, пошто се завладичио, ишао је у Русију ради тражења помоћи. У то је вријеме на престолу била императорица Јелисавета Петровна, која га је благонаклоно примила и царски сваким црквеним потрепштинама обдарила. Томе је придодала и једну грамату црногорскоме народу, којом изјављује своју благонаклоност и признање за заслуге њеном бесмртног сјећања родитељу учињене. А ево и копије те грамате:

Јелисавета Прва

„Божјом милошћу, МИ ЈЕЛИСАВЕТА ПРВА, Императорица и Самодржица Свросијска, и проч., и проч., и проч.:

Блајородној и пошшованој јосјоди Српских земаља у Македонији, Скендерији, Црној Гори и Приморју, Црнојорскоја Народа Губернаторима, Војводама, Кнежевима и Кайешанима, а шакође и друћим духовним и световним Главарима – НАША ИМПЕРАТОРСКА блајонаклоност!

Однедавно ирисићили овамо из Црне Горе Преосвешћени Сава, мишројолић Скендеријски, Приморски и Црногорски, настављајући раније указану Црногорској народа НАШЕМУ најљубазнијему родитељу, блаженоме и вјечнодостојноме сјећања Господару Императору ПЕТРУ Великоме вјерну и усрдну службу, указујући на своје и ваше ошће нужне пошребе – молио је да бисмо Ми, Велика Господарица, Наше Императорско Величанство, пазили на ваше пошребе и на обнављање за славословље Божјих свѣтих црква и Манастира и да се наираде новчаном сумом, а за свешћенослужење Архијерејским облачењем и одежама и црквеним сасудама и књиѣма. Ми, Велика Господарица, Наше Императорско Величанство, шу молбу смо блаѣонаклоно иримили и саизволили, и по Нашој Императорској најмилишћивијој блаѣонаклоношћи он ишо је добијано за раније указану усрдношћу ирема Њеѣовом Императорском Величанству, блаженом и високославном достојном сјећања НАШЕМУ Господару Родитељу од сѣране Црногорској народа, и слашћо из НАШЕ блаѣајне, вишеѣоменушћом Преосвешћеном Мишројолишћу Сави дајемо за вас наираду, и за обнављање свѣтих Црква и манастира – у износу од шѣри хиљаде рубаља. Ишћом мишројолишћу иредашћа је одређеном измољеном ирамашћом родитеља НАШЕГА 1715. иод. дана рожденсћивенском Цешињском у Црној Гори Манастиру милосћиња за све ирошле иодине до 1743, и шћо шѣри хиљаде и иеишћишћина рубаља. Уз шћо смо по Мишројолишћу у Црну Гору иослали архијерејско облачење као и одежде за свешћенике и ѣаконе, а шћакође и црквене сасуде сребрне, и довољан број књиѣа, чему се ирилагае рѣисћар. А самом Мишројолишћу учињене овамошће иуишће шѣрошћове и издржавање и ѣѣа и ѣѣових ираишћиоца и за иовраишћак дашћо је хиљаду рубаља. Тако је Мишројолишћ са овом ирамашћом НАШЕГА Императорскоѣа Величанства и с иѣоменушћом иѣомоћи иуићен у Црну Гору као и раније. Надамо се, МИ, ВЕЛИКА Господарица, да ѣѣше све шћо иримишћи са захвалношћу, а НАША Императорска иѣомоћ Вама биће обезбѣђивана и убудуће.

Дашћо у Москви 10. маја 1744. иодине

По најмилишћивијем Указу Њеноѣ Величанства
Државни Вицеканцелар
Гроф Алексѣј Бѣшчуев Рјумин“.
(М.П.)

А на коверти пише:

„Благородној и поштованој господи Српских земаља у Македонији, Скендерији, Црној Гори и Приморју, Црногорскога народа Губернаторима, Војводама, Кнежевима и Капетанима, као и другим духовним и свјетовним главарима“.

Често се последњих година чује код необавијештених грађана злонамјерна и нетачна прича „Русија нас никад није помаћала“. Па, де да видимо, кренимо редом!

Др Мирчета Ђуровић у књизи „Црногорске финансије“ документовано илуструје да то није тако. Приходи Црне Горе из унутрашњих извора нијесу били довољни за подмирење државних потреба. О томе колико су чинили укупни приходи од непосредних и посредних пореза биће ријечи касније. Засада је довољно истаћи да они нијесу били довољни да покрију државне потребе. Црна Гора се у периоду о коме је ријеч налазила у времену максималних напора свих друштвено-политичких снага да се земља извуче из заосталости и да се побољшају привредне прилике и уреди држава. Развитака привреде, државног механизма, просвјете и уопште свих области живота изискивао је не само велике напоре већ и знатна средства. Поред тога, што посебно треба истаћи, Црна Гора у овом периоду води интензивне борбе са Турцима, у одсудној борби за коначно ослобођење и еманципацију од Турске, што је такође изискивало огромна средства. Ако се томе дода двор и његове потребе, онда је јасно да је то изискивало знатна средства. А њих није било могућно обезбиједити из домаћих извора. Морали су се тражити извори на страни.

Како истиче др Ђуровић, најважнију помоћ са стране Црна Гора је добијала од Русије. Руска помоћ је представљала један од значајнијих финансијских извора Црне Горе. Због тога ћу се на овом мјесту углавном задржати на руској субвенцији, ограничавајући се у претходном разматрању само на најбитније моменте, како би се добила што потпунија слика ове проблематике у периоду о коме је овдје ријеч.

Помоћ Русије Црној Гори датира још од раније, од времена Петра Великог. Руска влада је још 1715. године одобрила редовну помоћ Црној Гори од 500 златних рубаља, с тим да се исплаћује сваке треће године. Али, помоћ није редовно исплаћивана. Како се кретала руска помоћ Црној Гори у току 18. вијека, тешко је утврдити. Она постаје нешто редовнија од краја 18. вијека. Почетком 1799. године цар Павле је на молбу владике Петра I од 19. маја 1797. године наредио да се Црној Гори шаље сваке године помоћ од 1.000 златника. Тиме је поново санкционисана одлука Петра Великог о помоћи Црној Гори. Али ни ова помоћ није редовно исплаћивана. Није прошло ни неколико година а помоћ је обустављена. Од 1807. године руска помоћ није исплаћивана за наредних неколико година. У борбама у Боки Которској Црногорци су имали огромне губитке. Али Руси нијесу дали готово никакву накнаду за то. Узалуд је владика Петар I годинама тражио накнаду за претрпљене жртве у Боки. Он није доживио да је добије.

До кад је била обустављена субвенција послје 1807. године, тешко је из постојећег материјала утврдити. Из података се види да су почетком

октобра 1823. године упућена два чека од по 7.930 рубаља на име помоћи за 1821. годину. У неколико наредних година помоћ владици Петру I је исплаћивана, иако неуредно и са закашњењем. Захваљујући промјени на руском пријестолу, 1826. године је ријешено „да се обнови црногорском народу годишња помоћ од 300 дукаћа годишње“. Отада је помоћ владици Петру I редовно исплаћивана све до његове смрти 1830. године. Помоћ је исплаћивана у четворомјесечним ратама, три пута годишње.

Како пише др Мирчета Ђуровић у својој књизи „Црногорске финансије“ „Русија је послије смрти Пећара I наставила да шаље исту помоћ – 1.000 златника народу и 300 за личне потребе владици. Приликом доставе чека за личну помоћ Пећару I у децембру 1830. године, наложено је да се она уручи његовом законитом наследнику. Тако је Пећар II у првим годинама примао руску помоћ у висини како је била одређена 1826. године. Међутим, Њеиш је био боље среће од свој претходника. 1832. године поново је покренуто питање исплате заостале помоћи Црној Гори. Та сума је износила 17.000 златника. Почетком марта 1833. године руски конзул у Дубровнику, Гајић, обавијестио је да је цар наредио да се Црној Гори исплати заостала помоћ коју је био одредио цар Павле I и да се у ту сврху, као прва рата, шаље пет чекова у износу од 27.505 павирних рубаља. Тако је Пећар II до јануара 1834., поред редовне помоћи, примио на име заостале субвенције – рачунајући и 7.200 златника које је донио у Црну Гору Иван Вукојичић – 15.400 златника. Овим је знајно био побољшан материјални положај Црне Горе, што је олакшало Њеишу да се позабави унутрашњим уређењем земље.

Иако је помоћ углавном уредно примана, Њеиш њоме није био задовољан. Он је предузео мјере да се субвенција повећа. Почетком 1837. године Њеиш је затражио да му се дозволи да дође у Пећроград да би, поред остало, затражио повећање помоћи. Овај Њеишев корак није остао без резултата. И поред неких негативних мишљења о томе, Њеиш је успио да извојује повећање субвенције. Крајем октобра 1837. године руски посланик у Бечу, Тајничев, обавијестио је Гајића да је Црној Гори дата годишња помоћ од 80.000 павирних рубаља, под условом да се прошири на унутрашње уређење земље и на користи народа. Истовремено га обавјештава да је први четворомјесечни износ од 26.666,66 рубаља достављен преко Озерицковској и да се за наредни квартал шаље чек на исто толики износ. Тако је Њеиш од 1837. године, поред редовне помоћи од 1.000 златника (око 2.900 сребрних рубаља или око 4.300 фиорина), добијао све до своје смрти и 80.000 рубаља (у павирном новцу).

Уза све то, руски цар је црногорском народу средином 1838. године, због неродице, поклатио 10.000 четврти жити. Од овога је Црној Гори за неколико наредних година испоручено 3.480 четврти. Њеиш је тражио да се остатак,

умјестио у жицу, да у новцу. Цар је уважио Њеишеве приједлои и наредио да се умјестио преосталих 6.520 четврти жица изда 20.000 сребрних рубаља (око 30.000 фиорина), у двије раше по 10.000 рубаља, с тим да се новац искључиво употреби за исту сврху.

Захваљујући свему шоме, Њеиш није оскудијевао у материјалним средствима. Њему је чак нешто и преостало, што је било деионовано у Русији и неким аустријским банкарским кућама, а нађено је и нешто тошовине у каси на Цетињу. Њеиш је још 1842. године деионовео у Русији, код Трговачке банке у Петрограду, 50.552,15 сребрних рубаља. Приликом Њеишеве смрти зашекло се новца у износу од 332.583 фиорина. Овај новац је Њеиш чувао да би ваљало у нужди црногорском народу, што је и у својој опоруци наласио.

Послије Њеишеве смрти Русија је и даље слала помоћ Црној Гори у истој висини као и раније – 80.000 паирних рубаља и 1.000 дуката. За прва два четворомјесечја 1851. године новац је на вријеме стицао, а последња раша шек у септембру наредне 1852. године заједно са првом рашом за 1852. годину. За неколико наредних година субвенција је углавном редовно исплаћивана. Међутим, ускоро је исплата обустављена. У току 1856. године нормално су исплаћене само прве двије раше; трећа раша је задржана. У то вријеме дошло је до зашешних односа са Русијом, па је због тога исплата субвенције за једно крајње вријеме обустављена. Истовремено је ријешено да се од обустављене субвенције даје помоћ црногорским емигранцима Ђорђију Петровићу, Медаковићу и њиховим припадницима са породицама (сердару Милу Мартиновићу, барјактару Ивановићу и др.) Емигранти су примали помоћ од средстава црногорске субвенције до јула 1859. године, а онда из других фондова. Од јула 1859. године Црна Гора је поново примала по износ субвенције, и то углавном редовно. Тако је Црна Гора за вријеме владавине књаза Данила, иако нередовно и са кашњењем, добијала помоћ од Русије као и за вријеме Петра II – 9.000 златника (1.000 лично књазу и 8.000 држави), што је чинило око 42.000 фиорина“, износи Др Мирчета Буровић у књизи „Црногорске финансије“.

Исти износ Русија је давала и после смрти књаза Данила, у првим годинама владавине књаза Николе. Али ни књаз Никола није прошао без сметњи. Већ после неколико година субвенција је привремено била задржана, док се не добије извјештај о Црној Гори. Због тога помоћ није исплаћена у току 1863. и 1864. године. Тек у новембру 1864. године одобрено је да се исплати помоћ Црној Гори за 1863. годину, и то само двије трећине (15.000 рубаља), а остатак да се депонује код једне руске банке. И ова опструкција руске владе била је слична оној из времена књаза Данила,

1857. године. Ако је Црна Гора и покушала да потражи ослонац на другој страни, одмах је долазила у опасност да јој руска влада укине субвенцију. Такве појаве, видјећемо, нијесу биле ријетке и нијесу остале без посљедица по Црну Гору.

Помоћ додијељена Његошу 1837. године, у износу од 80.000 папирних рубаља, по свему судећи, била је дата на 30 година. Јер, 1867. године поставило се питање њеног продужења. Царском одлуком почетком 1867. године одобрена је исплата субвенције Црној Гори за наредних пет година, у истом износу како је и дотада исплаћивана – 22.857 сребрних рубаља. Тако је продужена субвенција од 80.000 папирних рубаља до 1873. године. Међутим, 1869. године Русија је дала посебну субвенцију за двије средње школе у Црној Гори. Приликом свог боравка у Русији књаз Никола је успио да издејствује помоћ за Цетињску богословију и Дјевојачки институт. Цетињска богословија добијала је 8.000, а Дјевојачки институт 5.500 сребрних рубаља. Тако су од помоћи из Русије била обезбијеђена материјална средства за прве двије средње школе у Црној Гори. Захваљујући томе школе су нормално радиле и показале су веома добре резултате.

У периоду до рата 1876-1878. године Русија је још једанпут повећала помоћ Црној Гори. Како је 1872. године истицао рок продужењу субвенције из 1869. године, књаз Никола је искористио прилику да затражи повећање помоћи. Он је преко књаза Горчакова упознао руског цара са тешким материјалним приликама у земљи и тражио повећање субвенције. Цар је узео у обзир тешкоће Црне Горе и ријешио да се помоћ Црној Гори повећа. О томе је Горчаков обавијестио књаза Николу у новембру 1872. године. Горчаков у писму наводи да је цар дао налог да се новчана помоћ Црној Гори удвостручи и да се од 1. јануара 1873. године умјесто 23.000 исплаћује 46.000 сребрних рубаља. Из писма се види да је ово повећање било намијењено лично књазу Николи, јер се у писму наглашава да се новац њему исплаћује и да га он употребљава према свом нахођењу. Тиме је субвенција из Русије знатно повећана. Од 1873. године, не рачунајући оно што се давало као помоћ појединцима (Даринки и др.), субвенција је износила преко 62.000 рубаља – 46.000 држави и књазу, 8.000 Богословији, 5.500 Дјевојачком институту и око 3.000 рубаља (1.000 златника) цркви. То је у оно вријеме износило око

Историја Србске Црне Горе

Књаз Данило
Петровић

У "Закопнику Данила Првог, књаза и господара Слободне Црне Горе и Брда, установљен 1855. године на Цетињу", у члану 95. пише:

"Иако у овој земљи нема никакве друге народности до једине српске и никакве друге вјере до једино православне источне, то опет сваки иноплеменник и иновјерац може слободно живјети и ону слободу и ону нашу домаћу правичу уживати као и сваки Црногорац и Брђанин што ужива."

80.000 фиорина. Овај износ Црна Гора је примала до ратова 1876-1878, па и касније. Субвенција је исплаћивана у четворомјесечним ратама, три пута годишње, и то углавном редовно.

Поред субвенције од Русије, Црна Гора је добијала помоћ и од других земаља. Али то је тешко тачно утврдити. Док је о руској помоћи сачувано подоста података, тако да се она углавном може континуирано пратити, о другим помоћима има врло мало трага у архивском материјалу. Уколико је и било неке помоћи, она није имала трајнији карактер. У том смислу једино се издваја помоћ од Аустрије, која је давана на име одржавања путева.

Средином 1870. године књаз Никола је покренуо код аустријске владе питање изградње пута од Котора до Цетиња и Ријеке Црнојевића. За изградњу путева књаз је тражио кредит од 500.000 фиорина. Али аустријска влада је одуговлачила ово питање, па је књаз био приморан да се изнова обраћа Бечу. Око тога су дуго вођени преговори и тек у прољеће 1873. године су приведени крају. Аустријска влада је нашла за најпогодније да се за изградњу путева у Црној Гори даје редовно годишње 30.000 фиорина. Прва рата предата је књазу приликом његовог боровка у Бечу у мају 1873. године. Субвенција за одржавање путева углавном је редовно исплаћивана, не само до Берлинског конгреса него и касније. И поред тога што је примана субвенција, пут од аустријске границе до Ријеке Црнојевића изграђен је тек после Берлинског конгреса, од 1879. до 1884.

Како Ђуровић пише: *„Осим субвенције од Русије, Црна Гора није у периоду после берлинског конгреса трајније примала неку значајнију помоћ са стране. У том погледу једино вреди поменути помоћ од Аустрије“*.

У првом дијелу рада истакнуто је да је Аустрија давала Црној Гори годишњу помоћ на име одржавања путева у износу од 30.000 фиорина. Ова помоћ је настављена и после Берлинског конгреса. Помоћ је редовно исплаћивана, преко аустријског посланства на Цетињу, два пута годишње, по 15.000 фиорина. Аустрија је редовно давала ову помоћ до краја 1891. Како се види из једног телеграма министра Гавра Вуковића црногорском посланику у Цариграду Бакићу, аустријска влада је 1892. године обуставила ову помоћ Црној Гори.

Међутим, црногорска влада се у септембру 1895. године обратила Аустрији за помоћ у изградњи пута Рисан-Никшић. Аустрија је изгледа прихватила молбу црногорске владе. Почетком октобра је примљено *„као додатна субвенција за путеве“*, како стоји записано у протоколу, 20.000 фиорина.

Др Ђуровић у свом коментару истиче да *„да ли је тада још било примљено од Аустрије на име изградње овог пута, нијесам могао утврдити, али*

претпостављам да није. Пути Никшић-Рисан није изграђен овом приликом. Од овог пута није било изграђено до Балканског рата ни десет километара. Интензивнија изградња пута почела је тек 1912. године. Пошто је Аустрија била заинтересована за овај пут, утврђен је споразум између двије владе да Аустрија да помоћ у износу од 400.000 перјера. Пут је рађен током 1912. године, све до избијања рата. Од предвиђене суме Аустрија је исплатила 250.000 перјера, али радови нијесу настављени послије свршетка Балканског рата – пут није био изграђен до краја постојања црногорске државе“.

На томе се завршила аустријска помоћ Црној Гори за изградњу и одражавање путева. Она је донекле допринијела изградњи неких путева у Црној Гори, али у цјелини, није имала битнијег утицаја на црногорске финансије. Ипак, Аустрија је била веома заинтересована за изградњу и одржавање пута Ријека Црнојевића-Котор. Пут је требало да послужи као основна саобраћајна артерија између Црне Горе и Аустрије и између једног дијела Турске и Боке Которске. Овим путем требало је да се одвија црногорски извоз за Аустрију (од чега је умногоме зависило аустријско тржиште и становништво у Боки) и да олакша увоз аустријске робе у Црну Гору.

Што се тиче помоћи од Француске, она је више имала повремени карактер. Нешто више помоћи од Француске добила је Црна Гора за вријеме књаза Данила. Колико је износила помоћ тешко је утврдити, јер о томе постоје веома противурјечни подаци. Но без обзира на то, француска помоћ Црној Гори није имала трајнији карактер.

За Црну Гору и њене финансије нијесу биле без значаја ни друге повремене и једнократне помоћи. Црна Гора је повремено добијала помоћ не само од Русије, Аустрије и Француске, него и од многих других земаља: Србије, Италије, Грчке итд. Помоћ појединих земаља била је не само у новцу него и у житу, оружју, одијелу и другом материјалу. Повремена помоћ била је од посебног значаја нарочито у ратним приликама и гладним годинама, о чему је сачувано пуно података.

У цјелини руска субвенција и разне друге помоћи биле су важан фактор за црногорске финансије. Руска субвенција, која је од 1837. знатно повећана и углавном била редовна, значила је много за оскудну државну касу Црне Горе. Она је била веома важна допуна унутрашњим финансијским изворима земље. На њу се рачунало као на сигуран финансијски извор, па је она у извјесном смислу била коректура финансијског дебаланса и тиме је компензирала донекле перманентни дефицит Црне Горе.

Али, помоћи су имале и другу страну медаље. Преко субвенције и разних помоћи поједине стране силе хтјеле су да остваре свој утицај у Црној Гори, да је вежу за себе и потчине је својим интересима. То

је у крајњој линији, наравно, била сврха помоћи, ма од које стране она долазила. Интереси Русије и других сила често су се разилазили са тежњама Црне Горе. У том погледу Црна Гора се налазила у незавидном положају. Требало је сачувати наклоност Русије или неке друге силе, а спроводити своју основну концепцију – развијати ослободилачку борбу и обрачунавати се са Турском. На тој линији је често долазило, и морало је долазити, до сукоба између Црне Горе и појединих страних сила, јер су њихови захтјеви често били супротни интересима Црне Горе. Требало је, често много воље и упорности, и много такта, да се паралише утицај са стране и отклони све оно што би ишло на штету црногорског народа и његових основних циљева.

С обзиром на све то, помоћи су имале двојаку улогу. Оне су, с једне стране, биле важна допуна црногорских финансија, а с друге стране препрека слободне активности Црне Горе. Руска помоћ, и материјална и друга, била је важан фактор у развоју ослободилачке борбе црногорског народа, у процесу стварања државе и уређења земље. То је нарочито долазило до изражаја онда када се основна тежња црногорског народа налазила на линији руске политике и када је то Русији посебно конвенирало. Али, било је момената када Русији није ишла у рачун борба Црне Горе и кад су Руси настојали да се она смири. У таквим приликама руска политика морала је имати лоших посљедица по Црну Гору. Какав је карактер имала руска субвенција и друге помоћи за Црну Гору, још боље ће се моћи сагледати приликом анализе периода послје Берлинског конгреса.

У првом дијелу било је ријечи о руској субвенцији до рата 1876-1878, а овдје ћемо се задржати на периоду од Берлинског конгреса до Првог свјетског рата. Претходно треба напоменути да је Русија, поред редовне субвенције, давала у току ослободилачког рата, и даље до 1880. године, знатну ванредну помоћ за набавку оружја и другог ратног материјала. Руска помоћ је умногоме олакшала Црној Гори да успјешно оконча борбу и изађе као побједник из овог тешког рата. Поред тога, Русија је ради наоружања црногорске војске дала зајам Црној Гори, у јесен 1879. године, у износу од 900.000 рубаља (око 1.100.000 фиорина), о чему ће бити више ријечи у поглављу о зајмовима.

Послије закључења мира и сређивања ратних прилика, Русија је наставила да даје редовну помоћ Црној Гори у истом износу као прије рата 1876-1878, тј. према одлуци руског цара крајем 1872. године. Продужена субвенција је износила: 46.000 рубаља црногорској влади и књазу Николи, 8.000 Богословији, 5.500 Дјевојачком институту којег је основала Руска царица Марија Александровна и 1.000 златника (око 3.000 рубаља) – цркви. Овоме се од 1879. године придружује и редовна помоћ болници Данила I

на Цетињу у износу од 2.500 рубаља, што је додијелио Црвени крст Русије. Овај новац је у ствари био интерес на капитал од 500.000 рубаља, депонован на име цетињске болнице код једне руске банке. Тако је послје рата Црна Гора добијала из Русије на име редовне помоћи 64.000 рубаља (око 80.000 фиорина).

Иако су се прилике у Црној Гори послје Берлинског конгреса знатно измијениле и увећале потребе земље, Русија није повећавала субвенцију Црној Гори. Др Ђуровић прецизира. „За првих десет година послје рата субвенција је остала на нивоу из 1873. године, изузев што је од 1. јануара 1888. повећана годишња помоћ Дјевојачком институту са 5.700 рубаља на 10.000 фиорина. Тек 1889. године дошло је до измјене, што је било условљено посебним околностима. Десетак година послје Берлинског конгреса Црна Гора је запала у дугове. На молбу књаза Николе руски цар је у августу 1889. године ријешо да санира дуговања Црне Горе. Отписан је дуг Црне Горе банци у Петрограду и руској државној благајни, а за исплату дуговања у Аустрији учињен је нов зајам од 900.000 рубаља, на 20 година уз 5% камате, с тим што би се ануитети наплаћивали од руске субвенције која се даје Црној Гори. Међутим, од субвенције која је давана Црној Гори – 46.000 рубаља – није се могао надокнадити ни годишњи интерес, а камоли амортизације главнице. Годишњи ануитети зајма износили су 80.000 рубаља. Пошто ранија субвенција није била довољна за покриће ануитета, руска влада је ријешила да се годишња помоћ Црној Гори повећа од 46.000 на 100.000 рубаља, с тим да се од повећаног износа одбија 80.000 рубаља за отплату зајма Државној банци у Петрограду, а 20.000 рубаља да иде као годишња помоћ црногорској влади.

Овом трансакцијом Црна Гора се ослободила бечких дугова, али је то смањило примање из Русије и свело субвенцију држави на 20.000 рубаља. За наредних шест година, до 1896., црногорска влада је добијала полугодишње по 10.000 рубаља. Пошто је од руске субвенције 50.000 рубаља припадало непосредно књазу Николи, тај износ је државна каса редовно надокнађивала.

Од 1896. године Русија даје посебну субвенцију за издржавање стајаће војске. (У почетку је стајаћа војска имала 500 официра и војника пјешадије и једну полубатерију од 4 топа са 56 војника). Управо, још средином 1895. године руска влада је послала 67.612 фиорина за изградњу војних станова и формирање стајаће војске. Исте године је одлучено да се од 1. јануара 1896. године даје на име одржавања црногорске стајаће војске помоћ у износу од 82.000 рубаља, што је износило, зависно од курса, око 104.000 фиорина. Субвенција је исплаћивана у четворомјесечним ратама, три пута годишње по око 34.500 фиорина. Овај износ је био намијењен искључиво

за одржавање војске и за друго није могао бити употребљен. Црногорска влада се обавезала да ће одржати одређени контингент војске, па су ова средства ишла као саставни дио буџета Министарства војног. Ова помоћ је значила пуно за црногорску војску, али је мало помогла црногорским финансијама, јер је у потпуности трошена за редовну војску.

Наредне, 1897. године, додијељена је помоћ сину књаза Николе, књазу Данилу од 20.000 рубаља годишње чиме је увећана субвенција двору на 70.000 рубаља.

Тако је Црна Гора од 1896. укупно добијала годишње помоћи од Русије нешто преко 220.000 рубаља, од чега је 80.000 рубаља ишло на отплату зајма Државној руској банци у Петрограду. Ако се узме у обзир одбијање за амортизацију зајма и трошкове око издржавања војске, онда се може претпоставити колико су мало користи имале црногорске финансије од руске помоћи крајем 18. вијека. Истина, помоћ је растерећивала црногорски буџет од неких обавеза, али није непосредно много утицала на побољшање финансија Црне Горе.

Али ни ово није дуго потрајало. Пред крај 19. вијека Црна Гора је запала у веома тешку финансијску кризу. Принуђена околностима, црногорска влада је узимала средства од новчаних упутница које су уплаћиване за рачун аустријских пошта. Тако је црногорска влада запала у дуг према аустријским поштама за око 1.200.000 круна. Аустријска влада није пропустила прилику да изврши притисак на Црну Гору. Мобилисала је сва средства да компромитује Црну Гору, пријетећи чак и окупацијом једног дијела њене територије. Због свега тога црногорска влада се нашла у веома незгодном положају. Пошто се није могло наћи излаза на другој страни, књаз Никола се обратио за помоћ Русији, тражећи један већи дугорочни или један мањи једнократни зајам. С обзиром на компликованост ситуације, руска влада је одлучила да Црној Гори да један мањи зајам у износу од 750.000 рубаља, под истим условима као што су били ранији на 20 година уз 5% камате. Овим средствима – два милиона франака – црногорска влада је могла ликвидирати поштански дуг и подмирити неке друге неопходне обавезе.

Али за отплату зајма петроградској банци руска влада је обезбиједила средства из субвенције. Пошто је 80.000 рубаља од субвенције црногорској влади већ било ангажовано за отплату зајма из 1889. године, сада је дошао ред на смањење помоћи војсци. Руска влада је одобрила овај зајам од 750.000 рубаља (2.000.000 франака), с тим да се отплата одбија од субвенције. Отплата зајма износила је годишње 60.000 рубаља. Због тога је одређено да се обустави и последњих 20.000 рубаља које су слате на име помоћи црногорској влади и 40.000 рубаља од субвенције војсци. Тако је

читава субвенција црногорској влади – 100.000 рубаља – ишла на отплату зајмова петроградској банци, а субвенција за стојећу војску је смањена од 82.000 на 42.000 рубаља. Црногорска влада је била обавезна да и даље одржава ранији контингент редовне војске.

Све ово сазнајемо из писма руског министра финансија, Сергеја Витеа, књазу Николи средином новембра 1900. године и реферата Министарства финансија, који је достављен као прилог уз писмо. Приложени реферат се заснива на Милеровом извјештају, који је као високи финансијски стручњак почетком 1900. године прегледао црногорске финансије. Поред општег стања црногорских финансија, у реферату је дат и историјат руских зајмова и помоћи Црној Гори. Према изнесеном прегледу Русија је крајем 1900. године давала следеће помоћи Црној Гори:

Министарству војном за војску	82.000 рубаља
Црногорској влади	20.000 рубаља
Отплата дуга банци у Петрограду	80.000 рубаља
Књазу Данилу	20.000 рубаља
Дјевојачком институту (10 000 фиорина)	9.376 рубаља
Цетињској богословији	8.000 рубаља
Начелници Дјевојачког института – плата	750 рубаља
Укупно:	220.126 рубаља

Овдје није урачунат износ који је Друштво Црвеног крста давало за цетињску болницу од 2.500 рубаља и још неке мање помоћи, чиме би се укупни износ повећао за неколике хиљаде. Послије 1900. године од укупне субвенције одбијано је 140.000 рубаља за отплату зајмова, па је на тај начин примање из Русије износило свега нешто више од 80.00 рубаља – око 100.000 фиорина. Од тога је требало одржавати редовну војску (преко 550 људи), Цетињску богословију и Дјевојачки институт, а требало је надокнадити и субвенцију двору.

Током 1901. године Црна Гора није примила ниједне рубље на име субвенције влади, а на име одржавања војске примљено је свега 42.000 рубаља, три пута по 14.000. Остале помоћи – за Богословију, Дјевојачки институт и болницу – нормално су примане у пуном износу. Али, тако није могло дуго остати. Већ 1902. године дошло је до промјене, до повећања руске субвенције Црној Гори.

Почетком 20. вијека извршене су многе реформе државног уређења Црне Горе. На тој линији припремане су и реформе црногорске војске. Пошто држава није имала сопствених средстава, књаз Никола се обратио за помоћ руском цару. У овом писму књаз је изнио да му је за реорганизацију црногорске војске потребна годишња помоћ од 249.000 рубаља, и то:

за реорганизацију милиције	100.000 рубаља
за вјежбе и маневре	35.000 рубаља
за установ. Другог батаљона стајаће војске	82.000 рубаља
за двије батерије	32.000 рубаља
Укупно:	249.000 рубаља

Цар је углавном усвојио књажев предлог. Рјешењем од 19. априла 1902. године цар је одобрио да се помоћ Црној Гори може поваћати до 500.000 рубаља. До тада је субвенција износила, како се наводи у истом документу, 222.938 рубаља. То значи да је повећање износило 277.062 рубље. Истим рјешењем одређена је намјена средстава, а измијењен је и начин отплате дуга петроградској банци. Од увећане суме од 277.062 рубље намијењено је за реорганизацију војске 249.000 рубаља. Остатак од 28.062 рубље одређен је за повећање помоћи црногорској влади. У рјешењу се изричито наглашава да се средства намијењена војсци морају трошити према намјени одређеној у писму књаза Николе руском цару, чији је извод приложен овом акту. Истовремено је ријешено да се од 1. јануара 1903. године не обуставља од субвенције црногорској војсци сума од 40.000 рубаља, што је ишло на отплату зајма Државној банци у Петрограду. Исплату дуга преузела је на себе државна благајна Русије.

На тај начин, повећање субвенције 1902. године углавном је дато на рачун војске. Отада је руска помоћ за црногорску војску износила 331.000 рубаља (82.000 + 249.000), што износи око 835.000 круна. Остала помоћ у износу од 169.000 рубаља давана је књазу и влади (128.062), књазу Данилу (20.000), Богословији (8.000) и Дјевојачком институту (12.938). Од помоћи црногорској влади и даље је одбијано 80.000 рубаља за дуг Државној руској банци на име зајма из 1889. године. Због тога црногорска влада није примала годишње ни пуних 50.000 рубаља – око 121.000 круна, колико је и уношено у буџете од 1903. године.

Тако је од почетка 1903. године Русија повећала субвенцију Црној Гори на 500.000 рубаља, од чега је чисто примано 420.000 (80.000 је ишло на отплату зајма Државној банци у Петрограду). У ствари, укупно је субвенција износила 560.000 рубаља, јер је руска државна благајна отплаћивала и дуг петроградској банци из 1900. године од 60.000 рубаља годишње.

Ова висина субвенције остала је за неколико наредних година. Помоћ је редовно исплаћивана у одређеним роковима. Руси су строго водили рачуна да се средства троше према намјени, нарочито средства намијењена црногорској војсци, за што су они највише били заинтересовани.

Но, и поред тога што је субвенција за војску 1902. године повећана на 331.000 рубаља (око 835.000 круна), то није било довољно за њену

реорганизацију и модернизацију. За савремено уређење црногорске војске била су неопходна много већа средстава. Зато је књаз Никола приликом боравка у Русији, у прољеће 1908. године, поставио захтјев да се повећа новчана и материјална помоћ за црногорску војску. Захтјев је био прилично обиман. По замисли црногорске владе и књаза Николе, Русија је требало да дâ за реорганизацију црногорске војске у 1909. години 1.331.000 рубаља, а од 1910. године још и 1.750.000 рубаља годишње. Осим тога, тражен је новац за опрему и друге сврхе. У току 1910-1912. чак 6.300.000 рубаља. Овако велике износе руска влада није хтјела издати. У августу 1909. године саопштено је да овој молби није могућно удовољити, већ ће се дати само материјална помоћ.

Али, иако није успио да добије повећање субвенције за војску, књаз Никола се није вратио празних шака из Русије. Царевим рјешењем од 25. априла 1908. године дата је књазу једнократна помоћ од 100.000 рубаља и одређена лична годишња субвенција, почевши од 1. јануара 1908., у износу од 80.000 рубаља. Идуће године (1909.) повећана је субвенција и престолонаследнику Данилу са 20.000 на 30.000 рубаља. Тако је црногорски двор сада примао годишњу помоћ из Русије у износу од 110.000 рубаља, што чини око 270.000 перпера.

Иако 1909. године није удовољено захтјеву црногорске владе о повећању субвенција за црногорску војску, ствар се није тиме завршила. Црна Гора је и даље инсистирала на томе, па је 1910. године и дошло до повећања војне субвенције. Крајем 1910. године склопљена је војна конвенција између Црне Горе и Русије. Посебним актом, који је представљао саставни дио конвенције, регулисано је питање руске помоћи и снабдијевање црногорске војске. Овим актом руска субвенција за црногорску војску повећана је од 1. јануара 1911. године од 331.000 на 600.000 рубаља (у акту се наводи до 600.000).

Тако је од 1911. године субвенција за војску готово удвостручена. Сада је она износила око милион и пo перпера, што је значило много за ондашње финансијске прилике Црне Горе. Остале помоћи нијесу повећане; оне су остале на истом нивоу као што су биле раније. Тако је пред Балкански рат руска годишња субвенција Црној Гори износила 859.000 рубаља; војсци 600.000, црногорској влади 128.062 (од тога је 80.000 ишло на отплату зајма Државној банци у Петрограду), краљу Николи 80.000, књазу Данилу 30.000, Цетињској богословији 8.000 и Дјевојачком институту 12.938 рубаља. Уз то је од руског Друштва Црвеног крста слато болници Данила I на Цетињу 2.500 рубаља, а државна благајна Русије отплаћивала је и зајам петроградској банци, из 1900. у износу од 60.000 рубаља. На тај начин укупно годишње давање Русије Црној Гори износило је пред Балкански

рат 921.500 рубаља. Од тога је 140.000 рубаља ишло на отплату зајмова, а примано је 781.500 рубаља.

Црна Гора је, значи, годину и по пред Балкански рат примала помоћ од Русије близу два милиона перпера, од чега је отпадало на војску преко милион и по перпера. Како је било и колико је износила помоћ у току и после Балканског рата нијесам могао утврдити, јер недостају подаци. Према постојећем материјалу може се претпоставити да субвенција није повећана, сем ако није непосредно пред Први свјетски рат, када су вршени преговори да Русија учествује у наоружању црногорске војске са пет и по милиона перпера. Војном конвенцијом 1910. године Русија је била примила обавезу да испоручи одређену количину оружја. Али оружје није у потпуности било испоручено ни у току рата ни до краја 1913. године. Најзначајнија помоћ била је када је Русија почетком 1913. године упутила у Црну Гору, као царев поклон, око десет милиона килограма жита и брашна, што је много помогло ратом исцрпљеном народу.

Из наведеног материјала се види како се кретала руска новчана помоћ Црној Гори. О томе др Мирчета Ђуровић пише: *„Ограничио сам се на редовну новчану субвенцију, јер је она највише утицала на црногорске финансије. Повремено и материјална помоћ била је шакође значајна. Али, што је ишћење које треба посебно разматрати и које излази из оквира овога рада. За наше посматрање од посебно је интереса помоћ која је имала шрајнији карактер, па је о томе углавном и било највише ријечи.“*

Руска субвенција Црној Гори значајнију улогу у финансијском систему Црне Горе добија тек од времена Петра II, тачније од 1837. године, откада је помоћ повећана и углавном била редовна. Руска помоћ је била важна у процесу стварања државе и организације државног апарата. У то вријеме била су прилично оскудна финансијска средства земље, па је субвенција представљала важан финансијски извор и један од одлучујућих фактора у финансијском систему Црне Горе.

Међутим, после Берлинског конгреса ситуација се умногоме измијенила. Унутрашњи финансијски приходи Црне Горе су знатно увећани, па је субвенција релативно била мање важан финансијски извор државе. Она је представљала само незнатан дио укупних финансијских прихода Црне Горе. Смањењем примања од Русије 1889. године ради отплате милионског зајма у Петрограду, када је субвенција црногорској влади сведена на 20.000 рубаља, још више је смањена улога субвенције. Управо, руска субвенција постаје значајнији фактор у црногорским финансијама тек почетком 20. вијека (од 1902.), када је Русија повећала своје давање на 560.000 рубаља, а када је Црна Гора чисто примала 420.000 рубаља, односно нешто више од милион круна. То је у 1903. години било једнако половини, а 1907. години трећини буџетских прихода Црне Горе. У 1911. години примање из Русије је

износило око два милиона перпера, што је било једнако половини укупних буџетских прихода у тој години.

Али, за посматрање улоге руске субвенције у финансијском систему Црне Горе треба обратити пажњу на њену структуру. Почетком 20. вијека око двије трећине руске помоћи било је намијењено одржавању црногорске војске. Новац намијењен војсци није улазио у буџет Црне Горе, што је у једној клаузули конвенције из 1910. године, на захтјев Русије, посебно наглашено. Црногорска влада је имала обавезу да одржава редовну војску, па се читав износ морао искључиво трошити на војне потребе, о чему су Руси строго водили рачуна. На тај начин била је ограничена улога руске помоћи у црногорским финансијама. Она је највећим дијелом трошена у војне сврхе; оно што је ишло на друге потребе било је много мање – свега једна четвртина укупних примања субвенције. Руска субвенција је била једнострана. Због тога субвенција није могла битније утицати на финансије Црне Горе. Истина, захваљујући руској субвенцији државни буџет је био растерећен издатака на војску и то је било велико олакшање за црногорске финансије. Али, таква намјена ограничавала је улогу руске помоћи у финансијском систему Црне Горе, чинила је једностраном и крајње непродуктивном.

Уза све то руска субвенција није остала без посљедица и у другом погледу. Оваква структура и намјена субвенције произилазила је из одређених политичких тенденција ондашње Русије. Прије свега, Русија је давала помоћ да би могла остварити свој уплив у Црној Гори, да би Црну Гору могла везати за себе и користити је за своје политичке и војне планове. На тој линији је и даван највећи дио помоћи за црногорску војску, која је требало да одигра одређену улогу у склопу општих планова руске политике, што је много пута наглашено у појединим инструкцијама руског генералштаба. А ако је црногорска влада учинила макар и најмањи покрет који није конвенирао Русији услиједила је пријетња о укидању помоћи што није била ријетка појава, нарочито почетком 20. вијека.

Таква политика Русије скучавала је слободну активност Црне Горе и често везала руке црногорској влади у њеној дјелатности и на унутрашњем и на спољном плану. У том смислу руска помоћ је представљала политички терет; она је била препрека слободне политичке активности Црне Горе.

Тенденције руске политике у односу на Црну Гору јасно су дошле до изражаја приликом закључења војне конвенције 1910. године. Овим уговором црногорска војска је једноставно потчињена руском генералштабу, одузето јој је право самосталне акције, а њено дејство оријентисано искључиво према руским плановима. Црногорска војска као да није постојала за Црну Гору. Конвенција је јасно указала на сврху руске помоћи и на претензије Русије у односу на Црну Гору. Она је афирмисала

дугогодишњу руску политику према Црној Гори и на веома драстичан начин испољила позадину те политике.

Колико је тешко падала Црној Гори руска помоћ и колико су се краљ Никола и црногорска влада морали борити против руских тенденција, најбоље говори писмо краља Николе руском посланику на Цетињу, Арсењеву. Руска влада је преко свог посланика крајем 1910. захтијевала од Црне Горе да одмах откаже гостопримство емигрантима из Албаније, пријетећи да ће јој, иначе, укинути субвенцију. То је веома увриједило краља Николу па је руском посланику упутио протестно писмо, жалећи се на поступке руске владе и њене претензије да путем субвенције загосподари Црном Гором и њеном политиком. Ево неколико мјеста из тог писма:

„Заиријешили сће с укидањем субвенције руске Црној Гори, ако се ова превари да се не повинује вољи Русије. Истовиједом Вам да не моћу усјети да схваћим значај сће пријетње. Да ли веледушна помоћ једне велике славјанске државе, бољаше и најпредне, коју даје једној малој држави истје расе и истје вјере, која пошребује ту помоћ може без разлога бити укинућа? Је ли то по условности судбе? Или је то влас тосјодара, који изгледа да више најамнику: „Изврши моје наредбе, или нећеш паре“. Не, тосјодине министре, крв се црногорска не продаје, и забиљежише ово што ћу Вам рећи. Нека Русија прекине помоћ даваћи Црној Гори или не прекине, ова ће јој једнако остати вјерна и одана, јер чувства која је с њоме вежу и вјековна предања, то су оне најчвршће везе — везе расе и вјере а не паре. Чувајте Ваше новце за кукавице, ако ћете, који су тошови да продају њихове душе и деснице. Давно су Црногорци доказали, чини ми се, да не припадају тој раси јадника. Чинећи планираћи над нама пријетњу на укидање субвенције, Ваш министар сјољних послова мислио је можда да се адресира чељадима која се кућују. Преварио се“. Краљ Никола завршава писмо следећим ријечима: „Куку ши Црна Гора, куку и мени истоме, ако смо дошли дошле да се метине под цијену рубља наша сшара вјерности и оданости Русији“.

Војна конвенција из 1910. и ово књажево писмо јасно одређују карактер и суштину руске помоћи Црној Гори. Они говоре о томе какав је притисак Црна Гора морала због руске субвенције трпјети и како је то имало негативних последица на њену политику, како се морала борити и одупирати утицају и плановима царистичке Русије. Све је то дошло до изражаја у овим документима, који су јасно изнијели на површину дугогодишњу политику Русије према Црној Гори и открили њене претензије. Овим је непосредно изражено све оно што је та политика у себи још отпочетка носила.

У својој дугој историји Црна Гора је била увијек захвална Русији за помоћ. Никада Црна Гора није припадала неком војно-политичком савезу који је био непријатељски расположен према Русији. У контексту овога посебно је интересантна компетентна изјава предсједника Русије Владимира Владимировича Путина: „Мале земље у НАТО нико не пиша за

мишљење, неће се доносити одлуке које су по жељи моћних чланица. Екстремална одлука о размјештању ракета на територије новопримљених земаља у НАТО била би пријетња за безбедност Русије и она би била приморана да предузме војне мјере како би отклонила ту војну пријетњу. Не прошив земље на чијој су територији ракете, неће прошив ракете“. Каква би историјска срамота била да заратимо са Русијом! Не би било Црне Горе без помоћи братске Русије. Па зар да са Русијом – заратимо! Мало ли нам је све муке, па нам је потребан и овакав ризик?

Морамо овдје навести и последње ријечи Митрополита Петра I Петровића његовом наследику Петру II Петровићу Његошу: „моли се Богу и грж' се Русије“. Занимљиво је подсетити и на аманет Светог Петра Цетињског, који је на самртном часу бацио анатему на све који не вјерују у његове последње ријечи и препоруке и на онога који „не би све тако послушао“. „Ако би се ко нашао у народу нашем да не прими ове моје поштоње ријечи и препоруке за истиниште, или ако не би све тако послушао како ова књига изјавља, неће би какву смутњу и раздор међу народом усудио се чиништи словом или дјелом, што свакојета, ко би то он био, мирскиј или духовниј, ја на самеритниј час мој вјечноме проклетству и анатема предајем, како њега тако и његов род и пород, да му се и праћ и дом ископа и уише! Исто тако да Бог да и оне, кои би вас од вјерности к блаточестивој и Христолубивој Русији отлучишти поискао и свакојему ако би се кои из вас Церноторацах и Берђанах нашао да помисли отштити од покровиштељства и на да на једнородну и јединовјерну нама Русију, да Бог да јакиј ше од њега живота месо одпадало и свако добро временишто и вјечно отштитило! Свијема, пак, добријема, вјернијема и кои тођ ово моје поштоње писмо послушају и саверше да буде најусердније моје отеческо и Архиепископско благословеније ош рода в род родов и во вјеки вјеков! Амин.“

Да ли ће ова клетва и анатема сустићи прекршиоца – остаје да се види. Међутим, након отцјепљења од Србије и признања лажне државе „Косово“ званична Црна Гора је починила још једну историјску издају: увела је санкције братској Русији. Црна Гора је заједно са Албанијом, Андором, Луксембургом, Исландом и Молдавијом, све у складу са Споразумом о стабилизацији и придруживању, усвојила европске санкције према Русији, које укључују забрану путовања и замрзавање рачуна низу руских и кримских функционера. Овим актом вјековно пријатељство и братство између Црне Горе и Русије трпи највеће искушење у историји, а евроатлантска Црна Гора заборавља да ју је Русија помагала двеста година односно од 1711. до 1916. године. То најбоље потврђује књига „Црногорске финансије“ др Мирчете Ђуровића, гдје је аутор описао како је Русија и војно и финансијски 200 година помагала Црну Гору, закључивши „да није било руске помоћи не би било ни Црне Горе“.

ПРИЛОЗИ ЗА „СРПСКО СЛОВО“ ПОДРУЖНИЦЕ „ЋИРИЛИЦЕ“ У ЦРНОЈ ГОРИ

Мр Слободан М. Чуровић Ајис

ВЈЕЧНИ ДРУГ

Друг Спремоје Скојевић
Онај што је ћуткао црквена звона
Давно је у пензији историје.

Сада је секташ
И члан домино секције
Своје месне заједнице.

Каткада ћускијама
Или мацама
Кидише на врата црквена.

Каже дође му тако.

И увијек дођу неки
Којима дође тако.

Друг Спремоје још вели:
„Е да ме западне
Не би се ти враћао у ову пјесму
Казао бих ти ја твог бога.“

Јер то једном дође
Кад дођу тако неки,
Којима дође тако.

(они су стално на стражи)

ПЈЕСМА СРБИНУ

Лазу М. Костићу

Србске су речи биле здробљене
и умље наше чилило у сене
Србске су речи биле заробљене.

И наше писмо дрско прећутано
Истине што си светлоумни казо
Срби су крили од Срба, Лазо.

Црвене поњаве биле им драже
Над заблудама да држе страже
Поњаве расрбне, лажне каже.

У туђини си смеле рекао јавке
Туђима браћа носила пригавке
И скојевске да су историје ставке.

Ревносни, судили ти судиоци
Својих очева погубиоци
Свуда су, Лазо, србски убиоци
И истина јача него гониоци.

Лазо М. Костић, ево нам се враћа
Док тужни Србин још незнање плаћа
Тек ће браћа знати за твој бистрик саћа.

Лазо М. Костић страдално се враћа
И разбраћа једном да би била браћа
Сада ће чешће у језик и кост да навраћа
Лазо М. Костић, нама се, нама враћа.

ОТМИЦА ЋИРИЛКЕ

Стазом сиједом Вук одмиче
Звјерад за њим шкргуће, виче
Он носи бројаницу јасних знамена
Примиче се небу са јавком од зјена.

Да нас види како га читамо
Док смо му дали исписницу из свијета
Окрнули му леђа, у туђе хитамо
Високо га побједа слађа срета.

То је онај, прије њега, Мркаљ
Није Вучина у овом делу неба нов
На Вукова слова спушта се маљ
Лоши мајстори ударају кров.

И тешу, тешу нову азбуку
Да претке не би знали записати
Ћирилку строгоше низ луду окуку
Ала ћемо се Вуче још наскитати.

Вукић Гаро Брајковић

КУЋО

У Вранешу сунце се родило
У Златешу вода се јавља
На четири стране свијета
Богомајка свети човјека
Златотканом шару
Пјевају Златешка чеда
Син да дође о слави
Крст да не заборави
Дјевојку са прстеном да пробуди
Кућа да пјева од злата
Да отвори прозор и врата
Да позове мјесечеве рођаке
И Златешке свате

Нека се Даница и мјесец опије
Колијевку чедо да огрије
У Златешу да дође око
Светога Илије
Рука Крститеља
Свјетлост повије
Кућо, милост носи свети Василије

Радојица Рајо Ф.Булашовић

МОЛИТВА

Бол неиздржив
Непребол
Туга слама и мори
За истином коју су
Прљаве душе запретали
А народу просијали прашину.

Кажу да је Косово наше?
Како?

Српског ниједну не чујеш
Народа нема
Нестао је
Безтрагао се
Утекао
Изгинуо.

Само су гробови остали
У паклу
И оних који храброшћу
И крвљу натопише колијевку.

За спомен
Да су били ту
И борили се за Косово
Свету земљу
Славних предака
И своја огњишта.

Што нам је остало
У том Божанству
Осим Божурова
И неколико Богомоља.

Цркве наше
Самују и чамују
Ко сужњи
Опкољени аветима
И камама.

Давна су времена прошла
Умјесто да се борише
Они продадоше
Умјесто да се множише
Себе сами ископаше.

Косово се бранило срцем
Косово се бранило
Језиком
Пјесмом
Косово се бранило слогом
Бранило слободом.

Круном Лазаревом!
И Милошем!
И Његошем!
И Ћирилицом!
Светом
И Распетом.

СИМОНИДА

Они ти ископаше око
А ми оно друго
И тако слијепу
Остависмо саму
крвницима да те уморе.

Толико времена
Пиштала
Толико суза излила.

Полокаше ти лепоту
Кости просуше
Колико вјекова дозива
а све узалуд.

Андрија Маркуш

ЋИРИЛИЦА ПИСАНА ЛАТИНИЦОМ

„Интернету“ је интерно, а јавно:
латиница
и да се Латинима прилагоди ћирилица,
од дава мозга „велики“ да је њихов,
а „мали“ – пилећи да је
ћириличних православаца.

Траже да Руси ћирилицу
пишу латиницом
да би Енглези разумјели,
али не и Руси,
изузев кад се преведе са енглеског.

Пилећи мозак није
да би нас направили пиладима,
но теладима
да ричемо
на енглески.

Веселин Вујовић Вивеџ

ИМЕ МОЈЕ СРБСКО МОЈА СУДБИНА

„Брига“ ме за границе, са њима и без њих, србски народ је живио, живи и живјеће док је Србин свој. Не онај што што за трице и мекиње, цак брашна, оку соли продаје вјеру Христову, Светог Саве, Светог Лазара, Светог Петра Првог (а Швеци нека ми опросте други), не онај што бије се у прса са узвиком: „Ја сам Србин“, а на сав глас прича и приповиједа на енглеском (читај свињском) језику о својој породици, улици, роду... Био он у кафани, улици, на бини или на крову свијета гдје му се лепрша изнад главе српска застава, уз тонове „Боже Правде“ показујући тако своје знање страног језика а у истом тренутку, са намјером или без ње, он гази и плује по свом србском коријену, имену и Свецу.

Није за мене Србин ни онај што родољубље наплаћује вилама, дворцима или препуним бисагама са клетим, сатанским доларима, што не зна, не види ни своју постељу-родну земљу, завичај и славу од силне бриге и послушности онима који се не устежу ни од злочина над недужнима, над цивилима кроз геноцидне радње на преко 160 тачака Земљиног шара, нити од подмуклог стварања нових и нових буна и побуна ради остваривања својих фикс системских идеја и радњи о једној влади, монети, војсци... на планети Земљи. Србином не зовем ни оне што цијењене главе нуде на уцјене и полуробовласничко пражњење у туђину ван свог завичаја, породице, рода и Неба.

Са овог мјеста могу Вас бар поздравити на пет-шест страних језика али ми је ипак најдраже да то урадим на, под Небом, најстаријем Језику свијета. На језику народа са прастарим словима, рачуном, календаром (колом), државом и њеним кодексом права, погледом у небо, са најчистијом вјером и његовим Светитељима. Пишем ијекавски не да бих умањио љепоту и чар српског језика већ да цијењећи свој завичај и претке, отворим Вама срце, снове и жеље кроз строфе, или моје ретке.

Често сам до сада имао проблема са стихом, некад би ми добродошла екавица, али завичај је завичај, коријени су коријени, нијесу они у Вол стриту, нити некој авенији у Паризу, нити мимо српских стаза и богаза, већ на Бријегу Мораче, гдје научих и моја и твоја и оног у Бону, Берлину, Лондону, Паризу, Бечу, Прагу, Риму, Атини прва и најстарија слова, србске ћирилице. А њима и њој много, много дугујем:

Ћирилице моја јединице,
Ћирилице ти моја Светице.
Без тебе слијепе су улице
и кораци Светосавске дјеце.

Преко косе танке твоје црте
и дебеле из Вукове баште,
учих од седме, што ми лете,
писмо-коријен из земље свете.

Писаху прастара сорок вјека,
братска, писмо Дњепра, златног Пека,
крај Бијелог, Црног и Нордика,
моја слова и сестрина рука.

Стужу ми и овог трена руку,
омча и мач, спремнога крвника.
Док кида главу, моју азбуку,
тринајест из ње учи му унука.

Сјетим се радо макадамске улице, поред Мораче (и послије 56 година) на пар корака од Немањина града, којом босоног корачах, којом осјетих прва прољећа, лета, јесени и зиме. Како да је заборавим, а и град Оног што одбаци Круну, злато, свилу и кадифу, препуну софру, зарад србског имена и вјере, Распећа и Крста, због рода, слова и три прста и свог Светог Саве сина.

Како да радим, дишем без тих идеала, учитеља, како да волим злато што не нађе своје копаче да из трња и корова поново заблиста тај град на споју двију ријека, два времена, двије историје и културе? Да заблиста под небом и на Небу као и Крст Светог Цара Константина у времену мржње, непромијењене ни послије 1700 година.

ПОМОЛИМО СЕ ...

Помолимо се сјутра СРБИНЕ брате!
Помолимо се сјутра СРБКИЊО сестро!
Помолимо се Богу Исусу Живом за спас свих нас
и Вас младости на србским улицама .
Помолимо се и уз „Боже правде“!
Помолимо се Богу да стане и благосиља их
и Његов пастир са својом Богумилном литијом за спас Господње
Светиње од муља и воденог, и земног и духовног.

Помолимо се – Боже окити нашу дјецу и данас звончићима на улицама што и пјесмом пркосе својим душманима. Подај им Свјетлост и снагу да остану свој на своме, животом и дјелом достојним слободном Твом дјелу човјеку, родитељу, родољубу, учитељу,

Помолимо се – Ми смо сви Боже као Твој Лазар – подигни нас из гроба, овдашње таме, баш данас на Лазареву суботу, и на вјеке вјекова.

Помолимо се – Боже подигни у нама и Лазара са Косова поља јер се и данас бије бој – косовски наших дана – бој истине и лажи, бој правде и неправде, бој Чистог и нечасног, бој невиних и крвавих душа.

Помолимо се – Боже пробуди уснулу дјецу, да пригрле свим срцем свог србског Учитеља Светог Саву, да дјецу напаја дјело и Светог Симеуна и других који су многим показали висину Неба и Духа ка вјечности.

Помолимо се – Обасјај их Боже Твојом Истином и Духом да живе и робују, себе и свог рода ради, само Теби и Светим нашим учитељима.

не и душманима и злотворима, што корак по корак отимају дио по дио од нас, наших права, наших слобода.

Помолимо се Богу брата и сестро за нашу дјецу.

Хаџи Рагован М. Раговић

ИЗ БИСТРИЧКОГ И ВУЧЈЕГ ЗОВА

Моја Бистрица Морачка је то, мјесто гдје сам први пут ударио челом о земљу, видео плаво небо, звијезде и сунце, чуо пој птица и хукове сове, завијање вука, отворио прве видике. Она ме поново мами да говорим, тјера ме да видим да ли о њој ишта знам, и да ли сам било што записао. Али чим кренем, нешто ми измиче, сад видим, да ми измиче све, измиче и она! Али ја морам да јој се враћам, свјестан да ме за њу везивало и чинило да у њој имам све, а сада само остатке сјећања, закрпе од живота и још једно празно, тупо, потрошено и мукло ништа.

Па иако је ово само дјелић или трун, остао од живота, не осјећам се за то кривим, не желим ни да судим, ни за рађање, ни за нестајање, а ту се рађало и нестајало, а за све то није била моја воља но Господња...

Наша кућа била је од брвана и као за кртице, са горње стране мулари сатрули, увијала је вода, испод слога дрва крекетала је жаба, ја мислио змија је и на дрвљанику сједио. Фуруна је била велика, око ње пепео и угљевље, које су дјеца од муке на деснима гризла, добро је и угљевље, кад нема жвака ни чоколада има гара и креча. Али топло је.

Ту нас је мајка Милка рађала као вучица, радила око нас, око живог, на ливади и на њиви као Тројеручица, отац Мато, језиком епских пјесама и ноћу, уз струне гусала казивао нам је увијек нову пјесму, не о вуку и Црвенкапи, већ о ратовима, јунаштвима и погибијама...

А ми дјеца, растући без барбика, играјући се бајонетима, поломљеним њемачким шлемовима, бомбама и пушкама, радовали смо се првој писаљки од камена и каменој плочи, првим ћириличним словима, **првом ћириличном буквару**, парчету оловке и листу карте...

А рат је био велики.

Иако тек завршен, осјећао се на свакој стопи, свакој плочи, причи, рат који је заиста био поразан, истребљујући и Велики. Незбрисиве су слике, како су меци фијукали око мајчине главе и кроз њену мараму, кроз брвна, прозоре и шиндру, дрвена врата, заустављала се зрна у кашетима са поњавом и вуном, свуда околу била је просута крв људи претворених у звијери. Мртвих и рањених на гомиле, које су после носили на руке, на простираче, на трање и на виле, и садијевали у заједничку гробницу, гдје су лежали много дана, остаци тијела браће четника и партизана...

Ту су лежали испод хумке заједно, у миру, дуго и без ропца, без одјеће, накита и новца, без свађе због међаша, а све је тако било уређено од удеса наша...

Ми дјеца осјећали смо мирис те крви, дах и присуство вука и медвједа, и од тог призора је хватала мука. Заиста, било је више него страшно. И уз све, страховали смо и чекали када ће нека звијер на нас скочити и нама се омрсити...

У оваквом простору, невиђеној и непоновљивој стварности, гдје су били заједно и тијела и кости, рађали су се, живјели и нестајали вукови, јунаци, хајдуци и комити, за којим жалим и питам – хоће ли их икада више бити?...

Ово је простор у којем су живјели људи, звијери, вукови и вучице, овдје се рађало, стасавало, битисало, дружило и по нужди и нестајало, у сталном сукобу вука и човјека, човјека и човјека, гдје се показивало и није овако могло другдје срест', да:

homo homini lupus est!

Овдје је та несигурна тама сумрака и ноћи,

Ово је невиђени и судњи простор и вријеме кућних звијери,

Овдје је дуго био заједно људски и вучји зов, сада велики изазов!

А стари би рекли, слушао сам млађи: „Господе, сачувај ми памет.“

А тек сада, када су се и језик српски, наш језик, и писмо ћирилично, наше писмо, и много тога што почиње са словом „С“, нашли на распећу, човјек се нађе у чуду и у нужди, и за спас изговори свеобухватну молитву: „Господе Исусе Христе, Сине Божији, помилуј нас грешне!“

Тако, слово „С“ постаде не само једно од азбучних знакова, већ снажни семиолошки знак (Србин, Светац, Сава, Симонида, Син, Слово, сјај, слава...), као прави путоказ, од којег многи зазире, боји га се, чак и streца.

ПРОМОЦИЈА АЗБУЧНИКА

Милицы Бакрач

Прими ове скромне молебране,
Што исказа хаџи Радоване,
Да сонети твога „Азбучника“
Јесу права поетска музика.

Но се бојим да нијесам смео
Па иако тако нисам хтјео
Ал' ме тјеши када Чуро рече,
Да је било твоје сјајно вече!

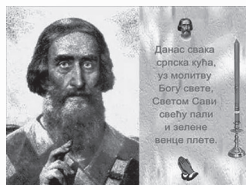
Ту Радован још мало прозбори,
Ослушнуше и птице у гори
Иако се пјесник Момир љути,

Нама бјеху отворени путе
Доћ' на твоје вече из Мораче
Што нас вуче, то је од нас јаче.

А ѿо је била ћирилица!
Аа Бб Вв Гг Дд Ћћ
Ее Жж Зз Ии Јј Кк Лл Љљ
Мм Нн Њњ Оо Пп Рр Сс Тћ
Ћћ Уу Фф Хх Цц Чч Џџ Шш.

Борислав Голубовић

СВЕТИ САВО

Шта би српски народ саде
Светог Саве да немаде
Свети Саво с неба сиди
Свети олтар свој обиди
Што га српски народ диже
Да је своме Свецу ближе
Да је ближи теби Боже
Да му камен родит може
Свети Саво Светој гори
Оде да се Богу моли
Не шће зељом стварат славу
Што је доби на управу
Но да браћу своју мири
Да ђавоље гони пири
Да л је била од Вукана
Царска лоза обрукана?
Завјештање Стефан писа
То је Света српска миса
Са царскога трона оде
Светој гори у походе
Растко срета оца свога
Усред мјеста пресветога
Света гора Свете грли
То је био сусрет врли
Ту Хиландар древни доби
И ту темељ цркви поби
Српској цркви српском роду
Бистри умом мутну воду
Сад с извора Савинога
Србин слави Бога свога
Отле света вода тече
Свети Саво Свете рече
Српској цркви олтар сину

Молимо се Богу, Сину
Духовно се народ диже
Примаче га Богу ближе
Гради цркве гради школе
Срби Светог Саву воле
Химну народ Свецу поји
Часни народ пјесму троји
Синан-паша ватру пали
На Врачару мошти спали
Спали мошти Светог Саве
Царске лозе свете главе
Народ оцу српске вјере
Диже олтар божје мјере
Храм Светога Саве сија
Српска кућа најсветија
Подгорица роди Саву
Београд му диже славу
Подгорицу, Град Немање
Треба звати ништа мање
Да се Србин градом зори
Да у њему пјесма ори
Која спаја српске очи
Да ко вино срећа точи
Да душманске кида мреже
Да ђавола црног свеже
Што ђавоље плете нити
Што се црном славом кити
Проклет био Србин сваки
Који има миса таки
А владара што издаје
Господ узо, нек нестаје.
Нек га клетва стигне стара.
Са Косова од Лазара.

Миодраг Чабаркаја

ПРИЗИВА НАС ПРОШЛОСТ

Призива нас Лазарева клетва
Барјак славни девет Југовића
Вреле сузе царице Милице
Света сабља Милош Обилића.

Призива нас Косовка дјевојка
У очају мајка Дамјанова
Сви лагуми војводе Пријезде
И четири слова Србинова.

Призива нас свети Отац Сава
Света Гора, Хиландара слава
И град царски и гласити Призрен
Моћ и вјечна Душанова глава.

Призива нас врисак Ђеле-куле
Црни Ђорђе и његове муке
И са Чегра Танаско Рајићу
Прогонећи Турке на буљуке.

Призива нас Гојковица млада
Из Бојане јабука од злата
С Пирлитора сестра Јевросима
Црни покољ Црнојевић свата.

Призива нас глава Владимира
Са Ловћена пјесник и владика
Сердар Јанко с крвавог Мојковца
А из огња из Пиве Јаглика.

Призива нас сестра Батрићева
Радивоје с равне Романије
И пећина Старине Новака
Која тајну у њедрима крије.

Призива нас славна Брегалница
Кајмакчалан и Плава гробница

Српске душе грчког Зејтинлика
Свети Петар наша узданица.

Призивају сузе Јасеновца
Пребиловци, и црна Чемерна
И гробница стријељаних ђака
Крв просута код воде Ситнице.

Призивају сва наша бојишта
Наше патње и наша страдања
Бог Свевишњи са небеског свода
Свети оци и наша надања.

Никола Ненезић Чугесни

КЛАПАРА ВОДЕНИЦА

Киша је пљуштала
На брашно и неимаре
Који су слушали
Жрвањ твоје воденице.

Наквашена моја постојбина
Гргољењем Бијеле
Да не заборавља Владимирову лозу
Која је разапета на Крсту.

Твој поглед кад заталаса
С Острвице пут Лоле
Засијава оцило пут лавре Морачке
Носећи моје сјеме да Сибир одледи.

Ноћ шири гусларско коријење
У откосима шаренила Бијеле
Позлаћених омана и спориша
У окриљу Светог Георгија.

Снајперске трепавице забијеле
Искешене зубе ка пучини

Да замрзну вјетар и вирове
И озаре старим печатом.

У таласима тмуше неукротиве
Протруле лажи нестају
На слепилу заблуде каубоји
увенуше
Табане им за небо везаше
Да науче је срце вододјелнице
У духу Брајана Вучедолца и
ћирилице.

Сад Бијела киши
И размишља
Да и даље клапара воденица.

Хаџи Љубисав Бјелић Морачки

ЋИРИЛИЦА

Гдје год били ма које границе
Ми смо нико без ћирилице
Она нам је стуб кичма стожина
Дар Господа над благо Србина

Чесма с које напаја се жедник
Васцијело Српство врела жедно
Друге чесме Антарктик и Ледник
Са којих се пије мутно ледно

Од искона чврста Српства грана
Неначета јурњавом оркана
Упућени на Те са свих страна
Ћирилице видарко свих рана

